

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

Ἡ ἐνεστῶσα τῆς νήσου κατάστασις

Συνοικισμός. — Ὁ συνοικισμὸς τῶν κατοίκων τῆς Λέσβου ἀριθμεῖ νῦν Πόλεις (1) Κωμοπόλεις καὶ Κώμας τὸ ὅλον 89 τὰς ἐξῆς: τὴν Μυτιλήνην, Πληγῶνι, Καγιάνι, Ἁγίαν Μαρίναν, Πυργί, Ἀλιφαντὰ, Κέδρον, Μόριαν, Ἀφάλωνα, Παναγιουῖδαν, Καλαμιάρην, Πάμφυλα, Πύργους Θερμῆς, Θερμὴν, Μυστεγνὰ, Μπαλτζίκι, Πηγὴν, Ἀγιάσσον, Ἀσώματον, Νυκτάτα, Σκοῦνταν, Ἴππειον, Κεραμιὰ, Κάτω-Τρίτος, Μχοῦ, Σκόπελον, Μεσαγρὸν, Παππάδον, Ἀγιάννην, Πλακάδον, Παλαιόκηπον, Ποταμὸν Πλωμαρίου, Πλαγιὰν, Τρίγωνα, Μηλιῆς, Κάτω-Χωρίον, Κορνέλαν, Ἀκράσιον, Βορὸν, Μέγα Χωρίον, Ἀμπελικὸ, Παλαιοχώριον, Βούρκους, Πολιχνίον, Γρύπαν, Βρισιὰν, Βασιλεικιώτην, Λισβόρι, Ἀργραν, Παράκοιλα, Μεσότοπον, Ἐρεσσὸν, Σίγριον, Τελώνια, Τζίθραν, Χήδερα, Ρέμα, Φτεροῦνταν, Βατοῦσαν, Τσοκιλοχώριον, Ἀνεμώτιαν, Φίλιαν, Ἀχυρῶνα ἢ Καλλονὴν, Δάφια, Σουμούρια, Τσομαῖλι, Ἀργιανὰ, Κεράμι, Παπιανὰ, Ἀγ. Παρασκευὴν, Κολομιδάδον, Κλαπάδον, Στύψην, Ὑψηλομέτωπον, Γέλοια, Μανδαμάδον, Κουκμήδον, Κάπην, Κλειοῦν, Σκαμνιὰν, Χάλικαν, Ἀργεον, Βαφειὸν, Μόλυβον, Πέτραν, Ἀχιλαιοπηγάδαν, Πετρετζίκι, Λαφιῶναν καὶ Σκουτάρον(2).

Διαιροῦνται δ' αὐταὶ Ἐκκλησιαστικῶς μὲν εἰς δύο ἐπαρχίας, τὴν

(1) Πόλεις τῆς Λέσβου θεωροῦνται σήμερον, ἡ Μυτιλήνη, ὁ Ποταμὸς Πλωμαρίου, ἡ Ἀγιάσσοσ, ὁ Πολιχνίτος καὶ ὁ Μόλυβος.

(2) Ἡ ἔτυμολογία καὶ παραγωγή τῆς ὀνομασίας τῶν πλείστων κωμοπόλεων

τῆς Μυτιλήνης καὶ Μηθύμνης, πολιτικῶς δὲ εἰς τρία διαμερίσματα, Καζάδες ἐπωνυμούμενα, ἐκ τῶν πρωτευουσῶν αὐτῶν, Μυτιλήνης, Μολύβου καὶ Πλωμαρίου. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἐπαρχίαν Μυτιλήνης ὑπάγονται ὅλα τὰ τῆς περιφερείας αὐτῆς χωρία μέχρι Μυστεγνῶν, τὰ τῆς Γέρας, τὰ τοῦ Πλωμαρίου, τὰ τοῦ Πολυχνίτου, τὰ τῆς Ἀγιάσσου, ἡ Ἄγγρα, ὁ Μεσότοπος, ἡ Ἐρεσσὸς καὶ ἡ νῆσος Τένεδος. Εἰς δὲ τὴν τῆς Μηθύμνης τὰ τῆς περιφερείας Καλλονῆς Μανδαμάδου καὶ ὅλα τὰ τοῦ Μολύβου δυτικὰ τῆς νήσου χωρία, ἐκτὸς τῆς Ἄγρας, τοῦ Μεσοτόπου καὶ τῆς Ἐρεσσού, ἅτινα ὑπάγονται εἰς τὴν τῆς Μυτιλήνης ὡς προανεφέραμεν. Εἰς τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν (τὸν Λιβᾶ) Μυτιλήνης ὑπάγονται τὰ τῆς περιφερείας αὐτῆς χωρία, τὰ τῆς Γέρας, τὰ τῆς Ἀγιάσσου, ὁ Μανδαμάδος, ἡ Κάπη, ἡ Κλειοῦ καὶ τὸ Μοσχονήσιον. Εἰς τὸν Καζᾶ τοῦ Πλωμαρίου, ὅλα τὰ τῆς περιφερείας αὐτοῦ χωρία καὶ τὰ τοῦ Πολυχνίτου, συμπεριλαμβανομένων τοῦ τε Ἀμπελικοῦ καὶ τῶν Βούρκων. Εἰς τὸν τοῦ Μολύβου, τὰ τῆς περιφερείας αὐτοῦ, τὰ τῆς Καλλονῆς καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ δυτικὰ τῆς νήσου χωρία. Ἐν Μυτιλήνῃ ἐδρεύει ὁ γενικὸς τῆς νήσου διοικητὴς (Μουτσαρίφης) καὶ αἱ λοιπαὶ ἀνώτεροι, διοικητικαὶ καὶ δικαστικαὶ Ἀρχαί, τῆς νήσου ὑπαγομένης τῇ νομαρχία (βιλαέτ) τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἧς πρωτεύουσα τυγχάνει ἡ Ρόδος ἀπὸ τινων ἤδη ἐτῶν, ὡς γνωστόν. Πρὸς δὲ, ὁ Μητροπολίτης Μυτιλήνης καὶ οἱ ὑποπρόξενοι τῶν διαφόρων Κρατῶν, Ρωσσίας, Ἑλλάδος, Γαλλίας, Ἰταλίας Ὀλλανδίας, Ἀγγλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας, Περσίας, Βελγίου καὶ Ἰσπανίας.

Ἡ κατάσταση. — Ὁ ὄλος τῆς Λέσβου πληθυσμὸς ἀνέρχεται σήμερον εἰς 150 χιλιάδας περίπου, ὧν τὸ $\frac{1}{8}$ ὀθωμανοί. Εἶνε δὲ προσοχῆς ἄξιον, ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῶν κατοίκων ἐν ἀπάσῃ τῇ νήσῳ αὐξάνει καταπληκτικῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη⁽¹⁾, διότι

καὶ κωμῶν τῆς Λέσβου τυγχάνει ἄγνωστος· τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ μακ. Σταυράκη Ἀναγνώστου ἐν τῇ Λεσβιάδι αὐτοῦ (1850) ἀναφερόμενα περὶ τούτων εἰσὶν ὅλως ἀβέβαια καὶ μυθώδη. Οἱ μεταγενέστεροι ἂς κρίνωσι καὶ διευκρινίσωσι τὰ περὶ τούτου, ἡμῖν δ' οὐ νῦν τοῦτο δέδοται.

(1) Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἡμετ. νήσου εἶνε ἡ ἀξιοπαρατήρητος ἐλάττωσις τῆς θνησιμότητος ἣτις ἐπικρατεῖ ἐν αὐτῇ ἀπὸ τινων ἤδη ἐτῶν. Ἡ διαφορὰ τῶν γεννήσεων καὶ ἀποθιώσεων ἐν Πλωμαρίῳ νῦν τυγχάνει ὅ πρὸς 3· αὐτὸ τοῦτο δὲ περίπου συμβαίνει καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα τῆς νήσου διαμερίσματα, ὡς βεβαιούμεθα.

ἐν ᾧ τῷ 1840 κατὰ τὴν τότε ἐπίσημον ἀπογραφὴν ἠρίθμει 74 χιλιάδας ψυχὰς, ἔχει σήμερον φθάσει εἰς τὸ διπλάσιον μὴ συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν 20—25 χιλιάδων ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ ἄλλοις χωρίοις παροικούντων⁽¹⁾.

Ἐξ ὧσων καλῶς γνωρίζομεν, οἱ πλεῖστοι τῶν χριστιανῶν κατοίκων Ἀδραμυττίου, Φρένελι, Ζεῖτινλί, Κεμέρι καὶ Δικελί εἰσι Λέσβιοι. Οὐκ ὀλίγοι δὲ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν διαμένουσιν ἐν Σμύρῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει, ὡς καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους τόπους τῆς ἐπαρχίας Ἐφέσου καὶ Ἡλιουπόλεως, Πέργαμον, Κενίκ, Σόμα, Κιρκαγὰκς, Μαγνησίαν, Αἰδίνιον, Θεῖρα, Βαῖνδῆρι, Ναζλί, Ὀδεμῆσι, Σαρά-κιοῖ, κλπ. Ἦδη δὲ ἀπὸ τινων ἐτῶν ἱκανοὶ εἰσι ἀποκατεστημένοι καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Ἀμερικῇ λίαν εὐδοκίμως.

Ἡ κατὰ τῷ 1836 ἐνσκήψασα μεγάλη πανώλης ἐν Λέσβῳ εἶχεν ἀρρώση κατὰ πολὺ τὸν πληθυσμὸν τῶν κατοίκων αὐτῆς, μειώσασα αὐτὸν κατὰ 25 τοῦλάχιστον χιλιάδας ψυχὰς. Ἡ πανώλης αὕτη καλεῖται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς νήσου « τὸ μεγάλο θανατικό ».

Γλῶσσα, ἥθη καὶ ἔθιμα. — Ἡ γλῶσσα τῶν κατοίκων τῆς Λέσβου ἂν καὶ ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῆς χωρίῳ ἰδίους παρουσιάζει ἰδιωτισμοὺς δυσνοήτους πολλάκις τοῖς ξένοις⁽²⁾ καλῶς

(1) Ἀξία προσοχῆς τυγχάνει ἀληθῶς ἡ ἰδιάζουσα φιλοπατρία τῶν ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ οἰκούντων Λεσβίων, οἵτινες οὐδόλως ἐννοοῦσι νὰ ἀποξενωθῶσι τῆς πατρίδος των.

(2) Οἱ ἰδιωτισμοὶ τῆς γλώσσης ἐν Λέσβῳ καὶ ἰδίᾳ οἱ ἀφορῶντες τὰς ἐν ἐκάστῳ αὐτῆς διαμερίσματι ἰδιαίτερας συμπτώξεις καὶ συγκοπὰς τῶν συλλαβῶν τῶν λέξεων, εἶνέ τι ἰδιάζον γλωσσολογικὸν φαινόμενον, ὅπερ πολλάς δύναται νὰ παράσχη ἀφορμὰς πρὸς σπουδὴν καὶ μελέτην τῆς καθ' ὅλου ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τοὺς γλωσσολογοῦντας. «Τὰ πῆτσε ἡ Γιάνς,» = Τὶ πεποίηκεν ὁ Ἰωάννης, τυγχάνει ἐν παραδείγματι ἐκ τῶν συνήθων συγκεκομμένων καὶ φαινομενικῶς δυσνοήτων φράσεων, αἵτινες ἀπαντῶνται καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον καὶ ἰδίᾳ παρὰ τῷ γεωργικῷ καὶ ποιμενικῷ πληθυσμῷ τοῦ Πλωμαρίου, τῆς Ἐρεσσού καὶ Τελωνείων ἔνθα πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ πολλὰ Ὀμηρικὰ λέξεις προφέρονται, ἐντύπωσιν ἐμποιοῦσαι τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένοις.

Περὶ γλωσσολογικῶν ἰδιωτισμῶν τῆς Λέσβου, ἱκανὰ ἰδιαίτερος ἐσχάτως ἔγραψεν ὁ ἐκ Μανδαμάλου ἔλλογ. κ. Σπυρίδων Ἀναγνώστου. Ἐπιστημονικότερον δ' ἐπραγματεύθη τὰ περὶ τούτου, ὁ ἐν Βιέννῃ καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας κ. P. Kretschmer, κατορθώσας διὰ φωνογράφου πολλὰ νὰ ἀποτυπώσῃ δημῶδη ἔσματα καὶ μυρολόγια τῆς Λέσβου, εἰς τὰ ὅποια μεγάλην ἀπο-

ὄμως ἐξεταζομένη ἀνευρίσκεται ἀρχαιοτάτη. Γνωστὸν, ὅτι ὁ ἰδιότροπος Φαλμεράιερ πολλὰ κατὰ τῆς προγονικῆς ἡμῶν καταγωγῆς γράφας, τοὺς Λεσβίους μόνους καὶ τινὰς ἄλλους ἀνεκήρυξεν ὡς γνησίους τῶν ἀρχαίων Αἰολέων ἀπογόνους, ὅπερ παραλογισμὸς μὲν, ἀλλ' οὐχ ἦττον τρανωτάτη ὑπὲρ τῶν νῦν Λεσβίων ἀπόδειξις, ὅτι τοσοῦτον ἀνεξίτηλον φέρουσι τὸν προγονικὸν τύπον τῆς Αἰολοδωρικῆς κατὰ τε τὴν γλῶσσαν καὶ ἥθη καταγωγῆς αὐτῶν, ὥστε οὐδ' ὁ ἐκ προθέσεως κεκηρυγμένος οὗτος κατήγορος ἡμῶν ἠδυνήθη ν' ἀρνηθῆ αὐτό.

Οἰαδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατακτήσεων διασταύρωσις καὶ συγχώνευσις τῶν γενῶν ἐν τῇ νήσῳ, ἡ γλῶσσα, τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν κατοίκων τῆς Λέσβου διετηρήθησαν ἀμιγῆ καὶ καθαρὰ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, ὡς τοῦτο εὐκόλως δύναται πᾶς τις ν' ἀντιληφθῆ, ἐὰν ἐγκύψῃ καλῶς εἰς τὴν μελέτην τοῦ κατ' οἶκον καὶ δημοσίου βίου τῶν νῦν Λεσβίων, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν τῶν ἀρχαίων.

Ἡ συντήρησις τῶν ἀρχαίων ἠθῶν τῶν ἐθίμων καὶ τῆς γλώσσης ἐν Λέσβῳ, μεθ' ὅλας τὰς συμβάσας αὐτῇ ἐπιδρομὰς καὶ κατακτήσεις ὑπὸ ξένων λαῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς, εἶνε ἀληθῶς θαυμασμοῦ ἄξιον, λέγει ὁ ἡμέτερος σοφὸς συμπολίτης ἀείμνηστος Δ. Βερναρδάκης. Αὐτὸ τοῦτο ἀποδεικνύει δι' ἰδιαίτερας αὐτοῦ πραγματείας, γαλλιστὶ γραφείσης, καὶ ὁ ἐν τῷ Γυμνασίῳ Μυτιλήνης ἄλλοτε καθηγητῆς τῆς Γαλλικῆς Γ. Γεωργάκης. Τὰ δὲ παγκόσμια ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά τῆς ἐταιρίας τῶν Γάλλων σοφῶν ἀναφέρουσι μεταξὺ ἄλλων, ὅτι οἱ Λέσβιοι ἐκ διαδοχῆς εἰσι γνήσιοι τῶν ἀρχαίων Αἰολέων ἀπόγονοι, ἀμιγῆ καὶ καθαρὰ κατὰ τὸ πλεῖστον τηροῦντες τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῶν.

Ἐκπαίδευσις. — Δημόσια ἐκπαιδευτήρια ὑπάρχουσι νῦν ἐν Λέσβῳ περὶ τὰ 76, ὧν τὰ 61 χριστιανικὰ καὶ 15 ὀθωμανικά.

δίδει σημασίαν ὑπὸ ἔποψιν γλωσσολογικὴν καὶ αἰσθηματικὴν.

Ἡ κοινὴ δ' αὕτη τῶν Λεσβίων γλῶσσα σήμερον διὰ τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀναπτύξεως τῶν κατοίκων ὁσημέραι λεπτύνεται καὶ ἐξομοιοῦται τῇ καθομιλουμένῃ νεοελληνικῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδίων αὐτῆς τύπων, οἵτινες τυγχάνουσιν οἱ καλλίτεροι ὄλων τῶν ἄλλων μερῶν εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Αἰολοδωρικὴ διάλεκτος διασώζεται. Διότι, κατὰ τὸν σοφὸν Γερμανὸν Πλένιον, ἐξ ὄλων τῶν Αἰολικῶν χωρῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ Λέσβος πρὸ πάντων προήγαγε συγγραφεῖς καὶ ποιητάς, ἐγγώριον καλῶς καλλιεργημένην μεταχειρισθέντας διάλεκτον.

νικὰ εἰς τὰ ὁποῖα φοιτῶσιν ὑπὲρ τὰς 10 χιλιάδας μαθητῶν.

Ἐν καλῶς διοργανωμένον Ἑλλην. Γυμνάσιον ἐν Μυτιλήνῃ ἀναγνωρισθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τῷ 1875, ἐπὶ τῆς γυμνασιαρχίας τοῦ μακ. Χ. Λαίλιου. Δύο ἡμιγυμνάσια ἐν Πλωμαρίῳ καὶ Ἀγιάσῳ, καὶ ἐννέα πλήρη σχολαρχεῖα ἢ ἑπτατάξιοι Ἀστυκαὶ Σχολαὶ, ἐν Γέρα, Μολύβῳ, Μανδαμάδῳ, Ἀγ. Παρασκευῇ, Καλλονῇ, Πολιχνίτῳ, Πέτρῳ, Βατούσῃ καὶ Ἐρεσσῷ, καὶ περὶ τὰ 28 Παρθεναγωγεῖα, ὧν πρωτεύει τὸ τῆς Μυτιλήνης κεντρικόν, εἰς τὰ ὁποῖα φοιτῶσι περὶ τὰς 3 χιλιάδας κορασίων. Ἐκ δὲ τῶν ὀθωμανικῶν, πρωτεύουσι τὸ τῆς Μυτιλήνης καλῶς κατηρητισμένον ἑπτάτακτον Γυμνάσιον (Ἰδαδιὲ) καὶ τὰ Σχολαρχεῖα (Ρουσιτὲ) Γέρας, Μολύβου καὶ Σιγρίου. Ἐν Μυτιλήνῃ δὲ καὶ Μολύβῳ λειτουργοῦσι νῦν ἀπὸ τινος καὶ δύο Παρθεναγωγεῖα ὀθωμανικά.

Τὸ Γυμνάσιον Μυτιλήνης ᾠκοδομήθη τὸ πρῶτον, δαπάναις τῆς Κοινότητος τῷ 1840. Ἀνωκοδομήθη δὲ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει τὸ δεύτερον, συνωδὰ ταῖς ἀνάγκαις καὶ ἀπαιτήσεσι τῆς σημερινῆς ἐποχῆς μεγαλοπρεπῶς, δαπάναις τοῦ ἀοιδίμου Νικολάου Μητρέλια καὶ τῆς Κοινότητος τῷ 1891. Ἐδίδαξαν δ' ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦδε πλεῖστοι διαπρεπεῖς καὶ φιλοπάτριδες διδάσκαλοι, οἱοί, ὁ Γ. Ἀριστείδης Πάππης, Χ. Λαίλιος, Γρ. Βερναρδάκης, Π. Παπαγεωργίου, Ι. Ὀλύμπιος κλπ., μεγάλως συντελέσαντες ὑπὲρ τῆς ἀρίστης ἐκπαίδευσως καὶ μορφώσεως τῶν διακρινομένων σήμερον ἐν τῇ νήσῳ πολιτῶν. Οὐχ ἦττον δὲ καὶ νῦν εὐτυχῶς, κατὰ τὸ ὑφιστάμενον Γυμνασιακὸν αὐτοῦ πρόγραμμα, καλῶς τὰ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ἐκπληροῖ ὑπὸ ἐλλογίμου Γυμνασιάρχου καὶ 10 εὐπαιδευτῶν διδασκάλων καθηγετούμενον. Ἡ βιβλιοθήκη αὐτοῦ λογιζέται νῦν ἐκ τῶν πλουσιωτέρων ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ μετὰ τὴν τῆς Σμύρνης, ἀριθμοῦσα ὑπὲρ τὰς 5 χιλιάδας τόμων, ὧν τὸ 1/3 ἀφιερῶθη ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἀσημάκη Μουζάλα πρὸ τινῶν ἐτῶν⁽¹⁾. Πρὸς τούτοις δὲ κέκτηται καὶ ἀριστον Γυμναστήριον παρακείμενον τῷ Γυμνασίῳ, γερμανικοῦ συστήματος, ἀξίαν λόγου συλλογὴν ὀργάνων φυσικῆς καὶ χημείας, καὶ τινὰ χειρόγραφα περιγραφέντα ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ μεσαιωνοδίφου Α. Π. Κεραμέως.

(1) Εὐχαρίστως πληροφοροῦμεθα, ὅτι πρόκειται νὰ συμπεριληφθῆ ἐν τῷ Γυμνασίῳ Μυτιλήνης ἡ πολύτομος καὶ σπουδαία τοῦ ἀοιδίμου Δ. Βερναρδάκη βιβλιοθήκη ἅπασα σὺν τοῖς ἀνεκδότοις αὐτοῦ χειρογράφοις.

Τὸ δὲ τῶν θηλέων κεντρικὸν τῆς νήσου ἐκπαιδευτήριον ὠκοδομήθη τὸ πρῶτον τῷ 1861 δαπάναις τῆς Κοινότητος, ἀνωκοδομήθη δ' ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, τὸ δεύτερον, καταλλήλως, τῷ 1898 δαπάναις τοῦ μακαρίτου Ζαφ. Βουρνάζου. Ἀποτελεῖται ἐξ 9 τάξεων καὶ κατὰ τὸ ἐνὸν τὰ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ καλῶς ἐκπληροῦ. Ἡ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων συντήρησις στοιχίζει τῇ πόλει τῆς Μυτιλήνης σήμερον ἄνω τῶν 3 1/2 χιλ. λιρῶν ἐτησίως. Ἐπίσης δ' οὐ μικρὰ καταβάλλεται νῦν εὐτυχῶς φροντὶς καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα τῆς νήσου κέντρα ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως καὶ προαγωγῆς τῶν ἐκπαιδευτηρίων αὐτῶν· δι' ὃ καὶ πλείστους ἐν ἐκάστῳ τῆς νήσου διαμερίσματι ἀπαντᾷ τις διακεκριμένους λογίους καὶ ἐπιστήμονας σήμερον, παρ' ὧν, πολλὰ τὰ καλὰ ἐν τῷ μέλλοντι ἢ εὐάνδρος τοῦ Πιπτακοῦ καὶ τοῦ Θεοφράστου Πατρὶς ἀναμένει καὶ προσδοκᾷ.

Φρονεῖται δὲ παρὰ πολλῶν ἐν τῇ νήσῳ νῦν, ὅτι εἶνε ἐπάναγκες νὰ μεταρρυθμισθῇ κατὰ τι τὸ Γυμνάσιον Μυτιλήνης συνωδὰ ταῖς ἀπαιτήσεσι καὶ ἀνάγκαις τῆς σημερινῆς ἐποχῆς εἰσαγομένων ἐν αὐτῇ μαθημάτων τινῶν, τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς ἀπαιτούμενας ξένας γλώσσας ἀποβλεπόντων χάριν τῶν σπουδαζόντων ἐν αὐτῷ ἡμετέρων νέων, οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων εἰσὶ προωρισμένοι διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς λοιπὰς βιοποριστικὰς ἐργασίας, ὧν ἔνεκεν ἀναγκάζονται πολλοὶ ἐξ αὐτῶν νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὰ τῶν ξένων σχολεῖα, ὅπερ τυγχάνει ὅλως ἡμῖν ἀσύμφορον, καὶ ἐπιβλαβὲς ὡς γνωστόν.

Προϊόντα. — Τὸ κύριον τῆς Λέσβου προϊόν ἐστίν, ὡς γνωστόν, τὸ ἔλαιον, ἢ ἐσοδεία τοῦ ὁποίου ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως εἰς 244 χιλιάδας στατήρων περίπου, ἤτοι 55 χιλιάδας ἐκ τῆς περιφερείας Μυτιλήνης, 30 Γέρας, 35 Πλωμαρίου, 18 Ἀγιάσσου, 15 Πολιχνίτου, 20 Καλλονῆς καὶ Ἀγ. Παρασκευῆς, 16 Μανδαμάδου καὶ 30 τοῦ Μολύβου καὶ τῶν ἄλλων δυτικῶν τῆς νήσου χωρίων, Πέτρας, Στύψης, Φύλιας, Ἀνεμώτιας, Βατούσης, Τελωνείων Ἐρεσσοῦ κτλ.

Ἐκ πολλῶν δὲ καὶ διαφόρων ἐν τῇ νήσῳ παραιτηρήσεων καὶ ἐρευνῶν καταδεικνύεται, ὅτι ἡ ἔλαιοφυτεία τὸ πάλαι ἐν αὐτῇ δὲν ἦτο τοσοῦτον ἀνεπτυγμένη ὅπως σήμερον, καὶ ἀπόδειξις, ὅτι οἱ περὶ Λέσβου πραγματευθέντες ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ὀλίγα καὶ ὅλως ἀσήμαντα περὶ τοῦ ἐλαίου τῆς νήσου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ μνημο-

νεύουσιν, ἐν ᾧ περὶ τοῦ οἴνου, τοῦ σίτου, τῆς κριθῆς καὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς προϊόντων πολλὰ ἀναφέρουσιν.

Ὀλίγοι ὑπάρχουσι τόποι ἐν Λέσβῳ σήμερον, εἰς τοὺς ὁποίους νὰ μὴ ἀπαντᾷ τις ἐγκεντρισμένας ἢ πεφυτευμένας ἔλαιας· λόφοι καὶ βουνὰ ὀλόκληροι γέμοντα ἀτημελήτων τέως παναρχαίων ἀγριελαιῶν εἰς τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικά πρὸ πάντων τῆς νήσου μέρη, κατέστησαν νῦν ἔλαιῶνες ὠραιότατοι, οἱ δὲ τῶν Δυτικῶν χωρίων κάτοικοι ἐπεδόθησαν ὅλαις αὐτῶν δυνάμεσιν ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη ἐτῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δένδρων τούτων, ἅτινα ἐκ τῶν ἄλλων τῆς νήσου μερῶν μεταφέροντες εἰς τοὺς ἀγρούς αὐτῶν μεταφυτεύουσι· δι' ὃ καὶ εὐκόλως δύναται τις νὰ συμπεράνη, ὅτι μετὰ παρέλευσιν οὐ πολλῶν ἐτῶν τὸ εἰσόδημα τοῦ ἐλαίου ἐν τῇ νήσῳ θέλει διπλασιασθῆ· Τούτου δὲ μέρος μὲν, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, χρησιμοποιεῖται ἐν Μυτιλήνῃ, Πλωμαρίῳ, Γέρα, Πέτρα, Μολύβῳ, Μανδαμάδῳ καὶ Πολιχνίτῳ πρὸς κατασκευὴν σάπωνος, οὐ ἢ ἐν τῇ νήσῳ σημερινῇ παραγωγή ὑπολογίζεται εἰς 180 χιλιάδας στατήρων περίπου κατ' ἔτος, πωλουμένου εἰς διάφορα τοῦ Κράτους μέρη καὶ εἰς τὸ ἔξωτερικὸν 7—9 Μειζήτια ὁ στατήρ, ἢ 3—4 γρόσια ἢ ὀκτὼ κατὰ τὴν ποιότητα αὐτοῦ. Ἐν Πλωμαρίῳ δὲ καὶ Μυτιλήνῃ, κατασκευάζεται νῦν ἀπὸ τινος⁽¹⁾ ἐκ καθαροῦ ἐλαίου καὶ ἀρωματικὸς σάπων ἐν κυτίοις κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας κατὰ τε τὸ σχῆμα, τὴν λεπτότητα τῆς κατασκευῆς, καὶ τὸ ἄδολον καὶ ἀγνὸν τῶν συστατικῶν αὐτοῦ, ὑπερτερῶν οὕτω πολλῶν Εὐρωπαϊκῶν, ὧν τὰ συστατικά εἰσιν ἀμφίβολα καὶ ἐπιβλαβῆ, ὡς κατεδείχθη πολλάκις. Τὸ δὲ περισσεῦον μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σάπωνος καὶ τὴν πρὸς τροφήν κατανάλωσιν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς νήσου ἔλαιον, ὑπὲρ τὰς 100 χιλιάδας στατήρων κατ' ἔτος, ἀποστέλλεται εἰς τὰ διάφορα τῆς καταναλώσεως αὐτοῦ μέρη χάριν ἐμπο-

(1) Παρὰ τοῦ διαπρεποῦς ἐπιστήμονος μηχανικοῦ κ. Ἀλκαίου Μεταξᾶ τὸ πρῶτον, εἶτα τοῦ κ. Χαριλάου Δ. Βουλαλά καὶ τῶν Ἀδελφῶν Δ. Γεωργαντέλη, κατόπιν ἐν Πλωμαρίῳ, καὶ τῶν κ. Υἱῶν Β. Ρουσέλη καὶ Πραΐδου ἐν Μυτιλήνῃ τελευταίως.

Ὁ ἐν Πλωμαρίῳ δ' ἀπόφοιτος τῆς Ἐμπορικῆς Βιομηχανικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, φέρελπις νέος κ. Δ. Γ. Λαγουμίδης, κατασκευάζει νῦν ἀπὸ τινος εἰδός τι σάπωνος ὁμοίου τοῦ ἐν Πειραιεῖ κατασκευαζομένου τοιοῦτου, τελείως σαπωνοποιήσεως, ἐκ πυρηνελαίων, στιλπνοῦ καὶ ὠραίου πρασίνου καὶ κιτρινοῦ χρώματος, ὅπερ κατέστη ἐπίσης περιζήτητον διὰ τὸ ἄριστον τῆς ποιότητος καὶ τὸ εὐθηνὸν τῆς τιμῆς αὐτοῦ.

ρίας, πωλείται δὲ ἀπὸ 9—12 μετρήτια ὁ στατήρ ἢ ἀπὸ 4—6 γρόσια ἢ ὀκτὼ συνήθως, ἀναλόγως τῆς ποιότητος αὐτοῦ.

Ἐκτὸς δὲ τοῦ ἐλαίου, ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη ἐτῶν κατὰ τὰ δυτικὰ τῆς νήσου μέρη, καὶ ἰδίᾳ εἰς Στύψιν, Φίλιαν, Ἀνεμώτιαν, Τσοκαλοχώριον, Βατοῦσαν, Τελώνια, Μεσότοπον καὶ Ἐρεσσὸν, ἀυξάνει βαθμηδὸν ἡ παραγωγή καὶ ἄλλων προσοδοφόρων, τέως παρημελημένων προϊόντων, ὅποια : τὸ βαλανίδιον καὶ αἱ σταφυλαί, τὸ μὲν, διότι ἔπαυσεν ἀπὸ πολλοῦ ἡ κακὴ συνήθεια τοῦ νὰ κόπτονται⁽¹⁾ χάριν ξυλείας καὶ πυρᾶς τὰ ὀλιγοδάπανα αὐτοφυῆ τῶν βαλανιδέων δένδρα, ὧν ἡ παραγωγή ἀνέρχεται νῦν ἐτησίως εἰς 40—50 χιλ. στατήρων, πωλουμένων ἐν τῇ τῆς Σμύρνης ἀγορᾷ 50—60 γρόσια ὁ στατήρ, τὸ δὲ, διότι ἐκτὸς τῆς Πέτρας καὶ Καλλονῆς ὡς ἦν γνωστὸν ἀνέκαθεν, καὶ εἰς τὰ πλεῖστα ἄλλα τῶν δυτικῶν τῆς νήσου χωρίων, ἤρξαντο ἀπὸ τινῶν ἤδη ἐτῶν οἱ κάτοικοι ἐπιδιδόμενοι δραστηρίως εἰς τὴν ἀμπελοφυτείαν ἐξάγοντες νῦν ἱκανὰς ποσότητας σταφυλῶν εὐγεύστων καὶ οἴνων καλῆς ὀπωσθήποτε ποιότητος, ἐπαρκῶν ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν τῆς νήσου ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐξαγωγήν μικροῦ τινος ποσοῦ πρὸς τὸ παρόν. Ἀποροῦμεν δὲ πῶς μέχρι τοῦδε ἐν Καλλονῇ, τῷ μεγάλῳ τούτῳ τῆς παραγωγῆς τῶν σταφυλῶν κέντρῳ, δὲν συνεστήθη τὸ ἀρμόζον καὶ ἀναγκαιοῦν ἐπιστημονικὸν ἐργοστάσιον οἰνοποιίας⁽²⁾ ὅπερ μεγάλας θέλει παρᾶσχει ὠφελείας τῇ νήσῳ, βελτιουμένης τῆς ποιότητος τοῦ οἴνου, ὅστις τοσαύτης ἔχει φήμης ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἀρχίστρατος ὁ ποιητὴς ἐκθειάζων τὸν γλυκύχυμον καὶ εὐωδέστατον, ὡς λέγει, οἶνον τῆς Λέσβου, ἀποκαλεῖ αὐτὸν « Ἀμβρο-

(1) Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τὰ δένδρα τῶν βαλανιδέων ἐν τῇ νήσῳ ἐκόπτοντο καὶ ἠκρωτηριάζοντο συνεπείᾳ τῆς ἐλαχίστης τιμῆς, ἧς ἀπελάμβανεν ὁ καρπὸς αὐτῶν, τὸ βαλανίδιον. Τῷ 1840 ἐτιμᾶτο 12—14 γρόσια ὁ στατήρ.

(2) Ὁ ἐν Εὐρώπῃ, εἰς τὸ Μονπελιὲ τῆς Γαλλίας, τὴν οἰνοποιᾶν σπουδάσας Α. Ἀντωνιάδης (Λεμονὸς) ἐκ Μυτιλήνης, συνεταιρισθεὶς ἐσχάτως μετὰ τινῶν ἐκ τῶν εὐπορούντων συμπολιτῶν αὐτοῦ συνέστησεν ἐν Μυτιλήνῃ ἀρκούντως καλῶς κατηρτισμένον ἐπιστημονικὸν ἐργοστάσιον οἰνοποιίας, οὗ οἱ οἶνοι ἐκ σταφυλῶν Μυτιλήνης, Πλωμαρίου καὶ Καλλονῆς κατεσκευαζόμενοι, ἀρίστης ἀπολαμβάνουσιν ἐκτιμήσεως ἐν Σμύρνῃ, Αἰγύπτῳ Ἀμβούργῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Τοῦτο δέ, ὡς καὶ ἡ βράβευσις τοῦ οἴνου τῆς Πέτρας ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Βιέννης τῷ 1875 τρανῶς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ οἶνος τῆς Λέσβου ἐν γένει, καλῶς κατασκευαζόμενος, εὐκόλως δύναται ν' ἀνακτήσῃ τὴν παλαιὰν αὐτοῦ φήμην καὶ εὐκλειαν.

σίαν». Ἐπίσης δ' εὐφήμου μνείας τοῦ οἴνου τῆς Λέσβου ποιούσιν ὁ Πλίνιος, Φυσ. ἱστ. XIV. 14, ὁ Στράβων XIV, 637, καὶ ὁ Διοδ. ὁ Σικελ. T. 11, 552⁽¹⁾. Ἐφημίζετο δὲ ἰδίᾳ ὁ τῆς Ἐρεσσοῦ, Μηθύμνης καὶ Πύρρας, ὧν τὸ ἄρωμα καὶ ἡ ἠδίστη γεῦσις, κατὰ τοὺς ἀνωτέρω συγγραφεῖς, ἐποίουν αὐτὸν πολυφίλητον καὶ περιζήτητον ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Οἱ Λέσβιοι κομίζοντες πανταχοῦ αὐτὸν τότε διὰ τῶν πλοίων των, ἐπώλουν εἰς ὑψηλὴν τιμὴν ἢ ἀντήλλασσον δι' ἄλλων προϊόντων. Καὶ οἱ Ρωμαῖοι δὲ, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, (Φυσικ. ἱστορ. XIV. 17) ἐπροτίμων αὐτὸν ἐκ πάντων τῶν οἴνων, χρώμενοι αὐτοῦ ἰδίᾳ διὰ τοὺς ἀναρρωνύοντας ἀσθενεῖς, ὡς τοῦ Καμπανίτου σήμερον.

Οὐχ ἦττον δὲ τῶν σταφυλῶν εὐδοκιμεῖ εἰς τινὰ τῆς νήσου μέρη καὶ ἰδίᾳ εἰς Καλλονὴν, Γέραν, Κάτω-Τριῖτος, Ἴππειος, Σκούνταν, Βριστᾶν καὶ Ἐρεσσὸν καὶ ἡ συκοφυτεία, ἀλλ' ὀλίγον ἀσχολοῦνται εἰς τοῦτο οἱ τῶν μερῶν τούτων κάτοικοι, ὡς μὴ ὄφειλε, ἐξάγοντες νῦν μόλις 20 χιλιάδας στατήρων Σύκων, ἐν ᾧ ἠδύναντο κάλλιστα, ἐὰν ὀλίγον τι πλειότερον εἰς τὸ εἶδος τοῦτο κατεγίνοντο, νὰ παραγάγῃσι πενταπλάσιον ποσὸν τοῦ καλοῦ τούτου προϊόντος τῶν σύκων ἐν τῇ νήσῳ, ἅτινα ἀρίστης ἀπολαμβάνουσι τιμῆς, 45—60 γρόσια ὁ στατήρ πωλούμενα, καὶ ἰδίᾳ τὰ τοῦ Ἴππειους καὶ τῆς Ἐρεσσοῦ, περιζήτητα καταστάντα τελευταίως ἐν τε τῇ νήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ διὰ τὴν ἀρίστην καὶ ἐκλεκτὴν αὐτῶν ποιότητα⁽²⁾

Εἰς τινὰ ἄλλα τῆς νήσου μέρη καὶ πρὸ πάντων ἐν Μυτιλήνῃ, Γέρα, Πλωμαρίῳ καὶ Παρακοίλοις παράγονται νῦν ἱκανὰ πορτοκάλλια, κυδώνια καὶ λεμώνια ἀρκούντως καλῆς ποιότητος, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγα ἀπολαμβάνουσιν οἱ τῶν μερῶν τούτων κάτοικοι, ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἀλλαχόσε πωλοῦντες αὐτὰ, καὶ ἰδίᾳ τὰ πορτοκάλλια τῶν Παρακοίλων, ἅτινα διὰ τὸ ἐκλεκτὸν τῆς ποιότητος καὶ τὸ πρῶϊμον τῆς παραγωγῆς αὐτῶν κατέστησαν περιζήτητα ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ρωσσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐξάγονται δὲ αὐτόθεν νῦν 2 1/2—3 ἑκατομμύρια ἐκ τούτων κατ' ἔτος.

(1) Ὁ Λόγγος εἰς τὰ ποιμενικά του λόγον περὶ τοῦ εἶδους τῶν ἀμπέλων τῆς Λέσβου ποιούμενος λέγει τὰ ἑξῆς : « Πᾶσα κατὰ τὴν Λέσβον ἦν ἀμπελος ταπεινὴ, οὐ μετέωρος οὐδὲ ἀναδενδράς, ἀλλὰ κάτω τὰ κλείματα ἀποτείνουσα, (II, 1).

(2) Ὁ ἐκ τῶν νεωτέρων Τουρνεφόρτιος ὁ περιηγητὴς λέγει περὶ τοῦ προϊόντος τούτου τῆς Λέσβου τὰ ἑξῆς : « Τὰ σύκα τῆς Λέσβου εἶνε πολὺ κρεῖττω τῶν ἐν ταῖς λοιπαῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου Πελάγους παραγομένων, (II, σελ 85).

Οὐχὶ εὐκαταφρόνητον προῖόν τῆς νήσου ὑπὸ ἔποψιν ποιότητος καὶ ποσότητός εἰσι νῦν καὶ τὰ ἀπίδια, ἀλλ' ἀτυχῶς ὀλίγιστα ἀπολαμβάνουσιν ἐξ αὐτῶν οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν εἰς τὰ ὁποῖα ταῦτα παράγονται, μὴ συστηματοποιηθέντος εἰσέτι τοῦ τρόπου τῆς καταναλώσεως αὐτῶν ἐν τε τῇ νήσῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐν περιπτώσει ἀφθόνου ἐπικαρπίας τοῦ εἶδους. Σὺν τούτοις δὲ, εἰς τινὰ τῆς νήσου μέρη καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀγιάσῳ, Φτερούντῳ καὶ Ἀργένῳ, εὐδοκιμοῦσι καὶ τὰ κάστανα, ἀλλ' ὀλίγη καὶ περὶ τούτων λαμβάνεται φροντίς ἐκ μέρους τῶν κατοίκων πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ εἶδους. Παράγουσι δὲ τὰ μέρη ταῦτα καὶ σήμερον ἄνω τῶν 300 χιλιάδων ὀκάδων⁽¹⁾.

Ἄλλοτε παρήγετο ἐν τῇ νήσῳ ἀρκετὴ ποσότης μετὰξῆς λίαν ἱκανοποιούσης τὰ παραγωγὰ αὐτῆς μέρη, ἀλλ' ἐγκατελείφθη ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη ἐτῶν ἢ τοῦ εἶδους τούτου ἐν τῇ νήσῳ παραγωγή, συνεπεία τῆς ἐπὶ τινὰ τότε ἔτη παγκοσμίου βλάβης τοῦ μεταξοσκώληκος. Εὐτυχῶς δὲ βελτιωθέντος κατόπιν τοῦ σπόρου διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ μεγάλου Παστέρ, ἤρχισε καὶ αὐθις ἀπὸ τινος χρόνου ἢ πρὸς ἀντιπαραγωγὴν τοῦ εἶδους τάσις τῶν κατοίκων, καλλιεργούμενης καὶ πάλιν τῆς συκομωρέας εἰς τινὰ τῆς νήσου μέρη, τὰ ὁποῖα ἔχομεν δι' ἐλπίδος, ὅτι θέλουσι μιμηθῆ βαθυδὸν καὶ τὰ λοιπὰ ἵνα ἀναπτυχθῆ οὕτως καὶ αὐθις ἐν τῇ νήσῳ τὸ ὀλιγοδάπανον καὶ προσοδοφόρον τοῦτο προῖόν.

Εἰς τινὰ τῆς νήσου μέρη καὶ ἰδίᾳ εἰς Ἐρεσσόν, Ἄγραν, Μεσότοπον, Κάπην, Φύληαν, Ἀνεμώτιαν, Μανδαμάδον, Τελώνια, Πολυχνίτην καὶ Ἀγίαν Παρασκευὴν, ἔνθα ὑπάρχουσι κατάλληλοι γαῖαι πρὸς βοσκὴν⁽²⁾ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ προαχθῆ καὶ προουδεύση ἢ

(1) Διὰ τοῦ ἐμβολιάσματος αἱ ἄγρια δρυς καθίστανται καστανεαὶ καλλιθαλεῖς καὶ λίαν καρποφόροι, ὅπερ συνιστῶμεν θερμῶς εἰς τοὺς κατοίκους τῶν δυτικῶν τῆς νήσου χωριῶν, ἔνθα πολυπληθεῖς ἄγρια δρυς ὑπάρχουσιν. Εἶνε δ' ἀληθές καὶ βέβαιον ἀτυχῶς ὅτι ἡ τέχνη τοῦ ἐμβολιασμοῦ τῶν δένδρων παρ' ἡμῖν, μεγάλως εἰσέτι ὑστερεῖ ἐν συγκρίσει ἄλλων τόπων ἐν οἷς θαύματα ἀληθῶς κατορθοῖ αὕτη σήμερον, ἀναπτύσσουσα καὶ τελειοποιούσα τὰ προϊόντα τῶν τόπων. Ἐν Μυτιλήνῃ καὶ τοῖς προαστείαις αὐτῆς, ὡς ἐνμέρει καὶ ἐν Γέρο, Ἀγιάσῳ καὶ Πλωμαρίῳ ἀρκετὰ ἀπὸ τινων ἤδη ἐτῶν προήχθη ἡ ἐργασία αὕτη, ἦν εὐχόμεθα ὅπως ταχέως μιμηθῶσι καὶ αἱ λοιπαὶ τῆς νήσου κοινότητες καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐμβολίων εἰς τὰ ἡμέτερα ἐλαιόδενδρα.

(2) Ἡ γῆ τῆς Λέσβου διήρηται εἰς ἰδιοκτησίας μεγάλας καὶ μικράς, ἐξ ἐλαιῶνων, κήπων, ἀμπελώνων, ἀγρῶν, καὶ ἰδιαιτέρων τόπων πρὸς βοσκὴν συνισταμένων, ἀνηκόντων ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Ἀποτελοῦν-

κτηνοτροφία, ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν, ὀλίγον μεριμνῶσι περὶ τούτου ὡς μὴ ὄφειλε, σήμερον : Οἱ Ἐρεσσοὶ μόνον κατ' ἐξαίρεσιν διατηροῦσιν ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν συστηματικῶς 20—25 ποίμνας (Μάνδρας) ἀριθμούσας νῦν ὑπὲρ τὰς 10 χιλιάδας προβάτων, ἐξ ὧν παράγεται ἐτησίως ἱκανὴ ποσότης τυροῦ καὶ μυτζηθρῶν πωλουμένων εἰς τὰ διάφορα τῆς νήσου μέρη καὶ ἀλλαχοῦ, ἰδίᾳ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔνθα, κατὰ τοὺς μῆνας τῆς ἀνοιξέως ἀρκούντως σπουδαῖον ποσὸν κατὰ τὰς ἐξ Ἐρεσσοῦ, Ἄγρας, Μεσοποτάμου, Μολύβου, Πέτρας, Μυτιλήνης, Μανδαμάδου καὶ ἄλλων τῆς νήσου τόπων μεταφέρεται πρὸς πώλησιν, ὡς πρωϊμώτερος πολλῶν ἄλλων τόπων.

Οἱ τοῦ Μανδαμάδου ἰδίᾳ συνετοὶ καὶ φίλεργοι κάτοικοι, μεγάλως ὀφείλουσι νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τοῦτο, διότι εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τῆς νήσου εὐδοκιμεῖ τοσοῦτον ἢ κτηνοτροφία ὅσον εἰς τὸ διαμέρισμα αὐτῶν, καὶ ἀπόδειξις τούτου, ἡ ἰδιάζουσα καὶ μοναδικὴ εὐεξία τῶν αὐτόθι τρεφομένων ζώων, καὶ ἡ ἐξέχουσα κατὰ τὴν γεῦσιν ποιότης τῶν κρεάτων αὐτῶν, τῶν μυτζηθρῶν καὶ τοῦ τυροῦ. Εἶνε γνωστὸν ὅτι τὰ ἀδύνατα καὶ ἐξησθενημένα ζῶα ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς νήσου καὶ τῆς κατέναντι Ἀνατολῆς, εἰς τὰς ἰδιαζούσας βοσκὰς τοῦ Μανδαμάδου, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ κοινῶς Σαρτσίνες ἀποστέλλονται πρὸς πᾶχυνσιν καὶ καλλιτέρευσιν τῆς ποιότητος τοῦ κρέατος αὐτῶν. Αὐτόθι, ὡς καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς νήσου ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐλαιόδενδρα, ἀποφεύγουσι τὴν κτηνοτροφίαν οἱ κάτοικοι φρονούντες, ὅτι τὰ ζῶα ἐν γένει βλάπτουσι τὰ ἐλαιόδενδρα· εἶνε δὲ λίαν περίεργον τοῦτο σήμερον, ὅτι ἐνῶ εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς κοινότητας τῆς νήσου διχάζονται συνήθως αἱ περὶ τούτου γνώμαι καὶ ἰδέαι τῶν πολιτῶν, ὑπερισχύει ἐν τούτοις ἢ τῶν τὴν κτηνοτροφίαν ἀποστεργόντων.

Τὰ ἐν ὅλῃ τῇ Λέσβῳ ὑπάρχοντα νῦν πρόβατα ἀριθμοῦνται περὶ

ταὶ δὲ αἱ ἰδιοκτησίαι αὐταὶ ἐξ ἀκινήτων ἀπολύτου κυριότητος (Μοῦλκι) καὶ ἐξ ὀλίγων Βακουφικῶν, ἤτοι ἀκινήτων ἀφιερωμένων ὑπὸ συμπολιτῶν ὀθωμανῶν, χάριν τῶν κληρονόμων αὐτῶν εἰς φιλανθρωπικὰ Ὄθωμ. καθιδρύματα, ὧν ἡ κυριότης διαφέρει τῶν πρώτων κατὰ τὴν κληρονομικὴν μόνον διαδοχὴν τῶν κατόχων αὐτῶν, μὴ δικαιουμένων πόποτε νὰ ἐκποιήσωσιν αὐτὰ. Τοιαῦτα κτήματα προσκεκολλημένα εἰς ἱερὰ ὀθωμανικὰ καθιδρύματα ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς περιοχαῖς, Μυτιλήνης, Γέρας, Καλλονῆς, Ἄγρας, Φτερούντας καὶ Παρακοίλων. Δημόσιαι δὲ γαῖαι οὐδαμοῦ τῆς Λέσβου ὑπάρχουσιν.

τάς 35 χιλιάδας, ἐν ᾧ ἡ νῆσος κάλλιστα δύναται νὰ διαθρέψῃ ἀνέτως τετραπλάσιον ἀριθμὸν τοιούτων εἰς τὰς καταλήλους διὰ ποιμνία περιοχὰς (μεράδες) αὐτῆς. Ἄλλοτε ὑπῆρχον ἐν τῇ νήσῳ ὑπὲρ τὰς 70 χιλιάδας διαφόρων ζώων, αἰγῶν, ἵππων, φορβάδων, ἡμιόνων, ἀγελάδων, βοῶν κλπ. ἐν ᾧ νῦν μόλις ἀριθμοῦνται εἰς τὰ ἡμίση αὐτῶν, διὰ τὰς ἀνωτέρω περὶ αὐτῶν ὑπερβολικὰς προφυλάξεις τῶν κατοίκων. Ἡ ἀπό τινος νῦν χρόνου παντελῆς σχεδὸν ἑξαφάνισις ἐκ τῆς νήσου τῆς ἐπικερδοῦς καὶ λίαν προσοδοφόρου γενεᾶς τῶν μικροσώμων ἵππων, τῶν καλουμένων κοινῶς Μυτιλήδων, εἰς τοῦτο κυρίως ὀφείλεται. Εἶνε δ' ἀληθὲς καὶ παρὰ πάντων ὁμολογούμενον τοῦτο σήμερον, ὅτι εἰς τὴν ὁσημέραι ἐλάττωσιν τῶν ζώων ἐν τῇ νήσῳ οὐκ ὀλίγον συντελεῖ καὶ τὸ τῶν ἀγροφυλάκων σφαλερὸν καὶ ἐπιβλαβὲς μέχρι τοῦδε σύστημα εἰς ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς κοινότητας δι' ὃ ἀνάγκη ἀπαραίτητος καθίσταται νὰ μεταρρυθμισθῇ τοῦτο ὅσον τάχιστα, διοριζομένων ἐπαρκῶν ἐγνωσμένης τιμότητος καὶ ἐμπειρίας ἀγροφυλάκων, καλῶς μισθοδοτουμένων, πρὸς περιφρούρησιν τῶν κτημάτων ἐκάστου τῆς νήσου τόπου ἐκ τῆς βλάβης τῶν ζώων, καὶ τῆς διαρπαγῆς συνάμα τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐκ μέρους τῶν κακοποιῶν.

Τὰ λοιπὰ τῆς νήσου προϊόντα, ἂν καὶ οὐχὶ εὐκαταφρόνητα, ἀνεπαρκῆ τυγχάνουσι πρὸς γενικὴν τῶν κατοίκων διατροφήν, δι' ὃ καὶ πλεῖστα κατ' ἔτος ἔξωθεν εἰς αὐτὴν εἰσάγονται, καὶ ἰδίᾳ σῖτος, ἢ ἐν τῇ νήσῳ παραγωγή τοῦ ὁποίου δύναται νὰ διαθρέψῃ αὐτὴν ἐπὶ 4ας τὸ πολὺ μῆνας⁽¹⁾. Ἐν τῇ περιοχῇ Καλλονῆς παρήγοντο ἄλλοτε ἀφθονώτεροι δημητριακοὶ καρποὶ, ὡς καὶ βάμβαξ καὶ σησάμια μεγαλητέρων ποσοτήτων, ἀλλ' ἠλαττώθη κατὰ πολὺ ἀπὸ τινων ἐτῶν ἢ τούτων παραγωγή δι' ἔλλειψιν τῶν ἀπαιτουμένων ἐργατικῶν χειρῶν, αὐτόθι τῶν κατοίκων πλειότερον ἴσως τοῦ δέοντος ἐπιδοθέντων εἰς τὴν ἀμπελοφυτεῖαν, ἐν ᾧ εἰς τὰ πλεῖστα ἄλλα πεδινώτερα διαμερίσματα καὶ ἰδίᾳ εἰς Ἀγ. Παρασκευὴν, Ἐρεσσὸν, Μανδαμάδον καὶ Πολυχνίτον, ἀφθονώτεροι ἐν συγκρίσει παράγονται νῦν δημητριακοὶ καρποὶ, οἵτινες ἔχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι, θέλουσι διπλασιασθῇ.

(1) Τὸν σῖτον τῆς Λέσβου καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἐρεσσοῦ ἐκθειάζων ὁ Ἀρχίστρατος (παρ' Ἀθηναίῳ Γ'. 3) λέγει ὅτι, τὸ ἕξ αὐτοῦ ἄλευρόν ἦν λευκότερον τῆς χιόνος δι' ὃ καὶ ἡ Ἐρεσσὸς ἐπὶ τούτῳ ἐναβρυνομένη στάχυν ἐχάραττε ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῆς.

Ἐν τῷ διαμερίσματι Πολυχνίτου, ἐπεδόθησαν ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη ἐτῶν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ γλυκανίσου παράγοντες νῦν ἐτησίως αὐτόθι 60—70 χιλιάδας ὀκάδας τοῦ καλλίστου τούτου προϊόντος, ὅπερ καλὸν θέλει εἶσθαι νὰ μιμηθῶσι καὶ οἱ τῶν ἄλλων διαμερισμάτων τῆς νήσου κάτοικοι, ἐνθα τὸ εἶδος εὐδοκιμεῖ. Πλὴν τούτου δὲ εἰς πολλὰ τῆς νήσου μέρη κάλλιστα εὐδοκιμοῦσι καὶ τὰ γεώμηλα (πατάται) ἀλλ' ὀλίγη φροντίς καὶ περὶ τούτου ἐκ μέρους τῶν κατοίκων καταβάλλεται μὲ ὄλην τὴν δεκαετῆ ἀσυδοσίαν, ἣν ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις εἶχε παραχωρήσει πρὸ τινων ἐτῶν πρὸς καλλιέργειαν τοῦ καλοῦ τούτου γεωργικοῦ προϊόντος ἐν τῇ νήσῳ.

Εἶνε δ' εὐχάριστον καὶ πολλῆς σημασίας ἄξιον τοῦτο σήμερον, ὅτι πολλοὶ τῶν πλουσίων γαιοκτημόνων εἰς τὰ πλεῖστα τῆς νήσου μέρη, ἠρξάντο μετὰ ζήλου καὶ προθυμίας ἀπὸ τινων ἐτῶν νὰ ἐπιδίδωνται εἰς ἐπιστημονικωτέραν καὶ ἐπιμελεστέραν τῶν κτημάτων αὐτῶν καλλιέργειαν, ὡς καὶ εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ προαγωγὴν τῶν προϊόντων αὐτῶν, γενόμενοι οὕτω σωτήριον παράδειγμα πρὸς μίμησιν εἰς τοὺς λοιποὺς τῶν κατοίκων τῆς νήσου, ὡς τοῦτο ἀκριβῶς ἐγένετο πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Χίῳ, ἐνθα, οἱ ἕξ Εὐρώπης ἐπιστρέφοντες καὶ ἐν αὐτῇ τότε ἀποκαθιστάμενοι εὐποροὶ τῶν πολιτῶν, ἐγένοντο ἀφορμὴ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ἐπιμελημένης καλλιέργειας τῶν κτημάτων αὐτῶν ὑπὸ εἰδικῶν Εὐρωπαϊῶν καλλιεργητῶν ν' ἀναπτυχθῇ καὶ προοδεύσῃ τοσοῦτον παρὰ τῷ γεωργικῷ πληθυσμῷ τῆς γείτονος νήσου ἢ τῆς γῆς καλλιέργεια καὶ ἡ δενδροφυτεῖα, ὥστε οἱ τῆς Χίου κηπουροὶ καὶ δενδροκόμοι νὰ θεωρῶνται οἱ καλλίτεροι, καὶ δικαίως σήμερον, καθ' ἅπασαν τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν.

Οἱ ἡμέτεροι ἐλαιοκτῆμονες ὀφείλουσιν ἀπαραιτήτως πρὸ πάντων νὰ ἐπιστήσωσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἐπιμελεστέραν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων καὶ τὴν περιποίησιν τοῦ καρποῦ αὐτῶν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν αὐτῶν ἀείποτε τὰ διάφορα γεωπονικὰ συγγράμματα, ἡμέτερά τε καὶ ξένα, ἅτινα ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ ἐλαίου πραγματεύονται, ὡς τοῦτο ἀξιεπαίνως νῦν πράττουσιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐλαιοκτημόνων ἄλλων τινῶν τόπων τῆς ἡμετέρας Ἐπικρατείας, οἵτινες χάρις τῇ δεικνυομένῃ ἀπὸ τινων ἤδη ἐτῶν δραστηρίῳ αὐτῶν φροντίδι καὶ ἐπιμελείᾳ εἴς τε τὴν καλλιέργειαν τῶν δένδρων, καὶ τὴν περιποίησιν τοῦ καρποῦ αὐτῶν, κατάρθωσαν νὰ καταστήσωσι τὰ ἔλαια αὐτῶν πανταχόσε περιζήτητα διὰ τὴν ἀρίστην καὶ

ἐκλεκτὴν αὐτῶν ποιότητα⁽¹⁾. Ὅπως καταστῆ τις κάτοχος ἐκλεκτῶν φαγωσίμων ἐλαίων, ἀνάγκη νὰ περισυλλέξῃ τὸν ἐλαιόκαρπον αὐτοῦ ἐγκαίρως ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ὠριμότητός του, νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν οἴασδήποτε ἀκαθαρσίας διὰ τοῦ πλυσίματος καὶ νὰ φέρῃ αὐτὸν ἀμέσως μετὰ τὴν συγκομιδὴν εἰς τὸ ἀρμόδιον ἐλαιοτριβεῖον πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ ἐλαίου⁽²⁾. Ἡ προσπάθεια δέ, ἣν τινες εἰς τὰ κεντρικώτερα τῆς νήσου μέρη καταβάλλουσι νῦν ἀπὸ τινος πρὸς τελειοποίησιν τοῦ εἴδους τυγχάνει λίαν ἀξιέπαινος. Εἶθε δὲ νὰ μιμηθῶσιν αὐτοὺς ταχέως καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἡμετέρων ἐλαιοκτημόνων ἐπ' ἀγαθῷ τῆς νήσου ἀπάσης, ἧς τὸ μᾶλλον εὐδοκίμοῦν καὶ πρωτεῦον προῖον τυγχάνει, ὡς γνωστὸν, τὸ ἔλαιον.

Τὸ ἔδαφος τῆς Λέσβου ὡς καὶ ὄλων ἐν γένει τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ὡς ἀνώμαλον καὶ ἠφαιστειογενὲς κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀπαιτεῖ ἐπίμονον ἐπιστημονικὴν καλλιέργειαν καὶ ἀνάλογον λίπανσιν, ἵνα ἀποφέρῃ τὸν ἀπαιτούμενον καρπὸν δι' ὃ εἶνε ἐπάναγκες, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ γενικευθῇ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ χρῆσις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ ἀρότρου εἰς τὰ πεδινώτερα τῆς νήσου διαμερίσματα, ὅπερ εὐχερῶς καὶ ὀλιγοεξόδως δι' ἑνὸς καὶ μόνου ζώου, τοῦ τυχόντος φορτηγοῦ, δύναται νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν πρὸς καλλιέργειαν τῆς γῆς, ὡς τοῦτο ἐπιτυχῶς ἀπὸ τινος νῦν πράττουσιν οἱ πλεῖστοι τῶν γαιοκτημόνων Μυτιλήνης, Καλλονῆς, Γέρας καὶ Ἐρεσσοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ δοθῇ ἡ δέουσα σημασία καὶ προσοχὴ ἐκ μέρους τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου εἰς τὸν ἀπαιτούμενον λιπασμὸν ἀναλόγως τοῦ ἐδάφους ἐκάστου τόπου. Οἱ τῆς Μυτιλήνης, Γέρας, Πλωμαρίου, Ἀγιάσσου καὶ Ἐρεσσοῦ κάτοικοι, τὴν φαινομένην νῦν παρ' αὐτοῦ ἱκανὴν τῶν προῖόντων αὐτῶν ἀνάπτυξιν καὶ καλλιτέρευσιν, ὀφείλουσιν εἰς τὴν καλὴν καὶ ἐπιμελεμένην καλλιέργειαν τῶν κτημάτων αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν περιποίησιν τῶν ἰδίων αὐτῶν καρπῶν. Ἐν Πλωμαρίῳ καὶ Ἀγιάσῳ ἰδίᾳ εἶνε προσοχῆς καὶ θαυμασμοῦ ἄξιον, ἀληθῶς, νὰ βλέπῃ τις τὰ δύσβατα καὶ δυσθεώρητα αὐτόθι βουνὰ μεταβεβλημένα διὰ τῆς ἐκτάκτου καὶ παραδειγματικῆς φιλοπονίας τῶν κα-

(1) Ἀξιέπαινοί εἰσι σὺν τοῖς ἄλλοις νῦν, ἀληθῶς, καὶ οἱ ἡμέτεροι γείτονες Κυθωνιεῖς, κατορθώσαντες ν' ἀναδείξωσι τὰ ἔλαια αὐτῶν ἐκ τῶν πρώτων ἐν Ἀνατολῇ, πωλοῦντες αὐτὰ κατὰ 6—8 γρόσια τὸ λαγίνιον πλειότερον τῶν ἡμετέρων.

(2) Περὶ τοῦ θέματος τούτου ἱκανὰ ἐσχάτως ἀξιανάγνωστα ἐν τῇ “Ἀμαλθείᾳ,” Σμύρνης ἔγραψεν ὁ ἐν Γέρα ἑλλόγιμος διδάσκαλος κ. Γ. Π. Πετρελής.

τοίκων εἰς ὠραίους καὶ καλλικάρπους κήπους⁽¹⁾, εἰς ἀμπελῶνας καλλισταφύλους, καὶ εἰς ἐλαιῶνας κατὰ τὸ πλεῖστον καλλιεργημένους καὶ θαλερούς.

Μεταξὺ δὲ τῶν ἀρίστων φυσικῶν προῖόντων τῆς νήσου συγκαταλέγονται καὶ οἱ ἄφθονοι καὶ γλυκύτατοι ἰχθύες, νωποὶ καὶ τεταριευμένοι τῶν κόλπων αὐτῆς, καὶ ἰδίᾳ ἡ πωγωνοφόρος ἱστορικὴ τρίγλη (μπαρμποῦνι) τοῦ τῆς Γέρας, καὶ αἱ παχεῖαι σάρδεις⁽²⁾ καὶ οἱ κέφαλοι (τὰ βουβαρίσια) τῆς Καλλονῆς, ὡς καὶ τὰ διάφορα αὐτῶν γνωστὰ καὶ παρ' ἀρχαίοις ὀστρακόδερμα, περὶ ὧν ὁ Ξενοκράτης καὶ Γαληνὸς εἰς τὴν περὶ τῆς «Ἀπὸ τῶν ἐνύδρων τροφῆς» πραγματείαν αὐτῶν XIX ἀναφέρουσι τὰ ἑξῆς: «Κτένες κράτιστοι οἱ εὐμεγέθεις, κοῖλοι, τὴν χροῶν μελάντεροι. Ἀκμάζουσι δ' ἦρος καὶ θέρους· τότε γὰρ αὖξονται μάλιστα πρὸς σελήνην. Διάφοροι δ' οἱ ἐν Μυτιλήνῃ πάντων μεγέθει, φύσει εὐχυλία». Παρὰ δ' Ἀθηναίῳ «χήμας, λεπάδας, σωλήνας, μῦς, πένας, κτένας ἐκ Μυτιλήνης».

Ἡ ὅλη ἐξαγωγή τῶν προῖόντων τῆς νήσου φυσικῶν τε καὶ βιομηχανικῶν, ἀνέρχεται σήμερον εἰς 800 περίπου χιλιάδας λιρῶν ἐτησίως, ἡ δὲ εἰσαγωγή τῶν ξένων τοιούτων περὶ τὰς 500 χιλιάδας.

Συγκοινωνία. — Ἡ συγκοινωνία τῶν κατοίκων τῆς Λέσβου, ἥτις μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς, μετὰ δυσκολίας κατὰ τὰ πλεῖστα αὐτῆς μέρη δι' ἀνωμάτων καὶ ἐπικινδύνων ἀτραπῶν ἐγίνετο, εἶνε ἀρίστη καὶ θαυμασία νῦν, ἀληθῶς, χάρις τῶν καθ' ἐκάστην συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1883 διὰ τοῦ φόρου τῆς ὁδοποιΐας κατασκευαζομένων ὑπὸ τῶν κατοίκων δημοσίων κεντρικῶν ἀμαξιτῶν ὁδῶν, καὶ τῶν διακλαδώσεων αὐτῶν εἰς

(1) Εἶνε γνωστὰ ἐν ἀπάσῃ τῇ νήσῳ πρὸ πάντων τὰ λαμπρὰ καὶ εὐχάριστα ἀποτελέσματα τῆς ἐπιμόνου καὶ δραστηρίου καλλιεργείας τῶν κήπων ἐν Ἀγιάσῳ, ὧν οἱ εὐγεστοὶ καὶ ὠραῖοι καρποὶ καθίστανται νῦν ἀνάρπαστοι ἐν ἀπάσῃ τῇ νήσῳ ἅμα τῇ ἐξαγωγῇ αὐτῶν.

(2) Τῶν παστῶν σάρδεων Καλλονῆς μεγάλῃ νῦν χρῆσις γίνεται ἐν ἀπάσῃ τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ, προτιμωμένων παντὸς ἄλλου τόπου, πανταχοῦ διὰ τὴν ἀρίστην καὶ ἐκλεκτὴν αὐτῶν ποιότητα. Γίνεται δι' αὐτῶν ἐξαγωγή, πρὸς τὸ παρὸν, 150 χιλ. ὀκάδας κατ' ἔτος, ὡς βεβαιούμεθα. Εὐχῆς ἔργον ἦθελεν εἶσθαι, φρονοῦμεν, ἐάν τινες τῶν παρ' ἡμῖν εὐπορούντων ἀνελάμβανον συνεταιρικῶς τὴν τελειοποίησιν τοῦ εἴδους ἐν κυτίοις κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν Εὐρώπῃ σύστημα.

ένα ἕκαστον τῶν διαμερισμάτων καὶ τῶν χωρίων τῆς Νήσου(1).

Ἐκ τούτων δὲ ἡ Α'. ἀμαξιτὴ ὁδὸς ἐκ Μυτιλήνης ἀπὸ τῆς Λαγκάδας ἀρχομένη, διέρχεται τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου Κέδρου, τῶν θερμῶν λουτρῶν τοῦ Κόλπου, τῶν κατωφερειῶν τῆς Λαρίσσης, τοῦ Κλίτς, τῶν Μύλων τοῦ Λάμπου (Λαμπ' τσ' Μύλ), τῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πευκῶνος (Γσαμλίκι) καφενείων, τοῦ Κρουῦ-Νεροῦ, τῶν Μέσων, κάτωθεν τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς, τῆς Καλλονῆς, τοῦ Ἱεροῦ Μοναστηρίου τοῦ Λειμῶνος, τῆς Φίλιας, ἔξωθεν τῆς Ἀνεμώτιας, τοῦ Τσοκαλοχωρίου, τῆς Βατούσης, τῶν Τελωνείων, τοῦ Ὑψηλοῦ Μοναστηρίου, καὶ καταλήγει εἰς Σίγριον, διανύουσα ἀπόστασιν 14 ὥρῶν.

Ἡ Β'. ἐκ Μυτιλήνης καὶ αὕτη ἀπὸ τῆς ἀπάνω Σκάλας ἀρχομένη, διέρχεται τῶν θερμῶν λουτρῶν Μυτιλήνης (Κουτσουκ Λίτζα), τῶν βυρσοδειπειῶν, τῆς Παναγιούδας, τῶν Παμφύλων, τῶν θερμῶν λουτρῶν τῆς Θεσμῆς, τῶν Μυστεγνῶν, τοῦ Μανδαμάδου, τῆς Κάπης, τῆς Κλειοῦς, τῆς Σκαμιᾶς, καὶ θὰ καταλήγῃ ἐντὸς 11 ὥρῶν εἰς Μόλυβον, ἀποπερατωμένης τῆς ἀπὸ Σκαμιᾶς καὶ Χάλικος μέχρι Μολύβου γραμμῆς.

Ἡ Γ'. ἐκ Μυτιλήνης ὡσαύτως, ἀπὸ τῆς Ἀγίας Εἰρήνης ἀρχομένη, διέρχεται διὰ τῆς κατέναντι τοῦ Κάτω-Χάλικος ἀνωφερείας, τῆς κοινῶς Μαγκούφικα καλουμένης, τῆς τοποθεσίας τῆς Λακέρδας, ἔξωθεν τοῦ χωρίου τῶν λουτρῶν, τῆς Κουτουροδιᾶς, καὶ εἶτα ἀπὸ τοῦ Περάματος(2) προβαίνουσα διέρχεται ἔξωθεν τῶν χωρίων τῆς Γέρας, τοῦ Τρίγωνος, τῆς Πλαγιᾶς, καὶ καταλήγει εἰς Ποταμὸν Πλωμαρίου, ἐντὸς 6 ὥρῶν.

Ἡ Δ'. ἐκ τῆς διακλαδώσεως τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Μυτιλήνης τῆς

(1) Λέγεται, ὅτι οἱ κατασκευασθέντες μέχρι τοῦδε ἐν Λέσβῳ δημόσιοι ἀμαξιτοὶ δρόμοι τυγχάνουσιν ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ ἀσφαλεστέρων ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ, ἐνεκεν τοῦ ἐν τῇ νήσῳ ὑπάρχοντος ἀφθόνου ὕλικου πρὸς λιθόστρωσιν αὐτῶν, καὶ τῆς ἰδιαζούσης ἐπιτηδειότητος καὶ ἐμπειρίας τῶν ἐγχωρίων ἐργατῶν.

(2) Ἀνάγκη ἀπαραίτητος καθίσταται, ἵνα ληφθῇ ἡ δέουσα φροντίς ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων ὑπὲρ τῆς ἀσφαλοῦς καὶ ἀπροόπτου διαβάσεως τοῦ κόλπου Γέρας ἀπὸ τῆς ἀποβάθρας τῆς Κουτουροδιᾶς μέχρι τῆς τοῦ Περάματος, τιθεμένου εἰς ἐνέργειαν μικροῦ τινος δι' ἀτμοῦ κινουμένου μεταφορικοῦ πλοιαρίου (Μαούνας), καὶ ἰδίᾳ ἐν καιρῷ χειμῶνος, ὅποτε ἡ μετάβασις διὰ τοῦ ἐν χρήσει νῦν ἰστιοφόρου τοιοῦτου, καθίσταται λίαν δυσχερῆς καὶ ἐπικίνδυνος πολλάκις τοῖς διερχομένοις.

πρὸς τὸ Ἴππειος βαινούσης ἀρχομένη, διέρχεται τοῦ Ἴππειος, τῆς κάτωθεν τῆς Ἀγιάσσου τοποθεσίας τῆς Καρύνης, ἐξ ἧς ἢ τῆς Ἀγιάσσου ὠραία ἐλικοειδῆς διακλάδωσις, τῆς Μεγάλης Λίμνης, τοῦ Βασιλεικιώτου, τοῦ Πολιχνίτου, καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἐπίνειον ἢ «Ἐλπίς» ἐντὸς 8 ὥρῶν.

Ἡ Ε'. ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Παναγιούδας διαχωριζομένη τῆς μεγάλης ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Μυτιλήνης, τῆς πρὸς τὸ Μανδαμάδο καὶ Μόλυβον βαινούσης, διέρχεται τῆς Μόριας, τῶν κατωφερειῶν τῆς Λαρίσσης, καὶ καταλήγει, τῆς μεγ. ἀμαξ. ὁδοῦ Μυτιλήνης διερχομένη(1) εἰς Ντίπ, ἐξ οὗ ἑτέρα γραμμὴ, ἢ τοῦ γύρου καλουμένη, ἐκ τοῦ Κάτω-Τρίτους καὶ τῶν χωρίων τῆς Γέρας, Παλαιοκίπου, Ἀγιάννη καὶ Παπάδου διερχομένη, ἐνοῦται μετὰ τῆς γραμμῆς Πλωμαρίου καὶ τῶν διακλαδώσεων τῶν λοιπῶν, τῆς Γέρας χωρίων, Σκοπέλου καὶ Μεσαγροῦ, ἐντὸς 5 ὥρῶν.

Ἡ ΣΤ'. ἐκ Καλλονῆς ἀρχομένη διέρχεται τοῦ Κλαπάδου, τοῦ Λαφιῶνα, τῆς περιοχῆς τῆς Στύψης, καὶ καταλήγει εἰς Πέτραν ἐντὸς 6 ὥρῶν.

Ἡ Ζ'. ἐκ Πέτρας ἀρχομένη, διέρχεται τοῦ Σκοτάρου, τῆς Τσιχράδας καὶ καταλήγει ἄνωθεν τοῦ Τσοκαλοχωρίου εἰς τὴν κεντρικὴν ἀπὸ Μυτιλήνης μέχρι Σιγρίου μεγάλην ἀμαξιτὴν ὁδόν, ἐντὸς 4 ὥρῶν(2).

Ἡ Η'. ἐκ Κάπης ἀρχομένη, διέρχεται τῶν Γέλοιων τῆς Στύψης καὶ καταλήγει εἰς Πέτραν, ἐντὸς 5 ὥρῶν.

Σὺν τούτοις, πρόκειται μετ' οὐ πολὺν νὰ κατασκευασθῇ καὶ ἑτέρα ἀμαξιτὴ ὁδὸς, ἣτις ἐξ Ἐρεσσοῦ ἀρχομένη θὰ διέρχεται τοῦ Μεσοτόπου, τῆς Ἄγρας, τῶν Παρακοίλων, καὶ θὰ καταλήγῃ εἰς τὴν μεγάλην κεντρικὴν ἀρτηρίαν τῆς Καλλονῆς, ἣτις ἀκωλύτως νῦν συνδέεται μεθ' ὅλων τῶν μεγάλων κεντρικῶν ἀμαξιτῶν ὁδῶν, Μυτιλήνης, Σιγρίου, Μολύβου, Πολυχνίτου, Πλωμαρίου, καὶ τῶν διακλαδώσεων αὐτῶν· ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου νέα καὶ συντομωτάτη τρίωρος μόλις ἀμαξιτὴ ὁδὸς, κατασκευάζεται νῦν ἀπὸ τινος ἐν Πλωμαρίῳ

(1) Ἡ διακλάδωσις αὕτη τῆς Μόριας μεγάλως νῦν συχνάζεται ἅ τε δὴ τῶν κατοίκων τῆς νήσου δι' αὐτῆς κατὰ τὸ πλεῖστον συγκοινωνούντων σήμερον, περὶ τὰ λουτρά τοῦ Κόρφου, μετὰ τῆς μεγάλης ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς βαινούσης ἀπὸ Μυτιλήνης εἰς Καλλονὴν καὶ Σίγριον.

(2) Οἱ τῶν Δυτικῶν χωρίων κάτοικοι διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης συγκοινωνοῦσι μετὰ τοῦ Μολύβου σήμερον.

καὶ Πολυχνίτῳ, μέλλουσα νὰ συνδέσῃ τὴν πόλιν τοῦ Ποταμοῦ μετὰ τῆς Βρισσιᾶς καὶ τοῦ Πολυχνίτου, καὶ ἀναπτύξῃ οὕτω ἐμπορικῶς τε καὶ κοινωνικῶς, τὰ δύο μεγάλα ταῦτα τῆς νήσου διαμερίσματα, συνδέουσα αὐτὰ διὰ τῆς Καλλονῆς καὶ μετὰ τῶν μεμακρυσμένων πρὶν δυτικῶν χωρίων τῆς νήσου. Μετ' οὗ πολὺ δὲ πρόκειται νὰ συνδεθῇ καὶ ἡ Ἀγιάσος μετὰ τοῦ Πλωμαρίου δι' ἰδιαιτέρας τριώρου ἐπίσης μόλις ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, ἣτις μεγάλων ὠφελειῶν πρόξενος θέλει καταστῆ εἰς ἀμφοτέρα τὰ παραγωγὰ καὶ μεγάλα ταῦτα τῆς νήσου κέντρα, ἅτινα δυσκόλως συνεκοινώνουν μέχρι τοῦδε διὰ τὸ δύσβατον καὶ ἀπόκεντρον τῆς θέσεως αὐτῶν.

Οἱ ἐν Λέσβῳ δὲ μέχρι τοῦ νῦν κατασκευασθέντες ἀμαξιτοὶ δρόμοι ἔχουσιν ἕκτασιν περὶ τὰ 500 χιλιόμετρα⁽¹⁾, ὡς καλῶς ἐπληροφορήθημεν τοῦτο παρὰ τοῦ Ἀρχιμηχανικοῦ τῆς ὁδοποιίας τῆς νομαρχίας Αἰγαίου κ. Ἰακώβου Ἀριστάρχου, εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ ὁποίου πολλὰ μέχρι τοῦδε ὀφείλονται.

Ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τοῦ παρόντος τῷ 1874 ἀνεφέραμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς τότε συγκοινωνίας τῶν κατοίκων τῆς Λέσβου, ἅτινα ἀναγράφομεν ἔνδε σήμερον πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ἀφορώντων τὰ τῆς ὁδοποιίας ἐν γένει, ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ἐνάρξεως ἐν τῇ νήσῳ.

«Ἡ συγκοινωνία τῶν κατοίκων ἐκάστης κοινότητος τῆς Λέσβου ἣτις δι' ἡμιόνων συνήθως γίνεται, εἶνε ἀτυχῶς ἔλλειπεστάτη διὰ τὸ ὄρεινόν καὶ πετρῶδες αὐτῆς. Ἐτη δὲ τινὰ πρὸ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1865 ἐνεργεῖα τῆς Ἀυτοκρατορικῆς κυβερνήσεως εἶχε χαραχθῆ ἀμαξιτὴ ὁδὸς, ἣτις ἐκ τοῦ κέντρου τῆς νήσου διερχομένη ἐπρόκειτο νὰ καταλήξῃ εἰς Σίγριον, δυστυχῶς ὅμως τοῦ σεισμοῦ ἐν μέσῳ τῆς ἐργασίας ἐπελθόντος, ὠπισθοδρόμησε μέχρι τοῦ νῦν (1874) ἡ ἀναγκαιοτάτη αὕτη διὰ τὴν Λέσβον ὁδοποιία, ἣς τὴν ταχεῖαν ἐπανάληψιν εὐχόμεθα».

Εἶνε δ' εὐχάριστον καὶ μεγάλως σημαῖνον τοῦτο σήμερον, ὅτι ἀναπτυχθείσης τῆς συγκοινωνίας ἐν τῇ νήσῳ, διευκολύνθη ἡ ταχυ-

(1) Ἡ χιλιμετρικὴ ἀπόστασις τῶν τόπων τῆς νήσου, ἐν οἷς ἀμαξιτοὶ δρόμοι ὑπάρχουσι, σημειοῦται ἐπὶ λιθίνων πλακῶν καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ἐκάστου δρόμου, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτου δύναται ἀκριβῶς νὰ πληροφορηθῇ ὁ ἀναγνώστης τὴν ἀπόστασιν αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν τῶν χωρίων ἀπὸ τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸ ἕτερον. Εἶνε δὲ γνωστὸν, ὅτι ἕκαστον χιλιόμετρον ἰσοδυναμεῖ μὲ δώδεκα λεπτὰ τῆς ὥρας.

δρομικὴ ἐν αὐτῇ ὑπηρεσία οὕτως, ὥστε ταχυδρόμοι τῶν κέντρων τῆς νήσου νῦν δις τῆς ἐβδομάδος τακτικῶς ἐπὶ τούτῳ διερχόμενοι, παρέχουσι τὴν πολύτιμον εὐκαιρίαν εἰς τοὺς κατοίκους μεθ' οἵουδήποτέ τινος τόπου τῆς ὑψηλίου καὶ ἂν θελήσωσι ν' ἀνταποκρίνονται. Σύρματα δὲ τηλεγράφου διασχίζουν τὴν νήσον σήμερον ἀπὸ τοῦ ἐνὸς αὐτῆς ἄκρου μέχρι τοῦ ἑτέρου, διακλαδούμενα ἀπὸ Μυτιλήνης εἰς Πλωμάριον, Μόλυβον, Καλλονὴν καὶ Σίγριον.

Ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνησις. — Πολλοῦ λόγου ἄξιον τυγχάνει τοῦτο νῦν, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπὶ εὐπορία καὶ κοινωνικῇ ἀναπτύξει διακρινομένων πολιτῶν, εἰς τὰ διάφορα τῆς Λέσβου κέντρα, πλὴν τῶν ἐμπορικῶν καὶ τραπεζιτικῶν ἐπιχειρήσεων, ἅς ἀπὸ τινων ἤδη ἐτῶν ἐν τε τῇ νήσῳ καὶ τῷ ἔξωτερικῷ λίαν ἐπιτυχῶς καὶ δραστηρίως διενεργοῦσιν, ἐπεδόθησαν ὄλαις αὐτῶν δυνάμεσι τελευταίως καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν, πλεῖστα ὅσα παντὸς εἴδους καλῶς κατηρτισμένα καὶ ὠφελιμώτατα ἐργοστάσια⁽¹⁾ συνιστῶντες καὶ τελειοποιῦντες καθ' ἐκάστην, δι' ὧν νέα παρέχεται ζωὴ τῇ φύσει ἐμπορικῇ καὶ εὐάνδρῳ νήσῳ.

Ἡ πρὸς τὸ ἐμπόριον δὲ καὶ τὴν βιομηχανίαν σωτήριος καὶ εὐεργετικὴ νέα αὕτη τροπὴ τῆς πάλαι ποτε ἐπὶ ἐμπορία καὶ πολιτικῇ ἀναπτύξει καὶ προόδῳ πεφημισμένης Λέσβου, ἔχει τὴν ἀρχὴν της κυρίως ἀπὸ τῆς πανωλεθρίας τῶν ἐλαιῶν τῆς 11ης Ἰανουαρίου τοῦ 1850⁽²⁾ ὅτε τῶν κατοίκων πολλοὶ καὶ ἰδίᾳ τῆς Μυτιλήνης καὶ τῶν ἄλλων τῆς περιφερείας αὐτῆς τόπων τῶν προτέρων ἐκ τοῦ ἐλαιοκάρπου προσόδων αὐτῶν ἐξαίφνης στειρηθέντες, ἠναγκάσθησαν

(1) Τοιαῦτα καλῶς λειτουργοῦντα, ἀτμοκίνητα τὰ πλεῖστα ἐργοστάσια, ἐν Λέσβῳ ὑπάρχουσι νῦν περὶ τὰ 125 ἢτοι 57 ἐλαιοτριβεῖα, 8 ἀλευροποιεῖα, 17 Βυρσοδεψεῖα, 35 Σαπωνοποιεῖα, 5 Πυρηνελαιοεργοστάσια, 1 Μακαρονοποιεῖον, 1 Νηματουργεῖον, 1 Μηχανουργεῖον, καὶ 1 Ὑφαντουργεῖον (Κάπουτ) τελευταίως.

(2) Τὸ ψῦχος, ὅπερ κατόπιν ἀκαταπαύστων μηνιαίων βροχῶν εἶχεν ἐπέλθει τῇ νήσῳ κατὰ τὴν 11ην καὶ 12ην Ἰανουαρίου τοῦ 1850, ἦν ὅλως πρωτοφανὲς καὶ πρωτάκουστον· τὸ θερμόμετρον εἶχε κατέλθῃ μέχρι τοῦ 12ου βαθμοῦ κάτωθεν τοῦ μηδενικοῦ. Αἱ ἐργασίαι ἐπὶ μῆνα ὅλον διεκόπησαν· ἀνθρώποι εἰς τὰς ἐξοχὰς ἐκ τοῦ ψύχους ἀπωλέσθησαν· τὰ ζῶα ὅλα σχεδὸν ἐκ τῆς νήσου ἐξέλιπον· τὰ δένδρα ἅπαντα μέχρι τῆς ῥίζης ἐξηράνθησαν· ἡ δὲ ἐκ τῆς θεομηνίας ἐπελθοῦσα ἐν γένει ζημία εἰς πλείστας ἀνήλθε χιλιάδας λιρῶν ἐν τῇ νήσῳ.

ἐκόντες ἄκοντες ν' ἀποδημήσωσιν εἰς Αἴγυπτον, Κων)πολιν, Ρουμανίαν καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἐπιδοθῶσιν αὐτόσε δραστηρίως εἰς σπουδαίας ἐμπορικὰς καὶ τραπεζιτικὰς ἐπιχειρήσεις, κατορθώσαντες ἐν ὀλίγῳ σχετικῶς χρονικῷ διαστήματι διὰ τῆς ἰδιαζούσης προβλεπτικότητος καὶ φιλεργείας αὐτῶν, ἱκανὸν νὰ μετοχετεύσωσιν ἐκεῖθεν πλοῦτον ἐν Μυτιλήνῃ, δι' οὗ κατορθοῦνται τὰ πάντα ἐν αὐτῇ σήμερον.

Μόνον οἱ πρὸ τριακονταετίας, ἵνα μὴ πλειότερον εἴπομεν, καλῶς τὴν πόλιν Μυτιλήνην γνωρίσαντες δύνανται νὰ ὁμολογήσωσιν ὅποια πρὸς τὰ κρείσσω ἐκ τῆς τοιαύτης ἀφορμῆς ἐγένετο ἐν αὐτῇ μεταβολῇ, ὀφειλομένη βεβαίως σὺν τούτῳ εἰς τὸ πρόσφορον καὶ κατάλληλον δι' ἐμπορίαν τῆς θέσεως αὐτῆς, καὶ εἰς τὸ φύσει ἐμπορικὸν καὶ βιομήχανον πνεῦμα τῶν κατοίκων. Ἡ πόλις Μυτιλήνη κατέστη θαυμασίως νῦν τὸ ἐμπορικὸν καὶ τραπεζικὸν κέντρον τῆς νήσου ἀπάσης καὶ τῶν κατέναντι αὐτῆς γειτονικῶν τῆς Ἀνατολῆς τόπων, Κυδωνιῶν, Μοσχονησίου, Περγάμου, Ἀδραμυττίου, Δικελί κλπ. Τὸ δὲ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν αὐτῆς ἐμπόριον σήμερον εἰς πολλὰ ἀνέρχεται ἑκατομμύρια γροσίων.

Πλὴν τούτου δ' εὐτυχῶς καὶ πολλοὶ τῶν κατοίκων διαφόρων ἄλλων τῆς νήσου τόπων, Γέρας⁽¹⁾, Πλωμαρίου, Μολύβου Πέτρας, Μανδαμάδου, Πολυχνίτου, Σκαμνιάς, Φίλιας, Βατούσης, Ἀγιάσσου⁽²⁾, Ἀγ. Παρασκευῆς, Καλλονῆς καὶ Ἐρεσσοῦ, ἤρξαντο ἐπιδιδόμενοι ἀπὸ τινων ἤδη ἐτῶν εἰς ἀξίας λόγου ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, δι' ὧν νέα βαθμιαίως παρέχεται ζωὴ ἐν ἀπάσῃ τῇ νήσῳ.

(1) Οἱ τῆς Γέρας νῦν ἐμπορευόμενοι εἰσὶν ἰδιαιτέρως λίαν ἀξιέπαινοι, συνεταιρικῶς κατὰ τὸ πλεῖστον ἐργαζόμενοι, καὶ μεγάλως τούτου ἔνεκεν εὐδοκίμοῦντες. Εἶθε δὲ τὸ καλὸν τούτων παράδειγμα νὰ μιμηθῶσι ταχέως καὶ τὰ λοιπὰ τῆς νήσου μέρη καὶ ἰδίᾳ ἡ Μυτιλήνη, ἣτις μεγάλως εἰς τοῦτο νῦν ἀτυχῶς ὑστερεῖ δι' ἔλλειψιν συνασπισμοῦ καὶ ἀμοιβαίας συννοήσεως τῶν δυναμένων αὐτῆς πολιτῶν, οἵτινες εἰς μεγάλας καὶ σπουδαίας δύνανται νὰ ἐπιδοθῶσιν ἐπωφελεῖς ἐπιχειρήσεις ἐν τε τῇ νήσῳ καὶ τῷ ἐξωτερικῷ, μέρος τῆς πολυταλάντου αὐτῶν χρηματικῆς περιουσίας συνεταιρικῶς διαθέτοντες.

(2) Οἱ τῆς Ἀγιάσσου κάτοικοι, εἰς οὓς ἐμπορικῶς τε καὶ τοπογραφικῶς ἀνήκει σήμερον τὸ ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου Γέρας ἐπίνειον Ντίπ, ὡς καὶ οἱ περίοικοι τοῦ κόλπου Καλλονῆς, Πολιχνηῶται, Ἀγ. Παρασκευῶται, καὶ Καλλονιαῖται ὀφείλουσι νὰ ἐπιδοθῶσι νῦν ὅλαις αὐτῶν δυνάμεσιν εἰς μεγαλειέρας ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις μιμούμενοι τοὺς ἐν Γέρα καὶ Πλωμαρίῳ, οἵτινες τὴν ἐμπορικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον ὀφείλουσι πρὸ πάντων εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐν τούτοις δὲ καὶ πολλοὶ τῶν δυτικῶν χωρίων κάτοικοι, Πέτρας, Μολύβου, Φίλιας, Ὑψηλομετώπου, Σκαμνιάς, Μεσοτόπου, Βατούσης, Φτεροῦντας κλπ. ἐν Σμύρνη, Κων)πόλει, καὶ τὰ κατέναντι τῆς Μ. Ἀσίας μέρη, Ἀδραμυττίου, Φρένελι, Κιμέρι, Ζεῖτινλί, Δικελί, Κλησέ-Κιόη καὶ Τσανταρλί ἐμπορικῶς καὶ βιομηχανικῶς ἀπὸ ἱκανῶν ἤδη ἐτῶν ἐργαζόμενοι, κατώρθωσαν ἐν τέλει ἱκανὰς ν' ἀποκτήσωσι κτηματικὰς καὶ χρηματικὰς περιουσίας, μεγάλως συντελοῦντες καὶ οὗτοι κατὰ τὸ ἐνὸν αὐτοῖς εἰς τὴν ὁσημέραι ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς νήσου, διὰ τῆς ἀξιεπαίνου καὶ παραδειγματικῆς φιλοπατρίας των. Οἱ δὲ Βατούσιοι καὶ πολὺ προγενεστέρως ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν Κων)πόλει παρεπιδημοῦντες, μεγάλως εἶχον ἀναδειχθῆ, τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου καταστάντες ἐν μέσῳ τῶν δυτικῶν τῆς νήσου χωρίων ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ.

Οὐχ ἦττον δὲ εἰς τὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῆς Λέσβου ἐν τῷ μέλλοντι θέλει συντελέσῃ, φρονοῦμεν, καὶ ἡ ἀπότινος νῦν χρόνου δεικνυομένη τάσις πρὸς τὸ ἀποδημεῖν, πολλῶν ἐκ τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου εἰς πολλὰ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου μέρη⁽¹⁾, ἱκανοὶ τῶν ὁποίων ἐπιστρέψαντες ἐκεῖθεν τελευταίως εὐποροῦντες καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον, ἠθικῶς μεμορφωμένοι, ἐξήγειραν τὸν ζῆλον καὶ τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐν τῇ νήσῳ ὁμοίων των οὕτως, ὥστε, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀθροοὶ μεταβαίνουνσι νῦν καθ' ἑκάστην εἰς τοὺς εὐημεροῦντας καὶ εὐνομουμένους ἐκείνους τόπους, πρὸς βελτίωσιν τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν θέσεως.

Εἶνε δ' ἀληθὲς καὶ παρὰ πάντων ὁμολογούμενον τοῦτο σήμερον, ὅτι οἱ τῆς Λέσβου ἐν γένει κάτοικοι, οὐ μόνον δυσκόλως ἐκπατρίζονται ξενιτευόμενοι, ἀλλὰ καὶ διαφυλάττουσι καὶ χρησιμοποιοῦσι δεόντως τὸ χρῆμα, τὸ ὁποῖον μοχθοῦντες προσπορίζονται.

Ἐκκλησίαι καὶ Μοναστήρια. — Ἱεροὶ ναοὶ ὑπάρχουσιν ἐν Λέσβῳ 137 τὸ ὅλον σήμερον, ἐν οἷς ἐφημερεύουσι 170 ἱερεῖς, ἐξ ἱερὰ Μοναστήρια, τὰ τοῦ Λειμῶνος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τὸ τοῦ Ὑψηλοῦ, τὸ Δαμάνδριον, τὸ Πιθάριον καὶ τὸ

(1) Λέσβιοι ἀρκούντως καλῶς ἀποκατεστημένοι, καὶ ἐπὶ εὐπορίᾳ διακρινόμενοι, ἱκανοὶ εὐρίσκονται νῦν ἐν Καίρῳ, Ἀλεξανδρείᾳ, Πόρτ-Σαῖτ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα τῆς Ἄνω καὶ Κάτω Αἰγύπτου μέρη, ὡς καὶ εἰς Σουδάν, Χαρτούμ, Καπτάουν, Μαδαγασκάρην, Νέαν Ὑόρκην, Βοστώνην, Καλλιφορνίαν, Ἄγιον Φραγκῖσκον καὶ λοιπὰ ἄλλα μέρη τῆς τε Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

τῆς Περιβολῆς, καὶ 4 τούτων Μετόχια, ἡ Κλωπεδὴ καὶ οἱ Ἁγ. Ἀνάργυροι τοῦ Λειμῶνος, καὶ ὁ Κέραμος καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ Ὑψηλοῦ.

Ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Κων)πόλεως Ἡσαΐου τῷ 1323 ὑπῆρχον πάμπολλα ἐν Λέσβῳ Μοναστήρια, τῶν πλείστων τῶν ὁποίων αἱ τοποθεσίαι τυγχάνουσι νῦν ἄγνωστοι, τὰ ἐξῆς: «τὸ τοῦ Ἁγ. Μηνᾶ, τὸ τῶν Πατέρων, τὸ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τὸ τῶν Πτωμαίων, τὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαῆλ, τὸ τοῦ Ἀκρονησιώτου, τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὸ τῆς Καλῆς Λαγκάδας, τὸ τοῦ Ξηροκάστρου, τὸ τῆς Μυρσίνης, τὸ τοῦ Κρεοκόπου, τὸ τῆς Ἁγ. Θεοφανοῦς, τὸ τῆς Ὁδηγητρίας τοῦ Βόρκου, τὸ τῶν Ἁγ. Πέντε, τὸ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τὸ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τὸ τοῦ Κληματίου, τὸ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ τὸ τοῦ Καλέως». Περὶ τῶν πλείστων δ' ἐξ αὐτῶν ἱκανὰ λόγου ἄξια ἀναφέρει ὁ ἐκ Καλλονῆς ἑλλόγιμος κ. Σ. Καρυδώνης ἐν τῇ περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Λειμῶνος ἀξιολόγῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ.

Βυζαντινοὶ ναοὶ ἐν Λέσβῳ σώζονται ὀλίγιστοι, μαρτυροῦντες τὴν πενιχρότητα εἰς ἣν εἶχε περιέλθει ἡ νῆσος τῶν ἐπιδρομῶν καὶ κατακτήσεων ἔνεκεν, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς.

Ἀρχιερεῖς δὲ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μέχρι σήμερον ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐπαρχίαις τῆς νήσου χρηματίσαντές εἰσι.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μυτιλήνης. Ἰερεμίας ὁ ἐκ Κρήτης τῷ 1802, Καλλίνικος ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ τῷ 1809, Πορφύριος ὁ ἐκ Μανδαμάδου τῷ 1829, Μελέτιος ὁ ἐκ Μυτιλήνης τῷ 1839, Καλλίνικος ὁ ἐκ Θεσσαλίας τῷ 1843, Γρηγόριος (Καδρῆς) ὁ ἐκ Μυτιλήνης τῷ 1853, Μελέτιος ὁ ἐκ Μυτιλήνης τὸ δεύτερον τῷ 1858, Μεθόδιος (Ἀρώνης) ὁ ἐκ Σμύρνης τῷ 1868, Κωνσταντῖνος Βαλλιιάδης ὁ ἐκ Χίου τῷ 1876, Μεθόδιος (Ἀρώνης) ὁ ἐκ Σμύρνης τὸ δεύτερον τῷ 1893. Καὶ ὁ νῦν ἀρχιερατεύων Κύριλλος (Μουμτσῆς) ὁ ἐκ Σινώπης ἀπὸ τοῦ 1897.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μηθύμνης. Πανάρετος ὁ ἐκ Κύπρου τῷ 1801, Παρθένιος ὁ ἐκ Παμφύλων τῷ 1817, Κύριλλος τῷ 1821, Παρθένιος ὁ ἐκ Παμφύλων τὸ δεύτερον τῷ 1825, Ἰάκωβος ὁ ἐκ Μολύβου τῷ 1831, Σωφρόνιος ὁ ἐκ Κάπης τῷ 1842, Αὐξέντιος ὁ ἐκ Πάτμου τῷ 1849, Ἀγαθάγγελος ὁ ἐκ Καισαρίας τῷ 1853, Παΐσιος τῷ 1873, Νικηφόρος Γλυκᾶς ὁ ἐξ Ἰμβρου τῷ 1881 καὶ ὁ νῦν ἀρχιερατεύων Στέφανος (Σουλίδης) ὁ ἐξ Ἡπείρου ἀπὸ τοῦ 1896.

Περὶ τῶν πρὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης Ἀρχιερέων τῆς νήσου, ἱκανὰ ἰδιαίτερος ἀναφέρει ὁ ἐκ Μοσχοννησίου λόγιος Ε. Δράκος.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ

ΜΕΡΟΣ Δ'.

**Ἰδιαίτερα περιγραφή μιᾶς ἐκάστης τῶν Πόλεων,
Κωμοπόλεων καὶ Κωμῶν τῆς νήσου**

Αἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ Μυτιλήνης

Μυτιλήνη.(¹) — Ἡ ἱστορική καὶ πρωτεύουσα αὕτη τῆς νήσου πόλις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, τυγχάνει καὶ κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς νῦν χρόνους ἐκ τῶν ἀρίστων δευτερευουσῶν πόλεων τῆς ἡμετ. Ἐπικρατείας, κατὰ τε τὸν πληθυσμὸν, τὴν ἀξιόλογον ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν αὐτῆς κίνησιν, τὴν ὠραιότητα τῶν οἰκοδομῶν τῆς, καὶ τὴν ἐν γένει φυσικὴν καλλονὴν τῆς. Κατοικεῖται ὑπὸ 3,000 οἰκογενειῶν χριστιανικῶν, ὁμοῦ μετὰ τῶν προαστείων τῆς, καὶ 600 ὀθωμανικῶν.

Τῷ ἐν χρήσει νοτίῳ αὐτῆς λιμένι, ὅστις περιεφράχθη καταλλήλως τῷ 1869 καὶ ἐκαλλωπίσθη τελευταίως διὰ πλακοστρώτου καὶ κανονικῆς καθ' ὅλα προκυμαίας, προσεγγίζουσι τὰ πλεῖστα τῶν διαφόρων ἐταιριῶν ἀτμόπλοια, ἅτινα μυρίων ὠφελειῶν τῇ νήσῳ πρόξενά γίνονται, διευκολύνοντα τὴν μεθ' ὄλων τῶν μερῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ συγκοινωνίαν τῶν κατοίκων.

Ἡ πόλις Μυτιλήνη διατηρεῖ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν δι' ἰδίων τῆς ἐξόδων, ὡς προελέχθη, πλήρες Γυμνάσιον καὶ Παρθεναγωγ-

(1) Ἡ πόλις Μυτιλήνη, Χώρα καὶ Κάστρον ὑπὸ τοῦ λαοῦ κοινῶς καλεῖται σήμερον.

γείον μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων Ἀστικῶν Σχολῶν, Γυμνασίου, Ἁγ. Ἀποστόλων καὶ Κομνηνάκη, συντηρουμένων ἐκ τῶν δημοτικῶν καὶ τῶν κληροδοτημάτων διαφόρων φιλομούσων πολιτῶν, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀοιδίμου μεγάλου εὐεργέτου τῆς πόλεως Σοφοκλέους Κ. Βουρναζίου, οὗ ὁ ἀνδριὰς φυσικοῦ μεγέθους ὑψοῦται μεγαλοπρεπῶς πρὸ τῶν προφυλαίων αὐτοῦ.

Τὸ κληροδοτήμα τοῦ μεγατίμου τούτου τέκνου τῆς Λέσβου, ἀειμνήστου Σοφοκλέους Βουρναζίου, τυγχάνει ὄντως ἡγεμονικόν, εἰς 20 περίπου χιλιάδας λίρας ἀνερχόμενον. Εὐτυχῆς ἀληθῶς ἡ πόλις, ἥτις τοιούτων εὐμοιρεῖ τέκνων, ἅτινα τοσοῦτον γενναίως τὴν ὑποστηρίζουσι! Τοῦ κληροδοτήματος τούτου εἶχε προηγηθῆ τὸ τοῦ ἀλήστου ἐπίσης μνήμης Μεγ. τῆς Λέσβου εὐεργέτου Νικολάου Μητρέλια, 7 χιλ. εἰκοσαφράγκων, χρησιμεῦσαν πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ Γυμνασίου. Εἶτα ἀκολουθεῖ τὸ τοῦ μακαρ. Ἀνδρέα Κατσακούλη, εἰς 8 χιλιάδας εἰκοσαφράγκων συμποσούμενον, πρὸς οἰκοδομὴν Ὀρφανοτροφείου καὶ συντήρησιν αὐτοῦ μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς συζύγου του. Τὸ τοῦ μακ. Ζαφυράκη Βουρναζίου εἰς 5 χιλιάδας λίρας. Καὶ τελευταῖον τὸ μέλλον νὰ ἐκκαθαρισθῆ ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἐπίσης φιλογενοῦς καὶ φιλοπάτριδος μακ. Π. Κομνηνάκη, ὅπερ εἰς μέγα ὡσαύτως χρηματικὸν ποσὸν ὑπολογίζεται, ὡς βεβαιούμεθα. Εὐεργέτας δὲ πολλοὺς καὶ ἄλλους εἰς μικρότερα ποσὰ ἀριθμεῖ προγενεστέρως ἡ πόλις, ὧν τὰ ὀνόματα χρυσοῖς γράμμασιν εἰσὶ ἐγγεγραμμένα ἐν τῷ ἀνηρτημένῳ πίνακι τῆς αἰθούσης τοῦ νοσοκομείου.

Ἱεροὺς ναοὺς ἡ πόλις ἔχει πολλοὺς, ἀλλ' οἱ μᾶλλον διακρινόμενοι ἐξ αὐτῶν εἰσιν: Ὁ τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου περικαλλῆς Μητροπολιτικὸς μετὰ τοῦ ὠροδείκτου κωδωνοστασίου καὶ τῶν λοιπῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ. Ὁ τοῦ Ἁγ. Θεράποντος, ἀδρᾶ δαπάνη τοῦ Νοσοκομείου καὶ τινων ἐγκρίτων πολιτῶν, ἐσχάτως οἰκοδομηθεῖς. Ὁ τοῦ Ἁγ. Συμεῶνος πρὸ τινων ἐτῶν ἐκ θεμελίων ἀνακαινισθεῖς καὶ δεόντως καλλωπισθεῖς τῇ φιλοτίμῳ φροντίδι καὶ ἐπιστάσι τῶν τότε ἐπιτρόπων αὐτοῦ. Ἱερὰ δὲ Τεμένη (τζαμιά) ὑπάρχουσιν ἐν τῇ πόλει 6, ὧν πρωτεύει τὸ ἐν τῇ Ὀθωμ. Ἀγορᾷ ὑπὸ τοῦ ἄλλοτε γνωστοῦ ἐντοπίου διοικητοῦ τῆς νήσου Μουσταφᾶ Ἀγᾶ Κολαξίζη, ὠκοδομηθὲν Γενι-τζαμι, ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ ἔδρα τοῦ Μουφτιῆ, ὡς καὶ ἀπωτέρω αὐτοῦ ἡ τοῦ Ἱεροδικαστοῦ (Καδῆ). Πρὸς δὲ, καὶ ὁ τῶν Δυτικῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἰδρυθεῖς τῷ 1859.

Τῆς πόλεως Μυτιλήνης διακρίνονται πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἡ ἱερὰ αὐτῆς Μητρόπολις, ἀνεγερθεῖσα ὡς ἀναφέρει ἡ ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐκτισμένη παλαιὰ πλάξ ἐπὶ τοῦ Μητροπολίτου αὐτῆς Νικοδήμου Ἀἰνατζί τοῦ Μυτιληναίου τῷ 1720 καὶ ἀνοικοδομηθεῖσα τὸ δεύτερον καταλλήλως τῷ 1869. Τὸ Νοσοκομεῖον τῷ 1858 ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου εὐεργέτου τῆς πόλεως Παναγιώτου Βουρναζέλη ἀναγερθὲν, οὗ ἡ ἐκ τῶν ἐγκρίτων πολιτῶν κατὰ διείαν ἐκλεγομένη δωδεκαμελὴς ἐφορεία διέπει καὶ τὰ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς πόλεως ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου⁽¹⁾. Τὸ Νεκροταφεῖον ὠκοδομηθὲν τῷ 1887 ὑπὸ τοῦ μακαρ. Ἰακώβου Σταθοπούλου. Τὸ κεντρικὸν πολυδάπανον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὀθωμανικὸν Σχολεῖον (ἰδαδιὲ) τῷ 1891. Τὸ Διοικητήριον τῷ 1893. Τὸ τῆς Γεωργικῆς Τραπεζῆς ἰδιόκτητον οἰκοδόμημα. Τὸ ἐν τῇ αὐτῇ μαγευτικῇ θέσει κείμενον περίπτερον (Κιόσκι), ὅπερ εἶχε τιμῆσιν ἄλλοτε διὰ τῆς ἐξόχου αὐτοῦ παρουσίας καὶ ὁ ἀείμνηστος Σουλτὰν Μετζιτ τῷ 1844. Αἱ πολιτικαὶ φυλακαὶ καὶ ὁ κατέναντι αὐτῶν, τῶν Μεβλεβίδων Δερβισσῶν Μεδρυσές. Ὁ ἄνωθεν τῆς τοποθεσίας τοῦ ἀρχαίου θεάτρου περικαλλῆς Τεκὲς τοῦ πρωτεύοντος ὀθωμ. Νεκροταφείου. Ἡ πλακόστρωτος καὶ πλουσία Ἀγορά. Ὁ δημόσιος τοῦ Ταρσανᾶ κήπος, θελκτικὸν καὶ λαμπρὸν ἀνάστημα τοῦ Δήμου τῆς πόλεως⁽²⁾, τὸ Δημαρχεῖον, τὰ διάφορα ἐπὶ τῆς προκυμαίας ἐμπορικᾶ γραφεῖα, Ξενοδοχεῖα καὶ Καφενεῖα. Αἱ Τράπεζαι, Μυτιλήνης, Ἀνατολῆς καὶ ἡ Ὀθωμανική. Τὸ χειμερινὸν Θέατρον Καψιμάλη, καὶ τὸ ἔαρινδον τοῦ Δημοσίου Κήπου τῆς πόλεως. Ἡ ἀρχαία καὶ καλῶς διοργανωμένη Ἐμπορικὴ Λέσχη «Πρόοδος». Ἡ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης

(1) Ἡ εὐεργετικὴ δρᾶσις τοῦ Νοσοκομείου Μυτιλήνης ὁσημέραι ἀξιεπαίνως ἐπεκτείνεται δεχόμενον νῦν πάντα προσερχόμενον ἐν αὐτῷ ἀσθενῆ ἐκ τε τῆς πόλεως καὶ τῶν ἄλλων τῆς νήσου τόπων. Διαθέτει δὲ πρὸς τὸ παρὸν 30—35 κλῖνας διὰ τοὺς πάσχοντας, καὶ παρέχει δωρεὰν τ' ἀπαιτούμενα φάρμακα πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς ἐξωτερικοὺς ἀσθενεῖς. Παράρτημα αὐτοῦ λογίζεται τὸ ἐξωθεν τῆς πόλεως πρὸς τὴν Λαγγάδα συστηθὲν ἐσχάτως Φθισιατρεῖον δαπάνη τῆς Ἀδελφότητος τῶν Κυριῶν καὶ φιλανθρώπων τινῶν συμπολιτῶν. Οἱ δ' ἐγκριτοὶ τῶν ἰατρῶν τῆς πόλεως παρέχουσιν ἀλλεπαλλήλως κατὰ διείαν δωρεὰν τὴν πολῦτιμον αὐτῶν ὑπηρεσίαν ἐν τε τῷ Νοσοκομείῳ καὶ τῷ Φθισιατρεῖῳ.

(2) Εἶνε ἀληθὲς καὶ παρὰ πάντων ὁμολογούμενον τοῦτο σήμερον, ὅτι παρ' αἰτίου τῆς κατασκευῆς τοῦ Δημοσίου Κήπου τῆς πόλεως, ὡς καὶ τοῦ ἐν γένει θαυμασίου καλλωπισμοῦ αὐτῆς τελευταίως, ὑπῆρξεν ὁ τέως Δήμαρχος Μυτιλήνης κ. Κωνσταντῖνος Καβέτσος.

τῶν Κυριῶν. Ὁ εὐελπις Σύλλογος Ἀρίων μετὰ τῆς ὄλοεν πλουτιζομένης λαϊκῆς βιβλιοθήκης. Τὸ Τυπογραφεῖον. Οἱ Γυμναστικοὶ Σύλλογοι «Διαγόρας» καὶ «Ἄτλας». Τὰ διάφορα αὐτῆς βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, ἦτοι δύο μεγάλα ἀτμοκίνητα ἀλευροποιεῖα, 5 ἐλαιοτριβεῖα, 8 βυρσοδεψεῖα μεγάλα, ὧν τὸ ἐν ἀτμοκίνητον, 9 σαπωνοποιεῖα, 1 νηματουργεῖον, 1 μακαρονοποιεῖον, ἐν μηχανουργεῖον, 1 σιδηρουργεῖον καὶ 1 ὑφαντουργεῖον (Κάπουτ), ἄτινα μεγάλων ὠφελειῶν πρόξενά τῃ πόλει καθίστανται εἰς ἀέναον διατηροῦντα κίνησιν τὴν ἀγορὰν αὐτῆς. Συνδέεται τηλεγραφικῶς μετὰ τῶν ὑποδιοικήσεων τῆς νήσου, Μολύβου, Πλωμαρίου, Καλλονῆς καὶ Σιγρίου ὡς καὶ μεθ' ὅλων τῶν γνωστῶν τῆς ὑψηλίου τόπων, συγκοινωνοῦσα διὰ καλωδίου μετὰ τοῦ τηλεγραφικοῦ σταθμοῦ Κυδωνιῶν. Φωτίζεται δι' ἀεριόφωτος. Εὐμοιρεῖ 16 ἐπιστημόνων ἰατρῶν, μετὰ 7 καλῶς κατηρισμένων Φαρμακείων καὶ ἐν γένει δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι οὐδενὸς στερεῖται σήμερον ἐκ τῶν δυναμένων νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν γενικὴν τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν.

Τῆς πόλεως Μυτιλήνης δεσπόζει, ὡς γνωστὸν, τὸ φρούριον Βυζαντινῆς καὶ Γενουϊνσίας, ὡς φαίνεται, κατασκευῆς, ἐν ᾧ εὐρίσκονται 80 περίπου ὀθωμανικαὶ οἰκίαι, τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, τὸ δεσμοτήριον, ἡ πυριτιδαποθήκη κλπ.⁽¹⁾ Τὰ δὲ περὶ τὴν πόλιν ῥωμανικὰ καὶ ὠραῖα ἐν γένει προάστειά εἰσιν⁽²⁾, ὁ Ἐπάνω καὶ Κάτω Χάλικας, ἡ Χρυσομαλλοῦσα, ἡ Σουράδα, Τακλειδιοῦ, τὸ Κουμκὸν, ἡ Βαρεῖα καὶ τὸ Ἀκρωτήρι, ἐν οἷς πλεῖστα ὠραῖα καὶ πολυδάπανοι ἑαριναὶ κατοικίαι τῶν εὐπορούντων πολιτῶν Μυτιλήνης εὐρίσκονται.

Προάστειον δ' ἐπίσης δύναται νὰ θεωρηθῇ σήμερον καὶ ἡ πρὸς Β. τῆς Ἐπάνω Σκάλας ἐκτεινομένη περιοχή, ἐν ἣ παραλίως εἰς ἱκανὴν κατὰ σειρὰν ἔκτασιν μέχρι τῶν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Ἁγι-Μεδὲτ βυρσοδεψείων εὐρίσκονται τὰ μεγαλείτερα τῆς πόλεως, ἀλεύρων ἐλαίου, νημάτων, μακαρονίων, ἀσβέστου καὶ δερμάτων ἐργοστάσια,

(1) Τὸ φρούριον Μυτιλήνης τυγχάνει προσοχῆς ἄξιον διὰ τὰς ἐν αὐτῷ μεγάλας δεξαμενάς, τὰ ὑπόγεια, καὶ τὰ ἄλλα τῆς ἐποχῆς πρὸ πάντων τῶν Γατελούζων λείψανα. Ἰχνὴ δὲ τινα ἡγεμονικῶν τάφων τῆς οἰκογενείας τῶν Γατελούζων ἀπαντῶνται αὐτόθι μέχρι σήμερον.

(2) Ἐκαστὸν τῶν προαστείων τούτων θεωρεῖται ὡς μικρὰ Κοινότης ἔχον τὸν ἱερὸν ναὸν του καὶ τὸν τακτικὸν του ἐφημέριον.

ἀσχολοῦντα καθ' ἐκάστην ὑπὲρ τοὺς 500 ἐργάτας. Τὰ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν κείμενα ὑπόθερμα ἱαματικὰ λουτρὰ Κοτσοῦκ-Λίτζα μετὰ τοῦ ἀγροκηπίου καὶ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, οἰκοδομηθέντος ὑπὸ τοῦ κατόχου ἀπάσης τῆς περὶ τὰ Λίτζα γῆς Π. Κουρτζῆ. Καθ' ὅλην δὲ τὴν ἔκτασιν τοῦ προαστείου τούτου πλεῖστα ὅσα ὑπάρχουσιν ὑπὸ τὴν γῆν, ἀρχαίων οἰκοδομῶν λείψανα, μαρτυροῦντα συνοικισμὸν τὸ πάλαι αὐτόθι ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως.

Τὰ κυριώτερα τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως Μυτιλήνης φυσικὰ προϊόντα εἰσὶ τὸ ἔλαιον, αἱ ὀπῶραι καὶ τὰ διάφορα λαχανικὰ παραγόμενα ἐκ τῶν καλῶς καλλιεργουμένων κήπων εἰς τὰ προάστεια αὐτῆς, καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀκρωτηρίῳ καὶ Βαρεῖα. Ἐκ δὲ τῶν βιομηχανικῶν, πρωτεύουσιν ὁ σάπων, τὰ ἄλευρα, τὰ δέρματα, τὰ πηρηνέλαια, τὰ νήματα καὶ τὰ ὑφάσματα (Κάπουτ) τελευταίως.

Ἐκ Μυτιλήνης πολλοὶ ἀνεδείχθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διακεκριμένοι Ἀρχιερεῖς, ὡς καὶ ἄνδρες πλεῖστοι ἄλλοι λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες τελευταίως, ὧν πρωτεύουσιν ὁ ἐν Βιέννῃ διαπρέψας πρὸ τινῶν ἐτῶν ἄριστος ἐπιστήμων ἱατρὸς μακ. Δουκάκης Σημαντίρης, καὶ ὁ μακ. Χ. Λαίλιος.

Ἐν Μυτιλήνῃ μέχρι τῆς ἐπισυμβάσεως αὐτόσε μεγάλης πυρκαϊᾶς τῷ 1850 ἐσώζετο ἀρχαῖος τις κώδιξ ὑπὸ χρονολογίαν 1567, ἐν ᾧ κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἀξιοπύστου συμπολίτου τοῦ μακαρ. Σταυράκη Ἀναγνώστου, ὑπῆρχε κατάλογος τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπαρχίαν Μυτιλήνης Κοινοτήτων, ὑπὸ τοῦ τότε ἀρχιερατεύοντος Μητροπολίτου Μακαρίου γραφεῖς, τριάκοντα πέντε τὸ ὅλον, εἰς τὰς ὁποίας ἀνεφέροντό τινες οὐδύως νῦν ὑπάρχουσαι ἦτοι ἡ Γέρα, ὡς ἰδιαίτερον χωρίον, τὰ Ἄνδρεια, ὁ Κατάπυργος, τὸ Ἀκρωτήριον, ὁ Ἅγιος Νικόλαος, τὸ Δαμάντρι (ὡς χωρίον), ἡ Κυδῶνα, ὁ Γεῖρος καὶ ἡ Αἰγίδα⁽¹⁾. Ἐλείπον δὲ τοῦναντίον ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου,

(1) Ἐκ τῶν μὴ ὑπαρχόντων τούτων χωρίων, τὰ Ἄνδρεια ἔκειντο ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀγιάσσου ὁ Κατάπυργος, ὁ Ἅγ. Νικόλαος, τὸ Δαμάντρι, καὶ ἡ Αἰγίδα, ἐν τῇ τοῦ Πολιχνίτου τὸ Ἀκρωτήριον ἐν τῇ καλουμένῃ οὕτω καὶ νῦν θέσει ἐν Μυτιλήνῃ, ὁ Γεῖρος (Καβακλί) ἐν τῇ τοῦ Μανδαμάδου, ἡ Κυδῶνα κἀτῶθεν τοῦ σημερινοῦ ὀθωμ. χωρίου Μπαλτζῆκι, καὶ ἡ τοῦ ἰδιαίτερου χωρίου τοῦ καλουμένου Γέρα ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ, ἐν τῇ πλησίον τοῦ Περάματος πρὸς δυσμὰς τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ νῦν Κουρκούτα, οὗ οἱ κάτοικοι μετέκνησαν διὰ τὸν φόβον τῶν πειρατῶν τότε εἰς τὰ μεσογειότερα σημερινὰ χωρία, Παππάδον, Πλακάδον καὶ Παλαιόκηπον. Λέγεται δὲ ὅτι τινὲς τῶν κατοίκων

ὡς μὴ ὑπάρχουσαι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ, τὸ Καγιάνι, τὸ Πληγῶνι, ἡ Ἁγία Μαρίνα, ὁ Κάτω Χάλικας, ὁ Παππάδος, ὁ Πλακάδος, ὁ Παλαιόκηπος, ἡ Σκοῦντα, καὶ ὁ Βοῦρκος. Τὸ Πλωμάριον, ἀνεφέρετο ἐν αὐτῷ τότε, ὡς ἐν καὶ μόνον χωρίον, ὅπερ θὰ ἦτο βεβαίως τὸ μεγάλο λεγόμενον χωρίον σήμερον. Πρὸς δὲ, καὶ ὅτι τὰ ἐν χρήσει νομίσματα ἐν τῇ νήσῳ τότε, ἦσαν τὰ Ἰσπανικὰ Ρεάλια (Ρηγάλια), οἱ παράδες καὶ τὰ ἄσπρα (τὸ τριτημόριον τοῦ παρᾶ) ὧν ἡ ἀξία ὡς ἐκ τῶν ἐν τῷ κώδικι ἀγοραπωλησιῶν τῆς μισθοδοσίας τῶν διδασκάλων κλπ. ἐδηλοῦτο, ἦν μηδαμινῇ, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν νομισμάτων. Ὁ παρᾶς, ὡς ἐκ πολλῶν τοῦτο εἰκάζεται, εἶχε τὴν τοῦ σημερινοῦ γροσίου ἀξίαν, τὰ δὲ Ρεάλια τὴν τοῦ μετζίτιου. Ὁ ἀνώτερος διδάσκαλος ἐν Μυτιλήνῃ ἐλάμβανε μισθὸν ἐτησίως 40 Ρεάλια, ὁ δὲ ψάλτης 22. Ἐν Μεγάλῳ χωρίῳ Πλωμαρίου εὐρέθη πωλητήριον ἀρχαῖον ἐλαιοκτήματος 60 δένδρων, πωληθέντος ἀντὶ 390 ἄσπρων τῷ 1730.

Πληγῶνι. — Κεῖται πρὸς νότον τῆς Μυτιλήνης, ἔχον οἰκογενείας περὶ τὰς ἑκατὸν, ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καὶ Σχολεῖον τῶν ἀρρένων.

Καγζάνε. — Κεῖται ἐπὶ ὠραίας καὶ ῥωμαντικῆς τοποθεσίας ΒΔ. τοῦ Πληγῶνιου. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 160, ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν, ἀνακαινισθέντα ἐσχάτως δαπάνῃ τῆς Κοινότητος καὶ τοῦ κ. Εὐστρ. Καραντώνη, καὶ Σχολεῖον τῶν ἀρρένων.

Τεκμήρια δὲ τινὰ ἀρκούντως πειστικὰ δεικνύουσιν ἡμῖν ὅτι ἐν τῇ περιοχῇ Καγιανίου, ὡς καὶ καθ' ὅλον τὸ κάτωθεν αὐτοῦ Ἀκρωτήριον, ὑπῆρχον πλεῖστοι ἐαριναὶ κατοικίαι τῶν εὐπορούντων πολιτῶν Μυτιλήνης κατὰ τοὺς προγενεστέρους χρόνους, καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς τῶν Γατελούζων ἐποχῆς. Ὡς ἐξοχὴ δὲ τυγχάνει ἡ καλλιτέρα καὶ ὑγιεινότερα τῶν τῆς περιφερείας Μυτιλήνης καὶ ἐν γένει τῆς νήσου, ὡς προανεφέραμεν.

Ἁγία Μαρίνα. — Κεῖται εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ Καγιανίου ἀπόστασιν νοτιοανατολικῶς. ἔχει οἰκογενείας 230, ναὸν

τῆς Αἰγίδος μετόκησαν τότε εἰς Σάμον καὶ ἔκτισαν ἐκεῖ χωρίον σωζόμενον μὲ τὸ ἴδιον τῆς παλαιᾶς αὐτῶν πατρίδος ὄνομα Αἰγίδα, ὡς καὶ ἕτερον οἱ Μυτιληνοί.

τῆς Ἁγίας Μαρίνης, καὶ Σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς Ἁγίας Μαρίνης ἀπόστασιν εὐρίσκονται αἱ γνωσταὶ ῥωμαντικαὶ τοποθεσίαι, Κράτιγος, Ἄργαλα καὶ τὰ Βρουλίδια μετ' ἀφθόνων ὑδάτων, τὸ πλεῖστον τῶν ὁποίων μέρος μετοχετεύεται νῦν εἰς Μυτιλήνην πρὸς πόσιν. Τὰ μέρη ταῦτα κατ' Αὐγούστον ἐν καιρῷ τῶν ὀρτύγων ἐπισκέπτονται οἱ κυνηγοί. Τὸ χωρίον τοῦτο τῆς Λέσβου κατέστη περιάκουστον πανταχοῦ τελευταίως, χάριν τοῦ σοφοῦ καὶ ἐξόχου αὐτοῦ τέκνου Δημητρίου Βερναρδάκη. Ἀπὸ τινῶν ἐτῶν λειτουργεῖ αὐτόθι καὶ ἀτμοκίνητον ἐλαιοτριβεῖον.

Λουτρά. — Ν.Δ. τοῦ Καγιανίου κείμενον, ἀπέχει τῆς Μυτιλήνης περὶ τὴν 1 1/2 ὥραν. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 370, Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ Σχολεῖον τῶν Ἀρρένων. Ἐν τῷ ἐπινείῳ αὐτοῦ εὐρήται τὸ πρῶτον συστηθὲν ἐν τῇ νήσῳ πυρηνεργοστάσιον, ἐν μέσῳ δὲ τοῦ χωρίου δύο ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα. Εἴκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπὸ τῶν λουτρῶν παραλίως τοῦ κόλπου Γέρας, εὐρίσκεται ἡ τῆς Κουτουροδιᾶς καλουμένη ἀποβάθρα, ἀφ' ἧς ἐπιβιβαζόμενοι πλοίου, Περάματος κοινῶς καλουμένου, διαπερῶσιν εἰς τὸ ἀπέναντι ὁμώνυμον ἐπίνειον τῶν χωρίων Γέρας, οἱ ἐκ Μυτιλήνης καὶ ἀλλαχόθεν ἐρχόμενοι.

Πρὸς Ν. τῶν λουτρῶν παραθαλασσίως ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένη Παληόλουτρο, ἀπαντῶνται ἔχνη ἀρχαίου συνοικισμοῦ ὡς καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Παληοκκλησιᾶ, ἕτερα Βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἐν δὲ τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένη Δίβολον, ἄνωθεν τῆς Κουτουροδιᾶς ἐν τῇ κατασκευῇ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ αὐτόθι ἀνεκαλύφθησαν σαρκοφάγοι, ὡς καὶ τινὰ ἀρχαῖα νομίσματα Ἑλληνικῆς ἐποχῆς. Χρυσᾶ νομίσματα Βυζαντινῆς ἐποχῆς εὐρέθησαν καὶ ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Παληοκκλησιᾶ.

Πυργί. — Κεῖται πρὸς Δ. τῆς Μυτιλήνης ἐπὶ ὑψηλῆς καὶ ὠραίας τοποθεσίας κατὰ τὴν Α. πλευρὰν τοῦ κόλπου τῆς Γέρας. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 100, Ναὸν τὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ Σχολεῖον τῶν ἀρρένων.

Ἀλιφαντά. — Ἀνατολικῶς τοῦ Πυργὶ κείμενον, ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 60 καὶ ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου.

Κέδρος. — Κεῖται ἐπὶ τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ κόλπου

τῆς Γέρας κατοικεῖται νῦν ὑπὸ 10 περίπου οἰκογενειῶν. Τὰ δὲ κτήματα τῆς περιοχῆς αὐτοῦ ἀνήκουσιν εἰς εὐπορούντας μεγαλοκτηματίας Μυτιλήνης. Ἔχει ἱερὸν ναὸν εἰς μνήμην τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τιμώμενον.

Εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν εὐρίσκεται σπήλαιόν τι ἀρκούντως περιεργον, Κουφόπετρα καλούμενον, περὶ οὗ πολλὰ καὶ διάφορα ἀβέβαια καὶ σκοτεινὰ ἢ παράδοσις τῶν κατοίκων ἀναφέρει. Ἐν αὐτῇ εὐρίσκεται μέταλλον τι ἄρμινόβολος καλούμενον. Κάτωθεν δ' αὐτοῦ πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Γέρας, εὐρίσκονται τὰ θερμὰ ἱαματικά λουτρά, τὰ καλούμενα κοινῶς τοῦ Κόρφου, ἀρχαίας ἀρίστης Ρωμαϊκῆς κατασκευῆς ὄντα, μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων ἄνω καὶ κάτω ἀναπαυτικῶν καὶ εὐαέρων δωματίων, πρὸς κατοικίαν τῶν αὐτόθι προσερχομένων κατ' ἔτος ἀσθενῶν κατὰ τοὺς μῆνας Μαΐου καὶ Αὐγούστου(1).

Μόρια. — Ἡ καλλίστη αὕτη κωμόπολις τῆς νήσου ἀπέχει τῆς Μυτιλήνης μίαν περίπου ὥραν. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 460, Ἐκκλησίας δύο, τὸν Ἁγ. Βασίλειον, ἐν ἧ εὐρίσκεται ἀρχαῖον χειρόγραφον ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἐπὶ μεμβράνης, καὶ τὸν Ἁγ. Δημήτριον. Κέκηται σχολεῖον τῶν ἀρρένων εὐρύχωρον ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας, οἰκοδομηθὲν τῷ 1847 δαπάνῃ τοῦ ἀοιδίμου φιλομούσου καὶ φιλοπάτριδος αὐτῆς τέκνου, Βενιαμὶν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, μετὰ ἀρίστης βιβλιοθήκης ἀφιερωθείσης ὑπὸ τῶν κληρονόμων τοῦ ἀειμνήστου εὐπαιδέτου καὶ φιλογενοῦς Ἀρχιμανδρίτου Ἰωσήφ τοῦ Μαύρου, καὶ τοῦ ἄλλοτε διαπρεποῦς Μητροπολίτου Σμύρνης(2) Ἀθανασίου, ὡς καὶ τῶν θηλέων ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν συστηθέν.

Τὸ κύριον αὐτόθι προϊὸν ἐστὶ τὸ ἔλαιον καὶ ἄφθονα λαχανικά, ἅτινα παράγουσιν οἱ πολυπληθεῖς καὶ ἐπιμελῶς καλλιεργημένοι αὐτῆς κῆποι. Ἔχει ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα δύο.

Εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς Μόριας ἀπόστασιν πρὸς μεσημβρίαν φαί-

(1) Ὁ Λόγγος εἰς τὰ ποιμενικά αὐτοῦ, ἐπαινεῖ μέγας τὴν ἔπαυλιν πλουσίου τινὸς Μυτιληναίου Διονυσιφάνου καλούμενου, ἣν τινες ὑποθέτουσιν, ὅτι ἔκειτο κατὰ τὰ μέρη ταῦτα τῆς νήσου ἐν ᾧ ἄλλοι φρονοῦσιν, ὅτι εὐρίσκετο κατὰ τὴν Δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Κόλπου.

(2) Ἐκ τῆς Μόριας ἐπίσης κατήγοντο οἱ ἄλλοτε Ἀρχιερεῖς Σαμακοβίου Δωρόθεος, καὶ Λέρου Ἰγνάτιος.

νονται τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρεῖπια τοῦ ἀρχαίου ὑδραγωγείου τῆς Μυτιλήνης, περὶ ὧν τὰ εἰκότα προγενεσιτέρως ἀνεφέραμεν. Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μόριας φαίνονται ἐπίσης ἀρχαῖα τινὰ λατομεῖα μαρμάρου, ἢ ποιότητος τοῦ ὁποίου τυγχάνει ἐκ τῶν ἀρίστων, ὡς προείρηται. Πέριξ τῆς Κωμοπόλεως ἀπαντῶνται σποραδικῶς 50 περίπου ἐξοχικαὶ οἰκίαι (Πύργοι) μετ' ἐκτεταμένων κήπων καὶ ἀμπελώνων, λαμπρὰ θέρετρα εὐπορουσῶν οἰκογενειῶν Μυτιλήνης. Οὐ μακρὰν δὲ τῆς Μόριας πρὸς τοὺς κήπους αὐτῆς, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλούμενῃ Ἀχλιὰ, εὐρίσκεται μικρὰ τις πηγὴ ὑποθέρμων ὑδάτων, θερμάκια καλούμενων, ἀπέναντι τῆς ὁποίας ἐπὶ βράχου ὑπάρχει εὐανάγνωστος ἐπιγραφὴ «ΤΩΝ ΓΝΑΦΕΩΝ». Τὸ τῆς Μόριας πόσιμον ὕδωρ θεωρεῖται ἐφάμιλλον τοῦ τῆς Καλλονῆς καὶ τῶν ἄλλων πρωτευόντων ὑδάτων τῆς νήσου κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τῆς ὑγιεινῆς. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς Μόριας ἀπόστασιν πρὸς Α. κεῖται ἡ Ὀτζᾶ, χωρίον ἄλλοτε, νῦν δὲ ἐκτεταμένον ἀγροκήπιον, ἀνήκον τῇ Μυτιληναϊκῇ οἰκογενεῖᾳ Ἀντωνιάδου (Λεμονοῦ).

Ἀφάλωνας. — Πρὸς βορρᾶν τῆς Μόριας ἐπὶ ὑψώματος ἔχει οἰκογενείας 220. Ἐκκλησίαν τὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων. Ὁ καταστρεπτικὸς σεισμὸς τοῦ 1867 μέγας εἶχε βλάβει τὸ χωρίον τοῦτο, ἐξαναγκάσας πολλοὺς τῶν κατοίκων νὰ μετοικήσωσιν εἰς Παναγιούδαν καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ κύριον αὐτοῦ προϊὸν ἐστὶ τὸ ἔλαιον.

Παναγιούδα — Νέον χωρίον(1) συνοικισθὲν τῷ 1867 ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ Μυτιλήνης εἰς Μόλυβον πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, ἀπέχον τῆς Μυτιλήνης περὶ τὴν μίαν ὥραν. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 60 καὶ ναὸν τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου, οὗ τὴν ἀνοικοδόμησιν καὶ ἐπέκτασιν ἀνέλαβον τελευταίως λίαν φιλοτίμως οἱ κάτοικοι. Εἶνε ἐπίνειον τῶν περὶ αὐτὸ χωρίων, συχναζόμενον πολλάκις ὑπὸ διαφόρων πλοιαρίων ἀποβιβαζόντων τὰ διάφορα αὐτῆς χρειώδη ἔξωθεν. Ἔχει δύο ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα, ὡς καὶ σαπωνοποιεῖον καὶ βυρσοδεψεῖον, ἀνήκοντα εἰς Μυτιληναίους.

Καλκμεάρης. — Πρὸς βορρᾶν τῆς Παναγιούδας

(1) Λέγεται ὅτι ὑπῆρχε χωρίον αὐτόθι τὸ πάλαι, ἐν ᾧ εἶχε κατοικήσει ὁ χρησμολόγος Εὐκλος ὁ Κύπριος,

ἔχον οἰκογενείας περὶ τὰς 40 καὶ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἔξωθεν τοῦ χωρίου.

Πάμφυλα. — Ἐκ τῶν καλλίστων καὶ πλουσιωτέρων κωμοπόλεων τῆς νήσου, ἀπέχουσα τῆς Μυτιλήνης 1 1/2 περίπου ὥραν. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 550, Ναὸν πολυδάπανον καὶ περικαλῆ μετ' ἐσωτερικοῦ διακόσμου ἐκ τῶν σπανίων, τὸν τῆς Ἁγ. Βαρβάρας, καὶ σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων, ὡς καὶ ἐπιστήμονα ἱατρόν. Προϊόντα ἐξάγει ἱκανὰ, ἀλλὰ τὰ πρωτεύοντά εἰσι τὸ ἔλαιον, ὀλίγα γεννήματα καὶ λαχανικά. Ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα ἔχει τρία καὶ πυρηνεργοστάσια δύο ἐν τῷ ἐπινείῳ αὐτῆς.

Πολλοὶ τῶν κατοίκων μῆγάς τινος τοῦ ἔτους ἀποδημοῦσιν εἰς τὰ διάφορα τῆς Ἀνατολῆς μέρη, μετερχόμενοι λίαν ἐπιτυχῶς τὸ ἔργον τῶν κατασκευαστῶν ὑδραγωγείων. Ἄλλοι δὲ ἐπιδίδονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς διαφόρους βιομηχανικὰς ἐργασίας ἐν Μυτιλήνῃ καὶ ἀλλαχοῦ, κατορθώσαντες νὰ σχηματίσωσιν τινες ἐξ αὐτῶν περιουσίας λόγου ἀξίας σήμερον. Εἰς τούτων δ' ὑπῆρχε καὶ ὁ προλεχθεὶς μέγας τῆς Μυτιλήνης εὐεργέτης αἰμῆνηστος Ἄνδρέας Κατσακούλης.

Μεσημβριοδυτικῶς τῶν Παμφύλων, ὑπάρχουσι λείψανα χωρίου καθὼ καλουμένου, μεταγενεστέρως ἐποχῆς. Ἐκ Παμφύλων κατήγετο ὁ ἄλλοτε Μητροπολίτης Μυθῆνης Παρθένιος, τῷ 1817 Ἀρχιερατεύσας.

Πύργοι Θερμνῆς. — Περὶ τοὺς 160 διαιρούμενοι ὡς ἐξῆς: Συβειανὰ ἐπὶ ὑψώματος πρὸς δυσμὰς μὲ ναὸν τῆς Ἁγ. Θέκλης. Ἄνω Πύργοι πρὸς βορρᾶν μὲ ἀρχαῖον ναὸν Βυζαντινῆς ἐποχῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τῆς Τρουλωτῆς καλούμενον. Μέσοι καὶ Κάτω Πύργοι μὲ ναὸν τὸν τοῦ Ἁγ. Νικολάου. Τὸ κύριον αὐτῶν προϊόν ἐστι τὸ ἔλαιον, ὀλίγα γεννήματα καὶ διάφορα λαχανικά.

Θερμνῆ. — Κεῖται ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας περὶ τὰς δύο ὥρας τῆς Μυτιλήνης ἀπέχουσα. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 280 χριστιανικὰς καὶ 80 περίπου ὀθωμανικὰς μετὰ τεμένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ, ναὸν τὰ Εἰσόδεια τῆς Θεοτόκου, καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Παράγει ἔλαιον, ὀλίγα γεννήματα καὶ λαχανικά. Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Θερμνῆς παρὰ τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὑπάρχει γιγαντιαία τις κυπάρισσος κινουσα τὴν

ἔκστασιν καὶ τὸν θαυμασμὸν πάντων τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὴν, διὰ τὴν ἔκτακτον αὐτῆς ἀνάπτυξιν κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ πάχος τοῦ κορμοῦ αὐτῆς, ἔχοντος περίμετρον ἑπτὰ περίπου ὀργυιῶν(1). Ἐσώθη δ' αὕτη ἀβλαβῆς καὶ ἀκεραία μέχρι τοῦδε χάρις εἰς τὴν παρὰ τῷ λαῷ ὑπάρχουσαν παράδοσιν, ὅτι ὁ βλέπων τὸ δένδρον τοῦτο ὑπόκειται εἰς καταστροφὴν. Κάτωθεν τοῦ χωρίου τῆς Θερμνῆς πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, εὐρίσκονται τὰ θερμὰ ἱαματικὰ ὕδατα τῆς Θερμνῆς, τὰ καὶ Σὰρ-Λίτζα καλούμενα, ἐν χρήσει ὄντα καὶ παρ' ἀρχαίοις, ὡς τοῦτο ἐκ τῶν αὐτόθι ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ ἐπιγραφῶν καταδεικνύεται.—**ΑΡΤΕΜΙΑΙ Τῆ ΘΕΡΜΙΑ** ἀναγινώσκειται εὐκρινῶς ἐπὶ λίθου τινὸς ἐκεῖσε. Ὑπάρχουσι δὲ αὐτόσε δύο μεγάλαι δεξαμεναὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ παραπλεύρως αὐτῶν ἕτεροι μικρότεροι περὶ τὰς 15, κατασκευασθεῖσαι πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ ἀξίου μνήμης Διοικητοῦ τῆς νήσου Φαχρῆ βέη(2) μετὰ τῶν κατέναντι αὐτῶν καταλλήλων οἰκημάτων(3), διὰ τοὺς αὐτόθι προσερχομένους πρὸς θεραπείαν ἀσθενεῖς. Καὶ ἐν τῷ χωρίῳ δὲ τούτῳ ὑπάρχει ἀπό τινος χρόνου ἀτμοκίνητον ἐλαιοτριβεῖον.

Μυστεγγά. — Κεῖται ἐπὶ ὑψηλῆς καὶ ὠραίας τοποθεσίας. Ἀπέχει τῆς Μυτιλήνης περὶ τὰς 2 1/2 ὥρας. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 250. Ναὸν τὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων. Παράγει ἔλαιον, ὀλίγα γεννήματα καὶ λαχανικά. Ἔχει δύο ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα. Ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Μυστεγγῶν, ἔνθα ὑπάρχουσι τὰ ἐξωκκλήσια τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος καὶ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ Πλάτῃ, φαίνονται ξερίπια οἰκιῶν καὶ μικροῦ φρουρίου, ἐντὸς

(1) Τὸ θαυμάσιον καὶ μοναδικὸν τοῦτο δένδρον τῆς περιοχῆς τῆς Θερμνῆς ἐπισκεφθεὶς πρό τινων ἐτῶν δόκιμὸς τις τῆς νήσου ποιητῆς εἶπε περὶ αὐτοῦ τὰ ἐξῆς:

“Σὺ κυπαρίσσι τῆς Θερμνῆς	ἐκστατικὸς σὲ θεωρῶ.
ἴστον κόσμον ἔξαιουμένο	ἴστον Πλάστην κλίνω γόνυ
ἴσοῦ φθάνεις εἰς τὰ σύννεφα	ποῦ σ' ἔστησεν ἐδῶ ἴστη γῆ
ἴψηλὰ καμαρωμένο	τὸν νοῦν μας νὰ θαμβῶνῃ !,

(2) Αἱ πρῶται βάσεις τῆς ὁδοποιΐας ἐν Λέσβῳ τῷ καλῷ καὶ φιλοπροόδῳ τούτῳ Διοικητῇ τῆς νήσου ἄλλοτε ὀφείλονται.

(3) Πλησίον τῶν δωματίων τούτων οἰκοδομοῦνται νῦν ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς συμπολίτου Χιλμῆ Πασᾶ ἕτερα μεγαλοπρεπέστερα καὶ εὐαερώτερα τοιαῦτα χάριν τῶν προσερχομένων αὐτόθι ἀσθενῶν.

τῶν ὁποίων εὐρέθησαν ἄλλοτε ποτε καὶ ἀρχαῖα τινα νομίσματα, ὡς λέγεται. Ὑποτίθεται δ' ὅτι αὐτόθι ἔκειτο ἡ ἀρχαία δευτερεύουσα πόλις Σίνα, εἰς ἣν ἀνήκεν, ὡς εἰκάζεται, καὶ ὁ κάτωθεν αὐτῆς λιμενίσκος, ἐν ᾧ φαίνονται ὀγκώδεις τινὲς πελεκητοὶ λίθοι κλπ. Εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τῶν Μυστεγνῶν ἀπόστασιν πρὸς μεσημβρίαν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ Καρυὲς, εὐρίσκεται τὸ τῶν Ἁγ. Ἀκινδύνων ἐκκλησίδιον μεθ' ἰκανῆς περιοχῆς καὶ τινῶν κελλίων.

Μπαλτζέκι. — Μικρὸν χωρίον κείμενον Β. Δ. τῶν Μυστεγνῶν ἐπὶ ὠραίου ὄροπέδιου. Ἔχει οἰκογενείας 80 ὀθωμανικὰς μετὰ τεμένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ. Κάτωθεν αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἄλλοτε τὸ ἀρχαῖον χριστιανικὸν χωρίον ἢ Κυδῶνα καταστραφέν ὑπὸ σεισμοῦ. Ὑπάρχει δὲ παράδοσις ἐν τῇ νήσῳ ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τούτου μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σεισμοῦ καταστροφὴν αὐτοῦ εἰς τὴν κατέναντι Ἀνατολὴν ἀποδημήσαντες, συνώκησαν τὰς σημερινὰς Κυδωνίας (Ἀἶβαλι)(1).

Αὐτόθι παραλίως, ἀπέναντι τοῦ ὄμωνύμου τῆς Κυδῶνας νησιδίου, φαίνονται πελεκητοὶ τινες λίθοι, στήλαι, καὶ ἄλλα τῆς ἀρχαιότητος κείμενα, ἐν οἷς καὶ ἐρείπιον σταυροσχήμου Ναοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει λίθος μετ' ἐπιγραφῆς «ΜΝΗΜΗ ΜΑΡΙΑΣ».

Κώμη. — Χωρίον μικρὸν ὑπὸ ὀθωμανῶν κατοικούμενον. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 60 μετὰ τεμένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ. Παράγει ἔλαιον, ὀπώρας καὶ ὀλίγα λαχανικά.

Πηγὴ. — Κεῖται πλησίον τῆς Κώμης, ΝΔ. τῶν Μυστεγνῶν. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 140. Ναὸν τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Ἔχει δύο ἀτμοκίνητα ἔλαιοτριβεῖα εἰς Μυτιληναίους ἀνήκοντα. Παράγει ἔλαιον καὶ ὀλίγα γεννήματα.

Αἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀγλάσσου

Ἀγλάσσοι. — Ἡ μᾶλλον καλῶς κατωκημένη ἐκ τῶν

(1) Προσοχῆς ἄξιον τυγχάνει ὅτι πλεῖστα ὄσα ἐπίθετα Μυτιληναῖκά ἀπαντῶνται καὶ ἐν Κυδωνίαις σήμερον.

κοινοτήτων τῆς νήσου μετὰ τὴν Μυτιλήνην καὶ τὸν Ποταμὸν Πλωμαρίου. Κεῖται ἐπὶ τῆς ΒΑ. πλευρᾶς τοῦ Ὀλύμπου, εἰς ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 400 μέτρων, ἀπέχουσα τῆς Μυτιλήνης περὶ τὰς 4 ὥρας. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 1600. Ναοὺς δύο, τὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος, παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως νεόδμητον μετ' ἐκτεταμένης περιοχῆς, καὶ τὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ἀρχαιότερον, ἀνακαινισθέντα μεγαλοπρεπῶς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐξαρτημάτων συνελεῖα πυρκαϊᾶς τῷ 1813(1) Ἡ ἐν αὐτῷ ἀρχαία καὶ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Θεοτόκου μεγάλης ἀπολαμβάνει τιμῆς καὶ εὐλαβείας παρὰ τῶν κατοίκων τῆς νήσου, ὡς καὶ τῶν κατέναντι τῆς Ἀνατολῆς πόλεων καὶ χωρίων, πολλοὺς προσελκύνουσα καθ' ἐκάστην προσκυνητὰς καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην Αὐγούστου, ἡμέραν τῆς ἐπετείου αὐτῆς ἑορτῆς, οἵτινες ἀρίστης τυγχάνουσι δεξιώσεως παρὰ τῶν κατοίκων, παραμένοντες δωρεὰν εἰς τοὺς ἐπὶ τούτῳ μετὰ τὴν τελευταίαν πυρκαϊάν ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνεγερθέντας εὐρυχώρους καὶ ἀναπαντικοὺς ξενῶνας.

Κάτωθεν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, ἐν τῇ συνοικίᾳ τῇ καλουμένῃ Καργιά, εὔρηται ὁ ἀρχαῖος ναῖσκος τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, μεγάλως παρὰ τῶν κατοίκων τιμώμενος(2), καὶ πλησίον αὐτοῦ πρὸς τὴν νοτιὰν πλευρὰν τῆς πόλεως, ὁ κοινοτικὸς κήπος, ὁ καλούμενος τῆς Παναγίας, μετ' εὐρυχώρου δενδροφύτου περιοχῆς τοῦ ἐν αὐτῷ καφενείου, τερπνὸν καὶ προσφιλὲς ἐντευκτήριον τῶν αὐτόθι προσερχομένων προσκυνητῶν. Διατηρεῖ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἔτων σχολεῖον ἑλληνικὸν μετὰ δύο γυμνασιακῶν τάξεων, καὶ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ὡς καὶ ἀναγνωστήριον ἢ «Ἀνάπτυξις» ἀπὸ δεκάπενταετίας νῦν ὑφιστάμενον καὶ καλῶς κατὰ τὸ δυνατόν τὸν προορισμὸν αὐτοῦ ἐκπληροῦν. Πρὸς δὲ καὶ ἱατροὺς ἐπιστήμονας πέντε μετὰ δύο φαρμακείων. Προϊόντα εἰσὶ τὸ ἔλαιον καὶ πάντα σχεδὸν τὰ εἶδη τῶν ὀπωρικῶν ἐν ἀφθονίᾳ ἐν ταῖς τοποθεσίαις αὐτῆς ἰδίᾳ ταῖς καλουμέναις «Πόταμα»

(1) Μεγάλη πυρκαϊὰ ἀποτεφρώσασα τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πόλεως καὶ τὰ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου διάφορα κτίρια κτλ., συνέβη καὶ κατὰ τὴν 14ην Αὐγούστου τοῦ 1877.

(2) Λέγεται ὅτι ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἀνευρέθη αὐτόθι μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ κατόχου αὐτῆς Ἁγίου Ἀσσοῦ, ὅστις εἶχεν ἀσκητεύσει ἐν τῇ τοποθεσίᾳ ταύτῃ, ὡς ἀναφέρει ἡ παράδοσις.

Ἄνδρεια καὶ Ἁγ. Δημήτριον, αἵτινες ὑπ' ἀφθόνων ἀρδεύονται ὑδάτων, μεγάλως συντελούντων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τῶν καλῶς καλλιεργουμένων αὐτόθι δενδροφύτων κτημάτων, ὧν οἱ ποικίλοι καὶ μοναδικοὶ καρποὶ κατέστησαν νῦν περιζήτητοι καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον, ὡς καὶ τὰ περὶ τὸν Ὀλυμπον ἐξαγόμενα κάστανα, ἣ ἐτησία τῶν ὁποίων παραγωγή ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὄρον εἰς 150 χιλ. ὀκάδας. Κέκτηται τρία ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα, ὧν τὰ δύο ἀνήκουσι τῇ Κοινότητι, κείμενα κατὰ τὴν ἄκραν τῆς πόλεως πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἐν τῇ εὐαέρῳ καὶ τῇ μᾶλλον πεδινῇ συνοικίᾳ τῇ καλουμένῃ «Καμπουδ» ἐν ἣ ἡ πρὸς τοῖς ἄλλοις εὐρίσκονται τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως, τὸ νοσοκομεῖον, ὁ λουτρῶν, καὶ πολλὰ βιομηχανικὰ ἐργαστήρια, πλεῖστα παράγοντα εἶδη ὀφελιμώτατα τῷ γεωργικῷ πληθυσμῷ τῆς νήσου, ὡς καὶ πῆλινα ἀγγεῖα, τῶν πρώτων ὅλως διάφορα, κατασκευαζόμενα νῦν κατὰ μίμησιν τῶν ἐν Ἀθήναις τοιούτων, ἅτινα ἀρίστης τυγχάνουσιν ἐκτιμήσεως σήμερον ἐν τε τῇ Μυτιλήνῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ κοινότης αὕτη χάρις εἰς τὴν φιλεργίαν καὶ λιτότητα τῶν κατρίκων αὐτῆς, προάγεται καθ' ἐκάστην οἰκονομικῶς, κατορθώσασα σὺν τοῖς ἄλλοις, τὰ πλεῖστα τῶν κτημάτων τῶν περίξ αὐτῆς τόπων νὰ περιέλθωσι ἐξ ἀγορᾶς εἰς τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητα αὐτῆς.

Πλησίον τῆς Ἀγιάσσου ΒΔ. ἐπὶ ἀρκούντως ὑψηλοῦ καὶ βραχῶδους λόφου εὐρίσκονται ἐρείπια τινὰ ἀρχαίου φρουρίου Ἐνετικῆς, ὡς φαίνεται ἐποχῆς, Καστέλι κοινῶς καλούμενον, ὡς καὶ κατέναντι αὐτοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ καστανῶνος ἄλλα τινὰ ἀρχαῖα ἐποχῆς λείψανα, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ Πιτζίλια, ἀνήκοντα τῇ ἀρχαίᾳ δευτερευούσῃ πόλει Πενθίλη ὡς εἰκάζεται.

Ν. Δ. τῆς πόλεως ὑπερηφάνως ὑψοῦται τὸ ὄρος Ὀλυμπος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου εὐρηται τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ἐξ οὗ τὰ πλεῖστα τῆς νήσου μέρη καὶ αἱ γειτονικαὶ νῆσοι Χίος, Ψαρρὰ, Λήμνος κλπ. ὡς καὶ τὰ κατέναντι αὐτῆς παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Τροίας μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Καραβούρνων, θαυμασίως φαίνονται. Κατορθοῦται δὲ ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἀνάβασις δι' ἐλικοειδοῦς λελαξευμένης κατὰ τὸ πλεῖστον ὁδοῦ, ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ ἐκεῖσε ῥωμαντικοῦ καὶ βαθυσκίου καστανῶνος.

Κάτωθεν τῆς Ἀγιάσσου πρὸς βορρᾶν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ Μαυριώτου ἐν μέσῳ τῆς ἀπὸ Μυτιλήνης ἀμαξ. ὁδοῦ, κεῖται ἡ ὠραία καὶ μαγευτικὴ τοποθεσία Κερίνη, ἐν ἣ ἀφθονον

καὶ διαυγέστατον ἀναβρῦει ὕδωρ ἐκ τῆς πλησίον τοῦ καφενείου αὐτόθι κειμένης ἀρχαίας δεξαμενῆς, σκιαζομένης θαυμασίως ὑπὸ παναρχαίων μεγαλοπρεπῶν καὶ ὑψικαρήνων πλατάνων. Ἡ τοποθεσία αὕτη τυγχάνει γνωστὴ εἰς πάντας τοὺς ἐν τῇ πανηγύρει τῆς Ἀγιάσσου προσερχομένους προσκυνητάς.

Λέγεται ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς δεξαμενῆς ταύτης πηγάζει ἐκ τοῦ πλησίον βουνοῦ Μαυριώτου, ἐν ᾧ ὑπάρχουσιν ὀλόκληρα σπήλαια πλήρη πηγαίων ὑδάτων.

Ἐν τῇ σχετικῶς εὐημερούσῃ καὶ κατὰ τὸ ἐνὸν ὀσημέραι ἀναπτυσσομένη μεγάλῃ ταύτη κοινότητι τῆς νήσου, ἱκανοὶ ἐπ' ἐσχάτων ἀνεδείχθησαν φιλογενεῖς καὶ φιλοπάτριδες ἄνδρες, οἱοί : Ὁ ἀείμνηστος Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Καλαγάνης, διὰ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ὁποίου δύο κατὰ πενταετίαν σπουδάζουσι νέοι αὐτόθεν ἐν τῇ Ριζαρίῳ Σχολῇ Ἀθηνῶν(1). Ὁ Χατζῆ Γιάννης Σκορδάς, δαπάνη τοῦ ὁποίου ᾠκοδομήθη ὁ νεόδμητος τῆς Ἀγίας Τριάδος ἱερὸς ναός. Ὁ Ἐλλόγιμος Ἱεροδιάκονος ἀείμνηστος Βασίλειος Χ' Μηχαηλίδης, κληροδοτήσας διὰ διαθήκης τὸ πλεῖστον τῆς περιουσίας αὐτοῦ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ὑπάρχοντος νοσοκομείου. Ὁ αἰόδιμος Ἀρχιμανδρίτης Εὐγένειος, δαπάνη τοῦ ὁποίου ᾠκοδομήθη τὸ νεκροταφεῖον. Καὶ ὁ ἐσχάτως ἀναδειχθεὶς τοιοῦτος Παναγιώτης Σαπναδέλης, ὅστις γενναίως διὰ διαθήκης του παρεχώρησε τῇ κοινότητι τὸ ἐν τῇ συνοικίᾳ Σταυρὶ εὐρὺ καὶ προσοδοφόρον αὐτοῦ ἀτμοκίνητον ἐλαιοτριβεῖον, ὡς καὶ τὸν ἐσχάτως δαπάνη τοῦ ἰδίου οἰκοδομηθέντα λουτρῶνα, ἵνα ἐκ τοῦ εἰσοδήματος αὐτοῦ οἰκοδομηθῇ καὶ συντηρηθῇ ἐς αἰεὶ εἰς τὸ μέλλον, εὐρύτερον καὶ τελειότερον νοσοκομεῖον τῆς πόλεως, πρὸς νοσηλείαν καὶ περίθαλψιν πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἀπόρων καὶ ἐνδεῶν ἀσθενῶν τῆς τε πόλεως καὶ τῶν περὶ αὐτὴν χωρίων.

Εὐεργετικοὶ δ' ἐπίσης λόγῳ τε καὶ ἔργῳ πρὸς τὴν κοινότητα Ἀγιάσσου ἐδείχθησαν καὶ οἱ αἰόδιμοι αὐτῆς κληρικοὶ, ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Προκόπιος, καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς, Κασσανδρεῖας Ἱερεμίας, Λήμνου Νεκτάριος, καὶ Περιστερᾶς Παρθένιος. Οὐ σμικρὸν δ' εὐεργετεῖ νῦν τὴν κοινότητα διὰ τῆς θερμῆς αὐτοῦ φιλοπατρίας καὶ ὁ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῆς Ἀμερικῆς ἐκκλησιαστικῶς προϊστάμενος τῆς ἐκεῖσε Ἑλλ. ὀρθοδόξου κοινότητος, Μεθόδιος Κουρκουλῆς, με-

(1) Μέγα καὶ ὑψηλὸν ἀληθῶς εὐεργέτημα! Αἰωνία καὶ μακαριστὴ ἡ μνήμη τοῦ Ἀνδρός!!

γάλως συντελών ὑπὲρ τῆς καλῆς ἀποκαταστάσεως καὶ προόδου τῶν ἐν Ἀμερικῇ μεταβαινόντων συμπολιτῶν αὐτοῦ.

Εἰς τὴν φιλοπατρίαν δὲ, δραστηριότητα, καὶ φιλομουσίαν τῶν πολλῶν νῦν αὐτόθι λογίων πολιτῶν πεποιθότες, φρονοῦμεν, ὅτι ταχέως ἢ καλλίστη αὕτη τῆς νήσου πόλις θέλει ἀναπτυχθῆ καὶ προοδεύσῃ ἠθικῶς τε καὶ κοινωνικῶς, συνεργούσης πρὸς τοῦτο καὶ τῆς ἀπό τινος ἤδη χρόνου δεικνυομένης τάσεως πρὸς τὸ ἀποδημεῖν, ὅπερ θαυμασίως, ὡς γνωστὸν, προάγει καὶ βελτιοῖ τὰς κοινωνίας πάντοτε.

Λέγεται διαδοχικῶς ἐκ παραδόσεως ὅτι περὶ τὴν Ἁγιασσον ὑπῆρχον ἄλλοτε χωρίδιά τινα, ὃ Ἄθρονος, τὰ Ἄδρεια, ἢ Κοβίλη, τὸ Παλαιοχωρι, ἢ Ἁγία Τριάς, ἢ Παναγιούδα κλπ. ἐξ ὧν ἀπετελέσθη βαθμηδὸν ὃ τῆς πόλεως συνοικισμός.

Ἐκ πολλῶν δὲ καὶ διαφόρων τεκμηρίων εἰκάζεται ὅτι ἡ κοινότης αὕτη ἀριθμεῖ πολλῶν αἰώνων ὑπαρξίν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς, κληθεῖσα οὕτως ὡς ἡ παράδοσις ἀναφέρει,⁽¹⁾ ἐκ τινος ἐπισκόπου ἐκ Γέρας, Ἁγίου Ἄσσου καλουμένου, μονάσαντος αὐτόσε περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου αὐτοῦ τῷ 1150 μ. Χ. ὡς τοῦτο ἐκ χειρογράφων τινῶν ἐν Μυτιλήνῃ καὶ Σκοπέλῳ Γέρας εὐρισκομένων ἀποδεικνύεται.

Ἀσώματος. — Κεῖται ΝΑ. τῆς Ἁγιάσσου ἔχων οἰκογενείας περὶ τὰς 240. Ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων, ὡς καὶ ἐπιστήμονα ἱατρόν. Παράγει ἔλαιον, ὀλίγα γεννήματα καὶ ὄπωρικά. Νοτιοδυτικῶς δ' αὐτοῦ εὐρίσκεται θαυμασία τις τοποθεσία μετ' ἀφθόνων ὑδάτων καὶ πολλῶν ὄπωροφόρων κήπων, ἢ Ἁγιοὶ Ἀνάργυροι καλουμένη.

Νυχτάτα. — Τὸ χωρίον τοῦτο πλησιάζει νὰ ἐκλείψῃ, ἀριθμοῦν νῦν οἰκογενείας 5 μόνον. Ἐν αὐτῷ εὐρίσκεται ὑδροκίνητον ἐκτεταμένον ἔλαιοτριβεῖον ἀνήκον εἰς εὐπορον συμπολίτην ὀθωμανὸν ἐκ Μυτιλήνης.

Σκοῦντα. — Βορειοανατολικῶς τῆς Ἁγιάσσου ἔχει οἰκογενείας 120. Ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ σχολεῖον

(1) Φρονεῖται παρὰ τινων, ὅτι ἡ Ἁγιάσσος ἐκλήθη οὕτως ἐκ τῆς σεπτῆς εἰκόνης τῆς Παναγίας, Ἁγίας Σιών καλουμένης, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον οὐδόλως στηρίζεται.

τῶν ἀρρένων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσι, τὸ ἔλαιον, τὰ σῦκα, καὶ ὀλίγα γεννήματα.

Ἰππειος. — Κεῖται πρὸς Β. τῆς Σκούντας. Ἐχει οἰκογενείας 240 ὧν αἱ 70 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολεῖου παρ' αὐτῷ. Ναὸν τοῦ Ἁγίου Προκοπίου καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσι τὸ ἔλαιον, ὀλίγα γεννήματα, καὶ τὰ καλλίτερα ἐν τῇ νήσῳ παραγόμενα σῦκα, ὡς προελέχθη. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ Ἰππειους ἀπόστασιν ΒΔ. εὐρίσκονται σποράδην, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ **Μάγαινα**, ἱκανὰ ἐρείπια Βυζαντινῆς ἐποχῆς, ὡς φαίνεται, μαρτυροῦντα τὴν ὑπαρξίν πολλῶν πόλεων καὶ χωρίων ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ. Τὸ χωρίον τοῦτο κέκτηται καὶ ἔλαιοτριβεῖον ἀτμοκίνητον.

Κεραμιά. — Πλησίον τοῦ Ἰππειους κείμενον ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 50 ὀθωμανικὰς μετὰ τεμένους καὶ σχολεῖου παρ' αὐτῷ. Παράγει δὲ τὰ αὐτὰ, οἷα καὶ τὰ γειτονικὰ χωρία προϊόντα. Εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ἐν τῇ θέσει τῇ καλουμένῃ Παπαδούλα, εὐρίσκονται ἐπίσης ἀρχαῖά τινα ἐρείπια Βυζαντινῆς καὶ ταῦτα ἐποχῆς, ὡς φαίνεται.

Κάτω-Τρίτος. — Νοτιοδυτικῶς τοῦ Ντίπ. Ἐχει οἰκογενείας περὶ τὰς 160. Ναὸν τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Παράγει ἔλαιον, σῦκα καὶ διάφορα ὄπωρικά. Ἐχει δὲ καὶ ἀτμοκίνητον ἔλαιοτριβεῖον ἀνήκον εἰς Μυτιληναίους.

Εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ Κάτω Τρίτους ἀπόστασιν ἐπὶ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ Ντίπ εἰς Γέραν βαινούσης, εὐρίσκεται τὸ Μετόχιον, ἔχον ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ κελλία τινὰ καὶ ἐκκλησίδιον ἐν τῷ μέσῳ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου τιμώμενον. Τὰ δὲ περὶ αὐτὸ προσοδofόρα κτήματα, ἀνήκοντα ἄλλοτε τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Μυτιλήνης, διετέθησαν πρό τινων ἐτῶν ἐπὶ τοῦ ἄλλοτε Μητροπολίτου Μυτιλήνης αἰοιδίμου Μεθοδίου, ὑπὲρ τῶν σχολείων τῆς κοινότητος Μυτιλήνης. Ἄνωθεν δ' αὐτοῦ ἐπὶ λόφου εὕρηται καὶ τὸ ἄλλοτε ποτε γυναικειὸν μονήριον, ὃ Ταξιάρχης, οὗ ὃ ναὸς σώζεται ἐν μέρει ἔτι καὶ νῦν ἐν ᾧ ἐν ἄλλῃ τινὶ τῆς περιοχῆς τοῦ χωρίου θέσει πρὸς Α. φαίνονται ἱκανὰ ἐρείπια οἰκιῶν, λουτρῶνος, βρύσεων καὶ δεξαμενῶν, ἅτινα ἀνήκον ἄλλοτε, ὡς φαίνεται, εἰς ἐξαφανισθεῖσαν κω-

μόπολιν άγνωστού ήμιν έποχής. Η θέσις δ' αυτή καλείται Μανο-
σάδο σήμεραν.

Μχοῦ. — Κείται έντός μικρᾶς κοιλάδος πλησίον τοῦ
Κάτω Τρίτους. Έχει οικογενείας ὀθωμανικᾶς περί τὰς 40 μετὰ τε-
μένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ. Παράγει δὲ τὰ αὐτὰ, οἷα καὶ τὰ
ἄλλα γειτονικὰ χωρία προϊόντα, ἔχον καὶ ἀτμοκίνητον ἔλαιοτριβεῖον.

— Κάτωθεν τῶν ἀνωτέρω χωρίων εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου
τῆς Γέρας, εὔρηται τὸ Ντῖπ ἐπίγειον τῶν τῆς περιφερείας Ἀγιάσ-
σου χωρίων, ἔχον περί τὰ 20 ἔμπορικὰ καταστήματα καὶ καφε-
νεῖα, ὡς καὶ ναῖσκον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου
τοῦ Βαπτιστοῦ, κτισθέντα πρό τινων ἐτῶν δαπάνῃ τῶν ἐκεῖσε ἔμ-
πορευομένων καὶ ἰδίᾳ τοῦ κ. Ἰ. Πρίμου. Αὐτόθι εὔρισκεται καὶ
ἀτμοκίνητον ἔλαιοτριβεῖον ἀνήκον εἰς Μυτιληναίους.

Αἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ Γέρας

Πρὸ τῶν χωρίων τῆς Γέρας εἰς μικρὰν διὰ θαλάσσης ἀπὸ τοῦ
Ντῖπ ἀπόστασιν πρὸς Ν. εὔρηται τὸ Πέραμα ἐπίγειον τῆς
ὅλης περιφερείας, ἐν ᾧ συγκεντροῦται ἅπαν τὸ ἔξαγωγικὸν καὶ
εἰσαγωγικὸν ἔμποριον τοῦ τόπου. Έχει καταστήματα περί
τὰ 60. Ὅκτὼ μεγάλα σαπωνοποιεῖα, δύο ἀτμοκίνητα ἔλαιο-
τριβεῖα, ἐν ἀτμοκίνητον ἀλευροποιεῖον καὶ βυρσοδεψεῖον κα-
λῶς κατηρισμένον, ἐν ἀτμοκίνητον λειοτριβεῖον Δάλκ καὶ τινὰς
οἰκίας καὶ καφενεῖα πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης. Έξωθεν τοῦ
Περάματος καθ' ὅλον τὸν πεδινὸν αὐτόθι τόπον, εὔρισκονται σπο-
ραδικῶς τὰ ἀγροκήπια ὅλων τῶν χωρίων Γέρας ἕκαστον τῶν
ὁποίων συντηρεῖ αὐτόθι ἰδιαιτέραν ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον. Κατέρ-
χονται δὲ οἱ κάτοικοι ἐκ τῶν χωρίων περί τὰ τέλη Ἰουλίου ἑκάστου
ἔτους καὶ ἀναχωροῦσι μετὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν πολυειδῶν καὶ
ἀφθόνων αὐτῶν ἑαρικῶν καρπῶν, περί τὰ μέσα Ὀκτωβρίου. Ἀξίον
δὲ προσοχῆς τυγχάνει, ὅτι καθ' ὅλην τὴν πεδιάδα Γέρας πολλὰ ἀ-
παντῶνται ἀρχαίων οἰκοδομῶν λείψανα, ἐξ ὧν εἰκάζεται ὅτι πυκνὸς
ὑπῆρχεν συνοικισμὸς αὐτόθι τὸ πάλαι ὡς προανεφέραμεν. Πρὸς
τούτοις δὲ, πλησίον τοῦ στομίου τοῦ κόλπου ὑπάρχει φυσικὸς τις

ἀρχαῖος λιμὴν Φτελίων (Φτέλι) καλούμενος, καὶ ἀνωθεν αὐτοῦ ἀπέ-
ναντι τοῦ νησιδίου Χαβιαρόπετρα, ἀρχαία δεξαμενὴ, Καβουρόλιμνη
καλουμένη, ὡς καὶ νοτίως τῆς Κοπέλας, τὰ Φαρά, ἡ Τάρτη, καὶ τὰ
Μερσίγια, τῇ περιοχῇ τῶν ὁποίων, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἔλαιοκτημάτων
Γέρας καὶ Πλωμαρίου, εὔρισκεται ἡ τοποθεσία Μ έ τ ρ ο , ἐν ἣ ἐπὶ
ὑψώματος φαίνονται ἑρείπια ἀρχαίου φρουρίου καὶ ἄλλων οἰκοδο-
μῶν, ὡς καὶ μαρμαρίνη τεθραυσμένη πλάξ, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν
«ΤΥΧΗΙ ΑΓΑΘΗ», καὶ ἄλλα τινὰ ὡς καὶ μικρὸς λιμὴν πλακό-
στρωτος πρὸς τὴν παραλίαν ἐν τῇ θέσει τῇ καλουμένη Μάγειρα,
ἅτινα παρέχουσιν ἡμῖν ἀφορμὴν νὰ πιστεύσωμεν καὶ παραδεχθῶμεν,
ὅτι αὐτόθι ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαία δευτερεύουσα πόλις Μέταον, ὀδηγού-
μενοι πρὸς τοῦτο ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ὀνομασίας τῆς θέσεως, καθ'
ὅσον ἐπόμενον ἦτο κατὰ τὴν συνήθη συντετμημένην προφορὰν τοῦ
λαοῦ τῆς Λέσβου, τὸ Μέταον νὰ μετωνομασθῇ Μέτριο. Ὑποτίθεται
δ' ὅτι δυτικώτερον τοῦ Μετάου πρὸς τὰ Μυρσίγια ἐν τῇ τοποθεσίᾳ
τῇ καλουμένη νῦν Τζίλιο εὔρισκετο καὶ ἡ ἀρχαία δευτερεύουσα πό-
λις τὸ Κίλλαιον.

Σκόπελος. — Κείται ἐπὶ ὠραίας καὶ γραφικῆς τοπο-
θεσίας εἰς ὕψος 130 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης,
χωριζομένη εἰς δύο ἐκ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς διερχομένου χειμάρ-
ρου. Ἀπέχει τοῦ Περάματος περί τὴν μίαν ὥραν. Έχει οικογενείας
περί τὰς 760, ἐξ ὧν αἱ 130 ὀθωμανικαὶ μετὰ τοῦ καταλλήλου τεμένους
καὶ σχολείου ἐκ τῶν ἀρίστων (Ρουσιε) ἐν ᾧ φοιτῶσι καὶ οἱ τοῦ
Μεσαγροῦ προκεχωρημένοι μαθηταί. Ναὸν τελευταίως τῷ 1892
ἀνακαινισθέντα περικαλλῆ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, καὶ σχολεῖα τῶν ἀρ-
ρένων καὶ θηλέων, ὡς καὶ ἐπιστήμονα ἱατρόν. Αὐτόθι ἔδρευε ὁ
ἀνθυποδιοικητῆς (Μουδίσης) τῆς περιφερείας Γέρας καὶ αἱ λοιπαὶ
Διοικητικαὶ καὶ Δικαστικαὶ Ἀρχαί. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν τῆς κωμο-
πόλεως ἄκρον εἰς θέσιν Τασλικ καλουμένην, ὑπάρχουσι κάλλιστα λα-
τομεῖα μαρμάρου, ἐφ' ὧν ὑπάρχει σκοπιὰ ἐξ ἧς δίκην πανοράματος
παρουσιάζεται, εὐθὺς ἀμέσως τῷ θεατῇ, ἡ καλλίδενδρος καὶ ὠραία
τῆς Γέρας πεδιάς, ὁ θαυμάσιος αὐτῆς κόλπος καὶ ὅλα τὰ κατέναντι
μέρη τῆς Ἀμαλλῆς.

Προϊόντα παράγει ἔλαιον καὶ ἱκανὰ ὀπωρικά. Τὸ αὐτόθι ἀτμο-
κίνητον ἔλαιοτριβεῖον τυγχάνει ἐκ τῶν ἀρίστων, ὧν τὸ ἀρχαιότερον
πάντων τῶν λοιπῶν ἐν Γέρᾳ. Ἀνωθεν τοῦ Σκοπέλου πρὸς τὸν

Καρυῶνα ἐπὶ ὀθωμανικῆς τοποθεσίας κεῖται τὸ μονήδριον τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς.

Μεσαγρός. — Ἐκ τῶν πρωτίστων κωμοπόλεων Γέρας, πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοπέλου κειμένη. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 460 ἐξ ὧν αἱ 110 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολεῖου παρ' αὐτῷ. Ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἀνοικοδομούμενον νῦν, καὶ σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων, ὡς καὶ ἐπιστήμονα ἰατρόν. Προϊόντα παράγει ἔλαιον, ὀπώρας καὶ ἱκανὰ λαχανικά. Πλησίον τοῦ Μεσαγροῦ βορειοδυτικῶς φαίνονται ἐπὶ ὑψώματός τινος λείψανα ἀρχαίας ἐποχῆς, κτιρίων, τάφων, μικροῦ φρουρίου, Παληόκαστρο κοινῶς καλουμένου, ἀγνώστου ἡμῖν ἐποχῆς. Κάτωθεν δὲ τοῦ Μεσαγροῦ καὶ πλησίον τοῦ Παπάδου, ὑπάρχει ὁ ἀρχαῖος ὠραιότατος κήπος, ὁ λεγόμενος τοῦ Πατρικοῦ, ἐν ᾧ ὑπάρχουσιν ἐρείπια λουτρῶνος καὶ ἐρημωθείσης ἐκκλησίας, Βυζαντινῆς ὡς φαίνεται ἐποχῆς.

Παπάδος. — Κωμόπολις ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ πλουσιωτέρων τῆς περιφερείας. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 480. Ἐκκλησίαν τὸν Ταξιάρχην ἐν μέσῳ αὐτῆς. Σχολεῖον Ἑλληνικὸν καλῶς λειτουργοῦν ἐν ᾧ φοιτῶσιν καὶ οἱ τῶν ἄλλων κοινοτήτων τῆς Γέρας μαθηταί, καὶ τὰ ἀπαιτούμενα δημοτικὰ τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων σχολεῖα, ὧν τὸ τελευταῖον ὀκοδομήθη ἐσχάτως, δαπάνη τοῦ μακαρίτου Ε. Ψύρρα καὶ τῆς Ρήγενας Σουρλάγκα, ὡς καὶ ἐπιστήμονας ἰατροὺς δύο. Παράγει ἔλαιον καὶ διάφορα ὀπωρικά. Αὐτόθι ὑπάρχουσι δύο ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα, ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως κείμενα, καὶ ἕτερον ἔξωθεν αὐτῆς πλησίον τῆς τοῦ Πλωμαρίου ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, μεγαλοπρεπὲς καὶ τελειότατον συνεταιρικὸν μετ' ἐκτεταμένης περιοχῆς. Βορειοανατολικῶς τοῦ Παπάδου ὑπάρχει τοποθεσία «Καστέλι» καλουμένη, ἐν ἣ φαίνονται λείψανα μικροῦ τινος Ἑνετικοῦ φρουρίου καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν.

Ἀγιάνης. — Χωρίδιον, ἔχον 10 ὀθωμανικὰς καὶ 5 χριστιανικὰς οἰκογενείας.

Πλακάδος. — Τὸ εὐαερώτερον τῆς Γέρας χωρίον ἐν μέσῳ κήπων κείμενον. Οἰκογενείας ἔχει περὶ τὰς 180. Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Βλασίου καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων. Παράγει δὲ τὰ αὐτὰ προϊόντα, οἷα καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Γέρας χωρία, ἥτοι

ἔλαιον, ὀπώρας καὶ λαχανικά. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ Πλακάδου ἀπόστασιν πρὸς δυσμὰς εὐρίσκεται τοποθεσία τις μετ' ἀφθόνων ὑδάτων Μάνα καλουμένη, ἐν ἣ εὐρίσκονται ἱκανὰ σπουδαῖα ἀρχαίων οἰκοδομῶν λείψανα, ἐξετάσεως καὶ ἐξακριβώσεως χρήζοντα.

Παλαιόκηπος. — Κεῖται πρὸς βορρᾶν τοῦ Πλακάδου ἐν μέσῳ πορτοκαλεῶνων καὶ κήπων ὀπωροφόρων μετ' ἀφθόνων ὑδάτων. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 420. Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Ἑρμολάου, καὶ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, μετὰ ἐπιστήμονος ἰατροῦ. Προϊόντα παράγει ἔλαιον, διαφόρους ὀπώρας καὶ λαχανικά. Αὐτόθι εὐρίσκεται ἀτμοκίνητον ἐλαιοτριβεῖον καὶ ἀλευροποιεῖον. Ἐν Παλαιόκηπῳ ὡς καὶ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Περάματος κατασκευάζονται ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν πῆλινά τινα χρωματιστὰ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀγγεῖα διαφόρου χρήσεως, Γεραώτικα κοινῶς καλούμενα, ἀρκούντως ἐπιτυχή, ὧν χρήσις ἱκανὴ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν γίνεται ἐν τε τῇ νήσῳ καὶ τῷ ἔξωτερικῷ. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μικρᾶς ταύτης βιομηχανίας ἐν Γέρα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νέας ἀγγειοπλαστικῆς τελειοποιούμενον, πολλὰς δύναται νὰ παράσῃ ὠφελείας τῷ τόπῳ, ἅτε δὴ τῆς γῆς ἐξ ἧς ταῦτα κατασκευάζονται λίαν ἐπιδεικτικῆς καὶ καταλλήλου οὔσης πρὸς τοῦτο.

Λέγεται περὶ τοῦ περιβοήτου Βαρβαρώσα, ὅτι ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐργάτης ὢν εἰς ἐν τῶν ἐργοστασίων τούτων τῆς ἀγγειοπλαστικῆς ἐν Γέρα, ἠρπάγη, μικρὸς ἔτι ὢν, ὑπὸ Ἀλγερίνων πειρατῶν, οἷτινες μετέφεραν αὐτὸν εἰς Ἀλγέριον.

Αἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ Πλωμαρίου

Ὡς καὶ ἐν τῷ γεωγραφικῷ μέρει τοῦ παρόντος ἀναφέρεται, οὐδεὶς τῶν τῆς περιφερείας Πλωμαρίου τόπων ἦν κατοκημένος τὸ πάλαι διὰ τὸ φύσει ἀνώμαλον καὶ δασῶδες αὐτῆς ἀνέκαθεν, καθ' ὅσον οὐδὲν ἴχνος ἀρχαίας ἐποχῆς ἀναφερόμενόν που ὑπὸ τινος τῶν γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν τῆς νήσου διαβεβαιοῖ τὸ ἐναντίον σήμερον(1). Αὐτὸ τοῦτο δ' ἐπίσης συνέβαιεν, ὡς ἐκ πολλῶν εἰκάζεται, καὶ εἰς μεταγενεστέρως ἐποχάς· ἕως οὗ πολλοὶ τῶν κατοίκων

(1) Τοποθεσίαι τινὲς ἀρχαιόταται φέρουσι ὀνόματα ἐν ὅλῃ τῇ περιφερείᾳ.

ἄλλων τῆς νήσου τόπων, ὡς καὶ τινες Ἄνδριοι, Νάξιοι, Πελοποννήσιοι καὶ Τήνιοι⁽¹⁾ πολλάκις κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ὑπὸ τῶν πολλῶν τότε καιρικῶν περιστάσεων πιεζόμενοι, κατέφευγον εἰς τὰ ἀπόκεντρα καὶ δασώδη ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ μέρη ταῦτα τῆς νήσου, καὶ ἐν αὐτοῖς προχείρως καὶ σποραδικῶς ἀπεκαθίσταντο, συγκεντρούμενοι βαθμηδὸν χάριν ἀσφαλείας εἰς μικρὰς κοινότητας (Κατούνας, ὡς τότε ἐλέγοντο) αἵτινες ἐθεώρουν καὶ ἀνεγνώριζον μετὰ τὴν εἰς πολίχνας αὐτῶν ἀποκατάστασιν ἀκολούθως, ὡς ἀνωτέραν κοινοτικὴν αὐτῶν ἀρχὴν τὴν τοῦ Μεγάλου χωρίου, τὸ κυρίως Πλωμάριον⁽²⁾, ἐν ᾧ οἱ ἐγκριτώτεροι καὶ οἱ μᾶλλον διακρινόμενοι τῶν ἀποίκων ἐξ ἀπάσης τῆς περιφερείας, ἀποκαθίσταντο· δι' ὃ καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν διαφορῶν τούτων πολυχνῶν ὄφειλον ἐκ καθιερωθείσης συνηθείας, νὰ προσέρχονται τακτικῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως ἐκεῖσε τὸ Μέγα Σάββατον ἐκάστου ἔτους, ἵνα μετὰ τοῦ αὐτόθι διαμένοντος προϊσταμένου αὐτῶν Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου συνεορτάσωσι τὸ Πάσχα καὶ λάβωσι παρ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν προϋχόντων τῆς κεντρικῆς καὶ πρωτευούσης κοινότητος τοῦ Μεγάλου λεγομένου Χωρίου, τὰς δεούσας ὁδηγίας περὶ τῆς ἐν γένει διοικήσεως καὶ τῶν συμφερόντων τῶν πολυχνῶν (Κατούνων) ἐν αἷς ἐφημέρευεν ἕκαστος. Μετ' αὐτοῦ δὲ προσήρχοντο ἐκεῖσε καὶ οἱ παραμένοντες εἰς τὰς πολίχνας ἐν καιρῷ χειμῶνος χάριν τοῦ εἰσοδήματος τοῦ ἐλαιοκάρπου αὐτῶν. Πυρκαϊαὶ ὅμως μεγάλαι καὶ καταστρεπτικαί, ἐπανειλημμένως συμβᾶσαι αὐτόθι τῷ 1841, 1842 καὶ 1843⁽³⁾ ἠνάγκασαν τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων τοῦ Μεγάλου Χωρίου (ἀναμνησθέντων τότε τῶν ἀλλοτιέ ποτε ἐκπολιτιστικῶν καὶ

ὡς Βέρση, (ἀπόκρημνοι κοιλότητες) Τραχὺ, (δύσβατος τοποθεσία) Τριψύχη, (κατάψυχρος). Παρόρια, (παρὰ τὰ ὄρια), καὶ τὰ παρόμοια, ἐνισχύουσι τὴν ιδέαν λογίων τινῶν αὐτόθι, ὅτι ποιμένες διέτρεχον τὸ πάλαι τὰ ἀδέσποτα καὶ ἀκατοίκητα ταῦτα τῆς νήσου μέρη, καὶ παρ' αὐτῶν συνεπῶς αἱ τοποθεσίαι αὗται ὀνοματίσθησαν.

(1) Οἰκογένειαι ἐκ τούτων καταγόμεναι ἀριθμοῦνται νῦν ἄνω τῶν χιλίων ἐν ἀπάσῃ τῇ περιφερείᾳ Πλωμαρίου.

(2) Ὁ πληθυσμὸς τοῦ Μεγάλου Χωρίου ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἶχεν ἀνέλθῃ εἰς 8 περίπου χιλιάδας ψυχάς· τοῦτο δὲ ἐπιμαρτυροῦσι καὶ τὰ σωζόμενα ἔτι καὶ νῦν πολυπληθῆ αὐτόθι ἐρείπια οἰκιῶν.

(3) Ὑπαίτιος τῶν πυρκαϊῶν τούτων ἐκ κακῆς προθέσεως ὑπῆρξε, λέγεται, ὁ τότε νεωκόρος, Ἀναγνώστης Βαβαδέλης καλούμενος, ὅστις κακῶς τὸν βίον αὐτοῦ ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἑτερμάτισε.

σωτηρίων περὶ τούτου προτροπῶν καὶ συστάσεων τοῦ ἀειμνήστου σοφοῦ αὐτῶν συμπολίτου Βενιαμίν τοῦ Λεσβίου, ἀναπτύξαντος αὐτοῖς λακωνικῶς ἐν τινι αὐτοῦ ἀγορεύσει, ὡς συνήθιζεν, ὅτι ἡ πρόοδος καὶ ἀνάπτυξις αὐτῶν ἐγκείται οὐχὶ εἰς τὰς ἐλαίας, ἀλλ' ἐν τῇ παραλίᾳ, ἐννοῶν διὰ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων τὴν διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν αὐτῶν, νὰ κατέλθωσιν εἰς Ποταμὸν, τὸ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπίνειον τῆς περιφερείας, ἐν ᾧ ὀλίγοι μόνον ἀποθῆκαι σίτου καὶ τινα ἐργαστήρια εὐρίσκοντο, καὶ ἀποτελέσωσιν οὕτω καὶ διὰ τῶν προσελθόντων καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν τῆς περιοχῆς τοῦ Πλωμαρίου, τὴν κοινότητα Ποταμοῦ, ἧς οἱ κάτοικοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετ' ἀπαραμίλλου δραστηριότητος καὶ θαυμασίας νοημοσύνης εἰς τὴν ἐλαιοπαραγωγὴν, τὴν ναυτιλίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν ἐπιδοθέντες, κατώρθωσαν ἐντὸς βραχείου χρονικοῦ διαστήματος ν' ἀναδείξωσιν αὐτὴν, καίτοι φυσικῶς ἀλίμενον, ὡς τὴν μᾶλλον ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν πόλιν τῆς νήσου μετὰ τὴν Μυτιλήνην.

Ποταμός. — Ἡ Πλωμάριον νῦν, λαβὼν τὸ ὄνομα τῆς ὅλης περιφερείας, εἶνε δευτέρα μετὰ τὴν Μυτιλήνην πόλις τῆς νήσου, ἀπέχουσα αὐτῆς περὶ τὰς 5 ὥρας. Οἰκογενείας ἔχει περὶ τὰς 2100. Κεῖται ἐν μέσῳ βουνῶν καὶ μικρᾶς κοιλάδος, δι' ἧς ῥέει ὁ Σιδούντας ποταμὸς, ὅστις διαιρεῖ αὐτὴν εἰς δύο μέρη συγκοινωνοῦντα διὰ γεφυρῶν. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς μέρος παραθαλασσίως ἐκτείνεται ἡ μεγάλη συνοικία «Ταρσανᾶς» ἐν ἣ ἰδίᾳ κατοικεῖ ὁ ναυτικὸς αὐτῆς πληθυσμὸς, ἔχουσα δύο ἀρκούντως καλῶς κατηρητισμένον ναυπηγεῖα, ἐν οἷς κατασκευάζονται πλοῖα διαφόρου χωρητικότητος 3—4 χιλ. κοιλῶν πολλάκις, ἐξ ὧν τὰ τῆς πόλεως νῦν ιδιόκτητα ἀριθμοῦνται περὶ τὰ ἑβδομήκοντα⁽¹⁾. Ἱεροὺς ναοὺς ἔχει

(1) Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω 70 τοῦ Πλωμαρίου πλοίων ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα ἐν ἀπάσῃ τῇ νήσῳ περὶ τὰ 160, ὡς καὶ 4 ἀτμόπλοια τῆς ἐταιρίας Π. Μ. Κουρτζῆ καὶ Σιας. Εἶνε δ' ἀληθὲς ὅτι ἡ ναυτιλία ἐν Λέσβῳ θὰ ἀνεπτύσσοτο κατὰ πολὺ κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς νῦν χρόνους, ἂν μὴ ἐπῆρχετο ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἡ παγκόσμιος τῶν ἰστιοφόρων κατάπτωσις καὶ ἀπραξία, καὶ ἀπόδειξις τραγῆ τούτου εἶνε, ὅτι πρὸ εἰκοσαετίας ὑπῆρχον ἐν ποταμῷ Πλωμαρίου ὑπὲρ τὰ 120 πλοῖα διαφόρου χωρητικότητος δι' ὧν ἐκτεταμένον καὶ ὠφελιμώτατον ἐνηργεῖτο ἀκτοπλοικὸν ἐμπόριον ὑπὸ τῶν κατοίκων καθ' ἅπασαν τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν. Αὐτὸ τοῦτο δ' ἐν μέρει συνέβαινε τότε καὶ ἐν Μυτιλήνῃ, Γέρα, Μολύβῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

τρεις τὸν τοῦ Ἁγ. Νικολάου, ἀρχαιότερον μητροπολιτικὸν⁽¹⁾ ἐν μέσῳ τῆς πόλεως τῷ 1847 οἰκοδομηθέντα⁽²⁾ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ὁποῦ εὐρίσκονται, τὸ γραφεῖον τῆς κοινότητος, Συνοδικὸν, καὶ ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς. Τὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὸ βόρειον αὐτῆς ἄκρον, καὶ τὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς νεόδμητον κατὰ τὴν συνοικίαν Ταρσανᾶ ἐφ' ὑψηλῆς καὶ λίαν καταλλήλου θέσεως εἰς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως. Ἐκπαιδευτήρια, ἐκ δωρεῶν ἀκινήτων φιλομούσων αὐτῆς πολιτῶν, ἀνέτως συντηρούμενά εἰσιν: Ἡ πλήρης Ἑλληνικὴ αὐτῆς Σχολή⁽³⁾. Τὸ κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον καὶ τ' ἀπαιτούμενα δημοτικὰ ἀρρέων καὶ θηλέων σχολεῖα εἰς ἀμφοτέρω τὰ τμήματα τῆς πόλεως. Τὸ ἐν τῇ ἀγορᾷ καθίδρυμα τοῦ ἀπὸ εἰκοσιοκταετίας ὑφισταμένου Ἀναγνωστηρίου ὁ «Βενιαμίν», δαπάνη τοῦ μακαρίτου Π. Μανουλέλη κατὰ τὸ πλεῖστον οἰκοδομηθέν⁽⁴⁾. Τὸ τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου Ἀθανασιάδου κάλλιστον καὶ λίαν προσοδοφόρον ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς ἀγορᾶς κείμενον κεντρικὸν καφενεῖον. Τὸ

(1) Τῷ ἱερῷ ναῷ τοῦ Ἁγ. Νικολάου ἱκανὰ ὑπάρχουσιν ἀφιερωμένα ἐλαιοκτῆματα ἐκ μέρους τῶν κατοίκων κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ὧν τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα χρησιμοποιεῖται πρὸς συντήρησιν τοῦ Λωβοκομείου καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν καθ' ἐκάστην παρουσιαζομένων πολλῶν καὶ διαφόρων κοινοτικῶν ἀναγκῶν.

(2) Πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ κεντρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου οἱ εἰς Ποταμὸν ἐκ τοῦ Μεγάλου Χωρίου κατελθόντες ἠκκλησιάζοντο ἐπὶ τινα ἔτη ἐν τῷ ἔξωθεν τῆς πόλεως ΝΔ. κειμένῳ μικρῷ Ἐκκλησιδίῳ τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος, οὗ ἡ περιοχὴ μετεβλήθη εἰς νεκροταφεῖον ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἐν τῷ νεκροταφεῖῳ δὲ τούτῳ ἐτάφη καὶ ὁ κατὰ τὴν Β' δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος περιάκουστος ἐν τῇ νήσῳ καταστάς Καπετὰν Δημήτρης ὁ Πούλιας, ἀποβιώσας πλήρης ἡμερῶν ἐν ποταμῷ τῷ 1853, τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος παρὰ πάντων δι' ἃς προσήνεγκεν πολυτίμους ὑπηρεσίας τῇ νήσῳ κατὰ τὰς κρισίμους καὶ δεινὰς περιστάσεις τῆς τότε ἐποχῆς. Τὰ κατ' αὐτὸν δὲ θέλει ἐξετάσει καὶ διευκρινήσῃ καλῶς εἰς τὸ μέλλον ἡ σύγχρονος τῆς νήσου ἱστορία.

(3) Τὸ Ἡμιγυμνάσιον Πλωμαρίου τυγχάνει ἐκ τῶν ἀρίστων ἐν τῇ νήσῳ σήμερον, ὑπὸ ἐντοπίων εὐπαιδευτῶν καὶ φιλοτίμων διδασκάλων καθηγετούμενον. Οἱ ἐξ αὐτοῦ δ' ἀποφοιτῶντες μαθηταί, εἰς τὴν Γ' τοῦ Γυμνασίου τάξιν ἐν Μυτιλήνῃ συνήθως κατατάσσονται.

(4) Τὸ Ἀναγνωστηρίον Ποταμοῦ, λογίζεται ἐκ τῶν πρώτων ἐν τῇ νήσῳ σήμερον, μονίμους ἐξασφαλίσαν πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ πόρους καὶ πλουτισθὲν δι' ἀξίας λόγου βιβλιοθήκης, ἐν ἧ πρὸς τοῖς ἄλλοις πολυτίμοις αὐτοῦ βιβλίοις ὑπάρχει καὶ χειρόγραφον ἱερὸν εὐαγγελίων ἀρχαίας ἐποχῆς.

παραπλεύρως αὐτοῦ κείμενον οἰκοδόμημα (ἐμπορικὰ καταστήματα) δαπάνη τοῦ μακαρίτου ἱατροῦ Π. Ρεπάνη κατὰ μέγα μέρος ἀνεγερθὲν, ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ ὁποῦ θεραπεύονται δωρεὰν οἱ ἄποροι καὶ ἐνδεεῖς τῶν πολιτῶν⁽¹⁾. Ἡ δημοτικὴ σχολὴ Ταρσανᾶ, καὶ τὸ εἰς θέσιν «Πλάτανος» καφενεῖον καὶ ξενοδοχεῖον τοῦ ἀειμνήστου λογίου καὶ φιλοπάτριδος Ἐμμ. Ευπετρᾶ. Ἡ νεόκτιστος καὶ ὡραία ἀγορὰ οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ τῶν φιλοκάλων ἀδελφῶν Ἰωάννου καὶ Νικολάου Παπαγεωργίου κλπ. Εἰς τὰ σπουδαιότερα δὲ κτηματικὰ τοῦτα πρὸς τὴν κοινότητα Ποταμοῦ κληροδοτήματα συγκαταλέγεται καὶ ἡ οἰκοδομηθεῖσα ἐσχάτως νέα Ἀστικὴ Σχολὴ Ταρσανᾶ ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ἀοιδίμου Γεωργίου Μ. Τραγάκη. Πρὸς δὲ, ἔχει καὶ 7 ἐπιστήμονας ἱατροὺς μετὰ δύο καλῶς κατηρητισμένων φαρμακείων.

Εἶνε ἐπίνειον τῆς ὅλης περιφερείας Πλωμαρίου, ἐν ᾧ ἐνεργεῖται ἐκτεταμένον ἐμπόριον εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς καίτοι δυστυχῶς στερεῖται τοῦ ἀπαιτουμένου εἰσέτι λιμένος⁽²⁾. Ἔχει δώδεκα σαπωνοποιεῖα, δέκα ἐλαιοτριβεῖα, ἐν ἀλευροποιεῖον ὑδραυλικὸν, δύο πυρηνελαιοεργοστάσια κατὰ τὴν ἀνατολικὴν εἴσοδον τῆς πόλεως, καὶ δύο ἀτμοκίνητα λειοτριβεῖα Δάλλκ⁽³⁾. Τὰ κυριώτερα αὐτῆς προϊόντα εἰσὶ, τὸ ἔλαιον, ὁ οἶνος (κουτοῦρα) ἡ πανταχοῦ πεφημισμένη

(1) Ἐσχάτως ἐγένετο ἡ ἀπαιτουμένη σκέψις καὶ ἐνέργεια πρὸς σύστασιν νοσοκομείου ἐν τῇ πόλει, διορισθείσης τριμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων πολιτῶν ἀποτελουμένης, πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν πρὸς τοῦτο ἀναγκαιούτων μέσων, οὗ τὴν ταχίστην ἀνοικοδόμησιν καὶ λειτουργίαν εὐχόμεθα.

(2) Εἶνε ἀληθὲς καὶ βέβαιον, ὡς μετὰ λύτης παρατηροῦμεν, ὅτι οὐδέποτε σπουδαίως καὶ σοβαρῶς ἐσκέφθη μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ ζωτικοῦ τούτου ζητήματος τοῦ λιμένος ἡ κοινότης Πλωμαρίου δι' ὃ εἶνε ἀνάγκη, καὶ ἀνάγκη κατεπείγουσα, νὰ ληφθῇ ἡ δέουσα φροντίς ἐκ μέρους τῶν ἐν τέλει, πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν μέσων καὶ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς περιφράγματός τινος τῆς θαλάσσης ἐν τινι καταλλήλῳ θέσει τοῦ Ἐπινείου Ποταμοῦ, ἔστω καὶ μικροῦ τὸ κατ' ἀρχάς, ὅπερ μεγάλως θέλει συντελέσει, διὰ τῆς οὕτως καταπαύσεως τῶν ἐκ τῆς σφοδρότητος τοῦ νότου προσκομιμάτων, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἐν γενεῇ, ἐξ ὧν τὰ πάντα κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ μέλλον ἡ κοινότης Πλωμαρίου ἀναμένει καὶ προσδοκᾷ, τοῦ κυρίου αὐτῆς προϊόντος τοῦ ἐλαίου ἀνεπαρκῶς τυγχάνοντος πρὸς γενικὴν τῶν κατοίκων συντήρησιν καὶ διατροφὴν, τοῦ πληθυσμοῦ καταπληκτικῶς ἀξανομένου καθ' ἐκάστην αὐτόθι, ὡς προαναφέραμεν.

(3) Εἰς τὰ ἐργοστάσια ταῦτα λειοτριβοῦμενον τὸ Δάλλκ, εἰς πολλὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Εὐρώπης μέρη ἀποστέλλεται χρησιμοποιούμενον εἰς πλείστας βιομηχανικὰς καὶ ἀρχιτεκτονικὰς ἐργασίας. Ἐκλήθη δ' οὕτω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ νήσῳ κατὰ μίμησιν τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ παραγομένου τοιοῦ-

αὐτῆς ῥακῆ, τὰ ἀπίδια, πορτοκάλια, ὀλίγα σῦκα καὶ τινα λαχανικά. Ἐκ δὲ τῶν βιομηχανικῶν, ὁ σάπων κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ ἀγορᾷ Ποταμοῦ, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰ προγενέστερα ἔτη, καθ' ἃ ἡ ἔτησία αὐτοῦ ἐξαγωγή ἀνήρχετο πολλάκις εἰς 65—70 χιλ. κανταρίων, ἐν ᾧ νῦν περιορίσθη μόλις εἰς 30—35 χιλ.⁽¹⁾ Εἶνε δὲ λίαν λυπηρὸν καὶ δυσάρεστον ὅτι ἢ τε ναυτιλία καὶ τὸ τοῦ σάπωνος ἔμποριον ἠλαττώθησαν κατὰ πολὺ ἐσχάτως πρὸς βλάβην τῶν κατοίκων καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐργατικῆς τάξεως τῶν πολιτῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἀναγκάζονται ν' ἀποδημῶσι νῦν ἀλλαχοῦ δι' ἔλλειψιν ἐργασίας. Ἐν αὐτῇ διαμένει ὁ ὑποδιοικητῆς (καϊμακάμης) καὶ αἱ δικαστικαὶ καὶ ἀστυνομικαὶ ἀρχαὶ τοῦ καζᾶ Πλωμαρίου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1879, ὡς καὶ ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος τοῦ τμήματος. Συνδέεται τηλεγραφικῶς μετὰ τῆς Μυτιλήνης, καὶ συγκοινωνεῖ μετὰ διαφόρων τῆς ἡμετέρας Ἐπικρατείας τόπων, διὰ τῶν προσεγγιζόντων αὐτόθι ἀτμοπλοίων Δεστούνη, Κουρτζῆ καὶ Πανταλέοντος.

Ἄνωθεν τοῦ Ποταμοῦ ἐπὶ ὑψηλῆς καὶ ὠραίας τοποθεσίας κεῖται μεμονωμένη τις συνοικία Πραστειὸ καλουμένη, καὶ πλεῖστα ἐξοχαὶ εἰς ἀνωφερῆ καὶ μαγευτικώτατα μέρη, μετ' ἀφθόνων ὑδάτων καὶ ἑαρινῶν κατοικιῶν, οἷα : ἡ Καρτσελή, τὸ Μαστηράκι, ὁ Καλόγηρος, ἡ Παληακκλησιὰ, ἡ Ἄμαξο, τὸ Τραχὺ, ἡ Συκιὰ κλπ., αἵτινες ἅπασαι ἐν ὄλῳ μετὰ τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς πόλεως παραποταμίων κήπων ἀφ' ἑνὸς, καὶ τῶν τοῦ Ἁγ. Ἰσιδώρου κατὰ τὴν ἑτέραν αὐτῆς ἄκρην ἀφ' ἑτέρου, καθιστῶσι τὴν περιφέρειαν

του, Δάλκ καλουμένου, ἐν χρήσει ὄντος παρ' ἡμῖν τότε ἐν τῇ σαπωνοποιίᾳ, οὗ τὰ συστατικά καὶ ἐπομένως ἡ χρήσις αὐτοῦ κατὰ τὰ ἄλλα τυγχάνουσιν ὄλως διάφορα τοῦ ἡμετέρου, ἀνακαλυφθέντος τὸ πρῶτον ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Νιάνδρου ὑπὸ τοῦ Παναγιώτου Βονάτσου καὶ Χριστοδούλου Δ. Βολαλαῖ τῷ 1889.

Ἐν τῇ πρώτῃ τῆς ἀνακάλυψως τοῦ Δάλκ θέσει Νιάνδρου, εὐρέθη τυχαίως ἐσχάτως σπήλαιόν τι ἢ μᾶλλον ἄντρον ἰκανῆς ἐκτάσεως, ἐκ τοῦ ἰδίου ὄρυκτοῦ συνιστάμενον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων ὠραῖοι κρυσταλώδεις σταλακτίται ἔκτασιν καὶ θαυμασμὸν προκαλοῦντες. Τὸ περίεργον καὶ θαυμάσιον τοῦτο ἄντρον τῆς νήσου ἀνάγκη νὰ διανοιχθῆ καὶ καταστῆ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων προσιτὸν τοῖς ἐπισκεπτομένοις αὐτὸ ὅσον τάχιστα, ὡς πολύτιμον καὶ μοναδικὸν τῆς νήσου φυσικὸν εὔρημα.

(1) Τὰ αἷτια τῆς τοιαύτης στασιμότητος καὶ ἀπραξίας τοῦ σάπωνος ἐν Ποταμῷ ἀνάγκη νὰ κατανοήσωσι καὶ προλάβωσι ἐγκαίρως οἱ τούτου παραγωγεῖς, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ ληφθῆ ἐνέργειά τις πρὸς ἀναζωογόνησιν τοῦ καλοῦ τούτου βιομηχανικοῦ προϊόντος τοῦ τόπου.

Ποταμοῦ μίαν τῶν ὠραιότερων καὶ θελκτικωτέρων τῆς νήσου.

Ἐκ τῆς ὅλης κοινότητος Πλωμαρίου τρεῖς ἀνεδείχθησαν κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους διαπρεπεῖς Ἀρχιερεῖς, ὁ Χαλκηδόνος Καλλίνικος Σοφριανὸς, ὁ Λαρίσσης Ἀνανίας Κοντουρῆς, ἀποβιώσας πλήρης ἡμερῶν ἐν τῇ πατρίδι Αὐτοῦ τῷ 1854, ὡς ἐκ τοῦ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ἱερ. ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου καλλιμαρμάρου αὐτοῦ μνημείου δείκνυται, καὶ ὁ τέως Δρυϊνουπόλεως Γρηγόριος Προδρόμου Γιάνναρος. Ἐκ δὲ τῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων αὐτῆς ἐν τε τῇ πόλει καὶ τῷ ἐξωτερικῷ, ἱκανοὶ νῦν διακρίνονται ἱατροὶ, διδάσκαλοι, ἔμποροι, βιομήχανοι κλπ. οἵτινες ἔχομεν δ' ἐλπίδος, ὅτι μεγάλως θέλουσι συντελέσῃ ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων τῆς φερέλιδος ταύτης μεγάλης κοινότητος τῆς νήσου.

Ἡ πόλις τοῦ Ποταμοῦ ταγχάνει ἔτι καὶ νῦν, ὡς ἡ τοῦ Μεγάλου-χωρίου ἄλλοτε, ἔδρα τῆς κοινοτικῆς ἀρχῆς τῆς ὅλης περιφερείας Πλωμαρίου. Διεκρίθησαν δ' ἐν αὐτῇ ἄνδρες πλεῖστοι, ἀγαθοὶ καὶ φιλοπάτριδες μεγάλως συντελέσαντες ἐν χαλεποῖς μάλιστα τότε καιροῖς καὶ περιστάσεσι διὰ τῆς παραδειγματικῆς αὐτῶν συνέσεως καὶ ὁμοφροσύνης ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἀρτισυστάτου πόλεως τοῦ Ποταμοῦ καὶ ἐν γένει τῆς ὅλης κοινότητος τοῦ Πλωμαρίου.

Ἡλαγιά. — Καθ' ὅσον ἐκ δεδομένων τινῶν τεκμηρίων εἰκάζεται, ἡ κοινότης Πλαγιάς τυγχάνει ἐκ τῶν ἀρχαιότερων τῆς περιφερείας μετὰ τὸ Παλαιοχώριον, ἀφοῦ καὶ πρὶν ἢ συνοικισθῆ ὁ Ποταμὸς ἠρίθμει περὶ τὰς 250 οἰκίας. Περὶ τούτου δ' ἔτι μᾶλλον πληροφοροῦσιν ἡμᾶς καὶ τὰ ἐκεῖ που εὑρεθέντα λείψανα παλαιοῦ λουτρῶνος, ὡς καὶ τάφοι τινὲς ἀρκούντως παλαιᾶς ἐποχῆς⁽¹⁾, κάτωθεν τοῦ Ἱεροῦ ναοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς, ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ὁποίου φαίνονται μαρμάρηαι μικραὶ πλάκες δύο, ἐπὶ τοῦ τοίχου, κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ ναοῦ ἀνοικοδόμησιν ἐκτισμέναι, φέρουσαι δὲ δυσαναγνώστους τινὰ ἐπιγραφὰς, ἀγνώστου ἐποχῆς καὶ προελεύσεως, περὶ ὧν ὁ γνωστὸς ἀρχαιολόγος Conze λέγει ὅτι ἀνήκουσι

(1) Τάφοι τοιοῦτοι ἀπαντῶνται σποραδικῶς εἰς πολλὰ τῆς περιφερείας τοῦ Πλωμαρίου μέρη ἀνήκοντες εἰς τὰς διαφόρους ἄλλοτε Κατούνας, περὶ ὧν τὰ εἰκότα προγενεστέρως ἀνεφέραμεν. Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ δὲ ἰδίᾳ τῇ καλουμένῃ Σίδα ἱκανοὶ ἀνευρέθησαν τοιοῦτοι τάφοι ἐσχάτως, ὡς καὶ ἐρείπια τινα οἰκοδομῶν μεταγενεστέρως ἐποχῆς ἐπιμαρτυροῦντα τὴν ὑπαρξιν χωρίου τινὸς αὐτόσε κατὰ τοὺς πρώτους ἐν τῷ τόπῳ συνοικισμούς.

τῆ Ρωμαϊκῆ ἐποχῇ, ἐξάγων ἐκ τούτων συμπεράσματά τινα περὶ συνοικισμοῦ δῆθεν αὐτόσε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ, ἅτινα ἐπαφίενται τῇ κρίσει τῶν μεταγενεστέρων. Σὺν τούτοις δ' ἀναφέρεται ἐκ παραδόσεως, ὅτι καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ Ἱεροῦ ναοῦ τῆς Ὑπαπαντῆς ἦν ψηφιδωτὸν, γνωσθὲν κατὰ τινα αὐτοῦ ἀνοικοδόμησιν.

Κεῖται ἄνωθεν τῆς ἄμαξιτῆς ὁδοῦ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 430. Ναοὺς δύο, τὸν τῆς Ἀγ. Τριάδος ἐν μέσῳ τῆς Κωμοπόλεως νεόδμητον, καὶ τὸν τῆς Ὑπαπαντῆς ἔξωθεν αὐτῆς πρὸς ἀνατολὰς κείμενον. Σχολεῖον τῶν ἄρρένων καὶ θηλέων οἰκοδομηθέντα τὸ μὲν, δαπάνῃ τῆς Κοινότητος τὸ δὲ, δαπάνῃ τοῦ φιλομούσου καὶ φιλοπάτριδος Δουκα Γεωργαντέλη, καὶ δύο ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα. Τὰ προϊόντα αὐτῆς εἰσι τὸ ἔλαιον, ὀλίγα σῦκα, πορτοκάλια καὶ λαχανικὰ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ἀγ. Ἰσιδώρου παραγόμενα κυρίως. Ἡ κωμόπολις αὕτη εἶχεν ὑποστῆ καταστροφὴν γενικὴν ἐκ πυρκαϊᾶς τῷ 1887, ἀνφοδομήθη δὲ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν πληρέστατα.

Πρὸς νότον τῆς Πλαγιάς, ἄνωθεν τοῦ Ἀγίου Ἰσιδώρου, εὐρίσκειται σπήλαιόν τι ἐντὸς σκληροῦ καὶ ἀποτόμου βράχου, ἀρκούντως ἐκτεταμένον, ἐν ᾧ μέχρι πρό τινων ἐτῶν ὡς ἡ παράδοσις ἀναφέρει, εὐρίσκοντο ἀνθρώπινα ὀστᾶ, ἐξ ὧν καὶ ἅπανα ἢ ἀνωφέρεια τῆς ὄλης τοποθεσίας ἐκείνης «Κόκκαλα» καλεῖται καὶ μέχρι σήμερον. Περὶ τῶν ἀνθρωπίνων τούτων ὀστῶν πολλὰ τὰ παράδοξα καὶ τραγικὰ, ἐκ μέρους τῶν Ψαριανῶν δῆθεν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἀναφέρονται, ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲν περὶ τούτων δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν, ὡς μὴ δυνηθέντες νὰ ἐξακριβώσωμεν βέβαιόν τι καὶ ἀσφαλὲς περὶ αὐτῶν. Κατέναντι αὐτοῦ ἐπὶ ἐτέρου λόφου Πόλι καλουμένου, ἀπαντῶνται ἴχνη τινὰ ἀρχαίας ἐποχῆς, ἐξετάσεως χρήζοντα.

Τρίγωνας. — Πλησίον τῆς Πλαγιάς πρὸς ἀνατολὰς. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 226· ναὸν νεόδμητον περικαλλῆ καὶ καλῶς ὀικοδομημένον, τὸν τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου, καὶ σχολεῖον τῶν ἄρρένων, δαπάνῃ τοῦ μακαρίτου Δ. Παπουτζάνη, οἰκοδομηθὲν καὶ προικισθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδίου διὰ τοῦ παρακειμένου αὐτῷ καφενεῖου. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τῆς Πλαγιάς.

Μηλζές. — Κεῖται πρὸς βορρᾶν τοῦ Τρίγωνος ἐπὶ ὑψηλῆς καὶ ὠραίας τοποθεσίας. Οἰκογενείας ἔχει περὶ τὰς 50· Ναὸν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου. Προϊόντα αὐτοῦ εἰσι, τὸ ἔλαιον καὶ ὁ περφη-

μισμένος οἶνος ὁ καλούμενος «Μηλιώτικος», τὸ δὲ ὕδωρ αὐτόθι τυγγάνει ἐκ τῶν καλλιτέρων τῆς νήσου. Εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ΒΔ. κεῖται ὁ Κάστελος, ἐφ' οὗ φαίνονται ἴχνη ἀρχαίας σκοπιᾶς.

Κάτω-Χωρίον. — Ἀπέχει $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας τοῦ Ποταμοῦ πρὸς δυσμᾶς. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 55, καὶ ναὸν τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου. Τὸ χωρίον τοῦτο ἦν ἐν ἀκμῇ ἄλλοτε, ἀριθμοῦν ἄνω τῶν 100 οἰκογενειῶν, ἀλλὰ νῦν ὁσημέραι παρακμάζει τῶν κατοίκων αὐτοῦ συγκεντρουμένων βαθμηδὸν εἰς Ποταμόν.

Παλαιοχώριον. — Κεῖται ΒΔ. τοῦ Ποταμοῦ, μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχον αὐτοῦ. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 280. Ναὸν τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου νεόδμητον. Τὸ μόνον δ' αὐτοῦ προϊόν ἐστὶ τὸ ἔλαιον. Ἔχει δύο ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα, σχολεῖον τῶν ἄρρένων, ὡς καὶ Παρθεναγωγεῖον οἰκοδομηθὲν δαπάνῃ τῆς μακαρ. Μαρίας Δ. Μελανδινοῦ. Πρὸς νότον τοῦ Παλαιοχωρίου κεῖται τὸ ἐπίνειον «Ἡ Μελίντα», ἐν ᾧ εὐρίσκονται οἰκίαι τινὲς καὶ καφενεῖα, ὡς καὶ ἀποθήκαι μετὰ τελωνιακοῦ σταθμοῦ(1). Ὀλίγον ἀποτέρω αὐτοῦ πρὸς δυσμᾶς, εὐρίσκειται ἡ γνωστὴ παραθαλασσία τοποθεσία ἢ καλουμένη Κρουπτή, κάτωθεν ὑψηλῶν καὶ ἀποτόμων βράχων κειμένη ἐν ἣ ὑπάρχει ἐκκλησιδίων τῆς Παναγίας, πανηγυρίζον τὴν Δευτέραν τοῦ Θωμᾶ. Αὐτόθι δ' ἐξ ὀπῆς τινος κάτωθεν τοῦ ἐκκλησιδίου ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἐντὸς βραχῶδους κουφώματος, ἐκρέουσι θερμὰ ὕδατα εἰς τὰ ὁποῖα μεγάλας ἀποδίδουσιν ἰαματικὰς ιδιότητας ἢ τῆς περιφερείας Πλωμαρίου κάτοικοι, καὶ ἰδία οἱ πάσχοντες ἐκ ρευματισμῶν.

Νοτιοδυτικῶς τοῦ Παλαιοχωρίου ἐπὶ ὑψώματος εὐρηται τοποθεσία

(1) Ἐγνώσθη τελευταίως, ὅτι ἐν τῇ περὶ τὴν Μελίνταν μικρᾷ πεδινῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ Πατέλα, ἀνεκαλύφθησαν πρό τινων ἐτῶν ἐρείπια οἰκιῶν καλῶς ἐκτισμένων, μαρμαρίνη κρήνη, ὕδραγωγεῖον, καὶ ἄλλαι τινὲς προγενεστέρων ἐποχῆς οἰκοδομαί, ὡς καὶ σφραγὶς πηλίνῃ φέρουσα σταυρὸν καὶ δυσανάγνωστά τινα γράμματα, ἐξ ὧν εἰκάζεται ὅτι ὑπῆρξεν αὐτόσε κατὰ τοὺς ὑστάτους τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς χρόνους, ὁμώνυμον τῷ ἐπινεῖῳ χωρίῳ ἀρκούντως καλῶς συνοικισμένον, οὐ οἱ κάτοικοι κατὰ τινα ἐνταῦθα ἀρχαίαν παράδοσιν, μετόκησαν, τῶν πειρατῶν ἐνεκεν, εἰς τὸ ἄνωθεν αὐτοῦ ἐν ἀποκέντρῳ καὶ ἀποκρῦφῳ τόπῳ ἐκ μέρους τῆς θαλάσσης κείμενον Παλαιοχώριον ὅπερ ἐκλήθη οὕτω κατόπιν, ὡς τὸ ἀρχαιότερον πάντων τῶν μετέπειτα συνφικισθέντων χωρίων ἐν ἀπάσῃ τῇ περιφερείᾳ Πλωμαρίου. Ἡ κάτωθεν δὲ τῆς Πατέλας παραλία καλεῖται «Ἀρμενον».

τις Βίγλα, καλουμένη, χρησιμεύουσα άλλοτε ὡς σκοπιὰ χάριν προφυλάξεως καὶ ἀσφαλείας τοῦ χωρίου. Τοιαῦται δὲ σκοπιαὶ ἐπίσης «Βίγλαι» καλούμεναι, εὐρίσκονται καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς νήσου, καθ' ὅσον κατὰ τοὺς πρὶν δεινοὺς ἐκείνους χρόνους, ὅτε διαφοροὶ λησταιὶ καὶ ἄρπαγες συχνὰ ἐληλάτουν τὰς νήσους, ἤναγκάζοντο οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων νὰ συνιστῶσι τοιαύτας σκοπιάς, ἵνα ἐκ τούτων βλέποντες τοὺς μακρόθεν ἐρχομένους πειρατὰς οἱ παραμένοντες αὐτόθι φύλακες ἀναγγέλλωσι τοῦτο εἰς τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς διαρπαγῆς(1).

Κουρνέλλα. — Κεῖται ἐπὶ ἀνωφεροῦς καὶ δυσβάτου μὲν, πλὴν ῥωμαντικῆς καθ' ὅλα τοποθεσίας, κατέναντι τοῦ Παλαιοχωρίου ἀνατολικῶς. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 50· καὶ ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Τὸ μόνον δ' αὐτοῦ προϊόν ἐστὶ τὸ ἔλαιον. Ἄνωθεν τῆς Κουρνέλλας νοτιοανατολικῶς, κεῖται ἡ Ἄγκαθερὴ περὶ τὴν κορυφὴν τῆς ὁποίας εὐρίσκεται μικρὰ τις ἔξαισία καὶ ῥωμαντικὴ τοποθεσία σκιαζομένη ὑπὸ γιγαντιαίας πεύκης, καλῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων διατηρουμένης, ἐξ ἧς θαυμασίως φαίνονται τὰ πλεῖστα τῆς περιοχῆς τοῦ Ποταμοῦ μέρη, καὶ ἡ κάτωθεν τῆς Ἄγκαθερῆς ἐκτεινομένη θάλασσα.

Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ ταύτῃ διέμεινεν ἄλλοτε καὶ μέχρι τῶν τελευταίων ἔτι χρόνων φύλαξ τις ἐκ μέρους τῆς κεντρικῆς κοινότητος τοῦ Μεγάλου Χωρίου ἀποστελλόμενος, ἵνα ἀναγγέλη αὐτῇ τὴν προσέγγισιν καὶ ἀπόβασιν τῶν πειρατῶν πρὸς προφύλαξιν τῶν κατοίκων.

Ἄκράσι. — Κεῖται ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας μετὰ λαμπροῦ δρίζοντος, εἰς ὕψος 300 μέτρων, ἀπέχον τοῦ Ποταμοῦ περὶ τὰς 2 1/2 ὥρας, καὶ συγκοινωνοῦν μετ' αὐτοῦ δι' ἄμαξιτῆς ὁδοῦ. Οἰκογενείας ἔχει περὶ τὰς 80, ναὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ σχολεῖον τῶν ἄρρένων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσι, τὸ ἔλαιον καὶ

(1) Ὁ φόβος τῶν πειρατῶν ἠνάγκαζε φαίνεται τοὺς κατοίκους τῆς νήσου νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς πεδινὰς καὶ καταλλήλους παραθαλασσίους τοποθεσίας, καὶ νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μεταξὺ κοιλάδων καὶ ἀφανῶν ὡς οἶόν τε τόπων, μὴ καθορωμένων εὐκόλως μακρόθεν. Οὕτω τοῦλάχιστον ἐξηγεῖται ἡ εἰς δύσβατα καὶ ἀκατάλληλα μέρη σύστασις τῶν πλείστων κωμπολέων καὶ κωμῶν ἐν τῇ νήσῳ.

ὀλίγα γεννήματα. Μεταξὺ τοῦ Ἄκρασίου καὶ τοῦ Βοροῦ ἐπὶ τῆς ἄμαξιτῆς ὁδοῦ εὐρίσκεται ῥυοδομημένον ἐντὸς μικρᾶς καὶ ἔλαιοφύτου κοιλάδος, Παληάμπελο καλουμένης, ἀτμοκίνητον ἔλαιοτριβεῖον μετ' ἐκτεταμένης περιοχῆς, ἀνήκον εἰς πολίτας τοῦ Ποταμοῦ.

Βορός. — Κεῖται εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ Ἄκρασίου ἀπόστασιν ΒΑ ἐπὶ δυσβάτου καὶ ἀνωμάλου μὲν, ἀλλὰ γραφικῆς τοποθεσίας. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 130. Ναὸν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ἔξωθεν τοῦ χωρίου κείμενον, καὶ σχολεῖον τῶν ἄρρένων. Τὸ μόνον δ' αὐτοῦ προϊόν ἐστὶ τὸ ἔλαιον καὶ ὀλίγα σταφυλαί. Ὀλίγον ἀπωτέρω τοῦ χωρίου περὶ τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένην Καλιμαῖ, εὐρίσκονται ἴχνη τινὰ συνοικισμοῦ ἀγνώστου μεταγενεστέρως ἐποχῆς. Κατέναντι δ' αὐτοῦ ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένην Τριψύχη φαίνονται ἐρείπια οἰκιῶν καὶ ἔλαιομύλου μεταγενεστέρως ἐποχῆς. Παρατηρήσεως δ' ἄξιον τυγχάνει ἡ πρόσφορος ὀνομασία τῆς τοποθεσίας Τρι-ψύχη, ὡς ἐκ τοῦ συμβαίνοντος ὑπερβολικοῦ ψύχους ἐν καιρῷ τοῦ χειμῶνος ἐκεῖσε.

Μέγα Χωρίον. — Τὸ κυρίως Πλωμάριον, ἢ Καμένο Χωριὸν, ὡς κοινῶς καλεῖται σήμερον ἐνεκεν τῆς ἐπισυμβάσης αὐτόθι πυρκαϊᾶς, ὡς προελέχθη. Κεῖται ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας καὶ ῥωμαντικωτέρας τοποθεσίας τῆς ὅλης νήσου ἔχον ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 520 μέτρων. Συνδέεται μετὰ τοῦ Ποταμοῦ δι' ἄμαξιτῆς ὁδοῦ, καὶ περιστοιχίζεται ὑπὸ διαφόρων δένδρων καὶ ἰδίᾳ πευκῶν, λευκῶν, ἔλαιῶν καὶ πλατάνων. Εὐμοιρεῖ ἀφθόνου, δροσεροῦ καὶ ὑγιεινοτάτου ποσίου ὕδατος, καὶ ἐν γένει τυγχάνει ἐκ τῶν ὑγιεινοτέρων καὶ θελκτικωτέρων διαμονῶν κατὰ τὴν τοῦ θέρους ἐποχὴν, καθ' ἣν καὶ ἐν τῷ μεγαλειτέρῳ καύσωνι οὐδέποτε ἡ θερμοκρασία αὐτόθι ἀνέρχεται ἄνω τῶν 22-24 βαθμῶν, ἐνῶ συνήθως κυμαίνεται εἰς τοὺς 16-18. Οἰκογενείας ἔχει περὶ τὰς 260 ἐν αἷς ἀριθμοῦνται καὶ τινες τῶν εὐπορωτέρων οἰκογενειῶν Ποταμοῦ, αἵτινες παραμένουσι κατὰ τὴν τοῦ θέρους ἐποχὴν ἀπὸ τινῶν ἐτῶν. Ναοὺς ἔχει δύο, τὸν τῆς Μεταμορφώσεως ἐν τῷ μέσῳ, ἀρχαῖον καὶ περικαλλῆ μετὰ πλουσίου καὶ ἱεροπρεποῦς ἐσωτερικοῦ διακόσμου(1) ὡς καὶ μικρᾶς καὶ ἀναπαυτικῆς

(1) Ἐντύπωσιν πρὸ πάντων ἐκ πρώτης ὄψεως ἐμποιεῖ παντὶ τῷ ἐκκλησιαζομένῳ ἐν αὐτῷ ἡ λεπτὴ καὶ ἀξία προσοχῆς τέχνη μεθ' ἧς εἶνε κατε-

Μητροπόλεως ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτοῦ, ἐν ἣ παραμένει ὁ ἐκάστοτε περιοδεύων Μητροπολίτης Μυτιλήνης, καὶ οἱ μεταβαίνοντες αὐτόσε πολλάκις χάριν ἀναψυχῆς ἐπίσημοι ξένοι· καὶ τὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς κωμοπόλεως νεώτερον. Κέκτηται σχολεῖον τῶν ἀρρένων εὐρύχωρον δαπάνῃ τοῦ ἐκ Ποταμοῦ μακαρίτου Ἰωάννου Ἀθανασιάδου ἀνοικοδομηθὲν πρό τινων ἐτῶν. Τὸ κύριον τοῦ τόπου προϊόν ἐστὶ τὸ ἔλαιον, ὠραῖαι καὶ πολυποίκιλοι σταφυλαὶ καὶ ἀπίδια τὰ ἐκλεκτώτερα τῆς περιφερείας.

Βορειοανατολικῶς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν, κεῖται ἡ ὠραία καὶ μαγευτικὴ τοποθεσία, ἡ καλουμένη «Μέρινα» ἐν ἣ ἱκανὰ εὐρίσκονται ἐρείπια οἰκιῶν ἐπιβεβαιούντα τὰ τῆς παραδόσεως, ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τοῦ Μεγάλου Χωρίου, αὐτόθι εἶχον συνοικισθῆ. Περὶ τῆς ἄλλοτε δὲ ὑπάρξεως τοῦ χωρίου τούτου τρανῶς μαρτυρεῖ σωζόμενόν τι ἔτι καὶ νῦν ἀπὸ τοῦ 1723 ἀρχαῖον τοῦ Μεγάλου Χωρίου ἔγγραφο, ἔχον αὐτολεξεῖ ὡς ἑξῆς:

«Διὰ τῆς παρούσης ἡμῶν ὁμολογίας δηλοποιούμεν ἡμεῖς οἱ»
 «προεστοί τε καὶ γέροντες τῶν δύο χωρίων Πλωμαρίου, τοῦ τε»
 «μεγάλου καὶ μικροῦ ὅτι.....ἔσυμφωνήσαμεν μεταξύ μας καὶ ἐπή-»
 «ραμεν τὰ.....χωρία μας ἐπάνω μας δύο χρονιές διὰ χίλια ἑκατὸν»
 «γρόσια καὶ ὑποσχόμεθα ὅτι θὰ πληρώνωμεν εἰς κάθε τέσσαρας»
 «μῆνας ἐν κίστιον (;) 183 γρόσια καὶ τούλτιον (;) ἐν καὶ τοιουτοτρό-»
 «πως κατ' ἀναλογίαν, ἕως οὗ νὰ ἔλθῃ ὁ διορισμένος καιρὸς νὰ»
 «πληρώνωμεν ὅλα αὐτὰ τὰ ἄσπρα.

«Δι' ὃ καὶ εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐδώσαμεν καὶ τὴν πα-»
 «ροῦσάν μας ὑποσχετικὴν ὁμολογίαν εἰς τὸν Ἁγῶν Καλλονῆς»
 Ἰσμαῆλ Βέη.

Ἐν Πλωμαρίῳ α. ψ. κ. γ. (1723) Μαρτίου α'.

νικόλας τοῦ πέρου
 παναγιότης κατακουζινοῦ
 χρστοφας γιαμαδελης
 Καλδῆς Μελανδινος
 γιοργάκις καρματζος
 Ἰοαννης Περικ
 γεοργακης σακαρις
 νικολας τινιακος
 δημοιτρακις τζιτζης. — »

σκευασμένον τὸ εἰκονοστάσιον αὐτοῦ. Ἔργον Χιακῆς τινος οἰκογενείας ἀρίστων ξυλογλυπτῶν ζώντων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, οἵτινες καὶ ἄλλα πολλὰ κατεσκεύασαν εἰκονοστάσια τοιαῦτα ἐν τῇ νήσῳ, ἅτινα θαυμάζονται καὶ ἐπαινοῦνται καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἐκάστοτε ἐπισκεπτομένων τὴν νήσον Ἐθροπαίων περιηγητῶν.

Τὸ ἀρχαῖον συνυποσχετικὸν τοῦτο ἔγγραφο τῶν προϋχόντων τῶν περὶ τῶν ὁ λόγος δύο χωρίων, ἐδόθη κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀπέναντι τοῦ ὀρισμένου κατ' ἀποκοπὴν ἐτησίου φόρου αὐτῶν, τῇ Διοικήσει Καλλονῆς, εἰς ἣν ὑπήγοντο τὰ τοῦ Πλωμαρίου χωρία διοικητικῶς τε καὶ δικαστικῶς μέχρι τοῦ 1862. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα τινὰ αὐτόθι ἐπίσημα ἔγγραφα, φερμάνια διάφορα κτλ. τὴν ὅλην τοῦ Πλωμαρίου Κοινότητα ἀποβλέποντα κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν χρόνους, ἄξια προσοχῆς.

Ἡ κωμόπολις αὕτη τοῦ Μεγάλου Χωρίου σεμνύνεται, καὶ δικαίως, γενέτειρα οὔσα τοῦ σοφοῦ Βενιαμίν⁽¹⁾.

Τὰ ἐκλιπόντα τῆς περιφερείας τοῦ Πλωμαρίου Χωρία

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχουσι κοὶ ἄλλα τινὰ χωρία, οἷα ἡ Λεῦρα, τὸ Λιμνὶ, ἡ Μέσωνα, τὰ Κουτρούλια, ὁ Βαλανιας, τὸ Ἄνω Χωριδὸ, ὁ Πριώνας, καὶ ἡ Δρωῖτα, ἀλλ' ἔπαυσαν ἀπὸ τινων ἐτῶν ταῦτα νὰ λογίζονται κοινότητες, τῶν κατοίκων αὐτῶν συγκεντρωμένων βαθμηδὸν εἰς τὰ μεγαλείτερα χωρία τῆς περιφερείας, καὶ εἰς Ποταμόν. Εἰς Δρωῖτα καὶ εἰς Μέσωνα διαμένουσι νῦν μόνον ἐν ἐκάστη 15—20 οἰκογένειαι ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ ἀναφερόμενα χωρία κατέστησαν νῦν ὀλοτελῶς ἀκατοίκητα. Ὡς χωρίον δ' ἐλογίζετο ἄλλοτε καὶ ἡ Ράχη, ἣτοι τὸ Λωβοχώριον, ἀριθμοῦν μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπὲρ τὰς 80 οἰκίας, ἀλλ' ἤδη εὐτυχῶς πλησιάζει νὰ ἐκλίπη, τῶν πασχόντων αὐτόθι ἀποκλήρων τῆς Μοίρας ἀριθμουμένων νῦν εἰς 6—7 μόνον. Εἶνε εὐτύχημα, ὅτι ἡ ἐπάρατος αὕτη ἀσθένεια τῆς Λώβης ἐξαλείφεται βαθμηδὸν ἐκ τῆς νήσου.

Τὰ τῆς δευτέρας ταύτης ἀσθενείας ἐν τῇ ἡμετέρῳ νήσῳ εἶχε μελετήσῃ ἐπιτοπίως τῷ 1888 ὁ διακεκριμένος ἰατρὸς κ. Ζαμβακὸς, ἀποφανθεὶς ὀριστικῶς περὶ τῆς κληρονομικότητος αὐτῆς. Καθ' ἃ δ' ἀνέφερεν ἡμῖν εὐπαίδευτος συμπολίτης ἰατρὸς, ἀσχοληθεὶς περὶ

(1) Εὐχαρίστως πληροφοροῦμεθα, ὅτι φιλόμουσοι καὶ φιλοπάτριδες τινες τῶν πολιτῶν Ποταμοῦ πρόκειται δι' ἐξόδον τῶν νὰ κατασκευάσωσιν ἀναμνηστικὴν στήλην ἐν τῇ ἡρειπωμένῃ πατρικῇ οἰκίᾳ τοῦ σοφοῦ συμπολίτου αὐτῶν, φέρουσα τὰς λέξεις "Οἰκία Βενιαμίν τοῦ Λεσβίου.,,

τούτου, ἡ ἐπάρατος αἴτη νόσος μετεδόθη ἐν τῇ νήσῳ διὰ τῶν Σταυροφόρων ἐπὶ τῶν Ἑνετῶν, ὡς τοῦτο ἐγένετο, καὶ εἰς ἄλλας τινὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου : Κύπρον, Ρόδον, Χίον, Σάμον, Κρήτην κλπ., διὰ τῶν ἐπιμιξιῶν τῶν εἰρημένων Σταυροφόρων μετ' ἐντοπίων οἰκογενειῶν, ὅπερ σαφῶς καὶ ἐκ τούτου, ὡς φρονοῦμεν, ἀποδεικνύεται, ὅτι οὐδεὶς ποτε τῶν συμπολιτῶν Ὀθωμανῶν προσεβλήθη ἐν τῇ νήσῳ ἐκ τῆς ἀσθενείας ταύτης.

Ἐπάρχουσι παραδείγματα πλεῖστα ἐναρέτων καὶ ἀφοσιωμένων γυναικῶν, αἵτινες συνώδευσαν τοὺς παθόντας αὐτῶν συζύγους ἐν τῷ Λωβοκομείῳ Πλωμαρίου, καὶ ἐν αὐτῷ ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρέμειναν, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ βλαφθῶσιν.

Αἶ ἐν τῇ περιφερείᾳ Πολιχνίτου

Πολιχνῆτος. — Ἡ μᾶλλον καλῶς κατφκημένη Κοινότης τῶν Βασιλικῶν λεγομένων χωρίων. Κεῖται ἐν μέσῳ δύο βουνῶν παρὰ τὸν λόφον Καρδῶνα, εἰς ὕψος 60 μέτρων ἀπέχουσα τῆς πρωτευούσης περὶ τὰς 7 ὥρας. Οἰκογενείας ἔχει 1500. Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μετὰ πολυδαπάνου εἰκονοστασίου ὡς καὶ κωδωνοστασίου ἐκ τῶν ἀρίστων ἐν τῇ νήσῳ. Ἑλληνικὴν σχολὴν πρὸ πολλῶν ἐτῶν συστηθεῖσαν καὶ τὰ ἀπαιτούμενα δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ὡς καὶ ἐπιστήμονας ἰατροὺς 3 μετὰ φαρμακείου. Προϊόντα παράγει πολλὰ καὶ διάφορα, ὧν πρωτεύουσι τὸ ἔλαιον, τὸ γλυκάνισον, τὰ γεννήματα καὶ ὁ τυρὸς. Ἐχει ἀτμοκίνητα ἔλαιοτριβεῖα τρία, ἐν τῶν ὁποίων ἀνήκει τῇ Κοινότητι, δι' ἐξόδων τοῦ ταμείου τῆς Ἱερ. Ἐκκλησίας ἐσχάτως οἰκοδομηθέν. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν ΝΑ. εὐρίσκονται τὰ Θερμὰ ἱαματικά ὕδατα τὰ καλούμενα τοῦ Πολιχνίτου, καὶ παρ' ἐντοπίους Κακάβια, ἅτινα διαιροῦνται εἰς τὰ τοῦ μακαρίτου ἱατροῦ Π. Χριστιανοῦ, ἐπιστημονικῶς κατὰ τὸ ἐνὸν νῦν λειτουργοῦντα ἰδιωτικὰ, καὶ τὰ δημόσια, ὧν τὰς θεραπευτικὰς ἰδιότητας ἐν τοῖς ἔμπρο-

(1) Μαρτυρία τῆς ἐπὶ τῶν Γενουϊνῶν ἐνσκήψεως τῆς Λόβης ἐν Λέσβῳ τυγχάνει τὸ ἐν Μυτιλήνῃ πρὸς τὸ μέρος τῆς Λαγκάδας πλησίον τοῦ ἀεριοφωτος ὑπάρχον ἄλλοτε ἀπομονωτήριον τῶν ἐκ τῆς ἐπαράτου ταύτης ἀσθενείας πασχόντων "Λαζαρέτα,, ὑπὸ τοῦ λαοῦ Ἰταλιστὶ κοινῶς καλούμενον.

σθεν ἐσημειώσαμεν. Ἀνάγκη ὅμως ἀπαραίτητος νῦν καθίσταται, τὰ ἐκ τῶν διαφόρων ἱαματικῶν πηγῶν ἐκρέοντα καὶ λιμνάζοντα αὐτόθι ὕδατα νὰ διοχετευθῶσι μακρὰν τοῦ Πολιχνίτου πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης χάριν τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων καὶ τῶν προσερχομένων αὐτόσε ἀσθενῶν, ὅπερ ἔσται εὐχερὲς καὶ ὀλιγοδάπανον, ὡς φρονοῦμεν, διὰ τὸ φύσει κατωφερὲς τοῦ ἐδάφους. Ὡς δ' εὐχάριστως πληροφοροῦμεθα τελευταίως, οἱ φιλοπάτριδες καὶ φιλοπρόδοι τῶν πολιτῶν κατιδόντες τὴν σπουδαιοτάτην τῆς πόλεως αὐτῶν ἀνάγκην τοῦ ποσίμου ὕδατος, ἔσπευσαν μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως νὰ ἀναπληρώσωσι τὴν ἔλλειψιν ταύτην, διορίσαντες ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῆς ὑδρεύσεως, ἣτις ἀνέλαβε μετὰ παρέλευσιν ἑξ μηνῶν νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ εὐεργετικὸν καὶ σωτήριο τοῦτο ἔργον μεταφέρονσα ἐκ τῶν περὶ τὴν Αἰγίδα πηγῶν, τὸ ἀριστον καὶ πεφημισμένον πόσιμον ὕδωρ.

Ἡ Κοινότης Πολιχνίτου ὡς καὶ ἡ τοῦ Πλωμαρίου, Ἁγιάσσου καὶ Ἁγίας Παρασκευῆς, διακρίνεται ἀνέκαθεν ἐπὶ λιτότητι καὶ φιλεργείᾳ τῶν κατοίκων αὐτῆς.

Κάτωθεν τοῦ Πολυχνίτου πρὸς Α. εὐρίσκεται τὸ ἐπίνειον ἢ «Ἐλπις» μετὰ φυσικοῦ λιμένος ἀρκούντως εὐρυχώρου⁽¹⁾ ἐνθα ὑπάρχουσιν ὀλίγαι οἰκίαι καὶ καταστήματα, ἐν οἷς διακρίνονται τὸ ἀτμοκίνητον ἔλαιοτριβεῖον καὶ δύο σαπυνοποιεῖα. Αὐτόθι ὡς καὶ ἐν τῷ ἐπινείῳ τῆς Ἁγ. Ἄννης Καλλονῆς, καὶ ἐν Παρακοίλοις ἐνεργεῖται κατ' ἔτος τὸ ταρίχευμα τῶν ἐν τῷ κόλπῳ Καλλονῆς ἀλιευομένων σαρδελλῶν, ἑξ ὧν ἱκανὰ οἱ τῶν μερῶν τούτων κάτοικοι ἀπολαμβάνουσιν. Οὐ μακρὰν δι' αὐτοῦ πρὸς Β. εὐρίσκοντο αἱ Ἁλικαί, ἐξάγουσαι κατ' ἔτος περὶ τὰ 5 ἑκατομμύρια χιλιγράμμων ἄλατος. Ὁ Πολυχνῆτος διοικητικῶς ὑπάγεται τῇ ὑποδιοικήσει Πλωμαρίου, διαμένει δ' ἐν αὐτῷ ὁ ἀνθυποδιοικητὴς (Μουδίσσης) τοῦ τμήματος καὶ αἱ λοιπαὶ διοικητικαὶ καὶ δικαστικαὶ ἀρχαί.

Εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Πολυχνίτου πρὸς Α. ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας κεῖται ἡ τοῦ Δαμαντρίου μικρὰ ἐνοριακὴ Μονή, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ περιβόλου αὐτῆς ἀρχαίου ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ ὀκτὼ νεοδημητῶν κελλιῶν μετὰ κήπου ἀρκούντως ἐκτεταμένου καὶ ἱκανῶν περὶ αὐτὴν ἄλλων κτημάτων, ἀφιερωμένων εἰς προγενεστέρους χρόνους ὑπὸ τῶν χριστιανῶν,

(1) Ὡς ἀσφαλέστερος λιμὴν διὰ τὰ πλοῖα ἀναγνωρίζεται τὸ "Ἀμοῦδι,, παραπλεύρως εἰς τὸ ἔμβασμα τοῦ κόλπου τῆς Καλλονῆς κείμενον.

ὧν τὸ εἰσόδημα ὑπάγεται τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Μυτιλήνης. Ἐκτὸς δὲ τῆς Μονῆς ταύτης ὑπῆρχον τὸ πάλαι ἐν τῇ περιοχῇ Πολιχνίτου καὶ ἄλλαι τινὲς τοιαῦται, οἷαι ἢ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ Πλωμαρίου ἀπόστασιν κειμένη (Παληὸ-Μοναστήρι) ἢ τοῦ Ἀκρωνησιώτου εἰς θέσιν Τραπεζιά, ἢ τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου εἰς θέσιν Τσίχια, καὶ ἢ τοῦ Κληματίου εἰς θέσιν Κλημάτ, ὧν ἐρείπια ἱκανὸ σῶζονται ἔτι καὶ νῦν μαρτυροῦντα τὴν πάλαι ποτὲ ὑπαρξίν αὐτῶν.

Ἐν τῇ περιοχῇ Πολιχνίτου, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ λόγος περὶ τούτου ἐγένετο, πολλαὶ ὑπῆρχον πολίχναι ἄλλοτε: τὸ Δαμάντρι, ὁ Κατάπυργος, ὁ Ἁγ. Νικόλαος, ἢ Αἰγίδα, κλπ. ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι ἀπετελέσθη βαθμηδὸν ὁ τοῦ Πολιχνίτου συνοικισμός. Ἐντεῦθεν ἴσως καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ὡς ἐκ Πολιχνῶν σχηματισθείσης.

Γρύπα. — Χωρίον ὀθωμανικὸν εἰς δύο, ἄνω καὶ κάτω διαιρούμενον. Κεῖται ἄνωθεν τοῦ Πολιχνίτου εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν, καὶ ἀριθμεῖ οἰκογενεῖας ὀθωμανικὰς περὶ τὰς 50 μετὰ τεμένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ.

Βρυσιά. — Ἡ δευτέρα μετὰ τὸν Πολιχνίτον Κοινότης τοῦ τμήματος ὑπὸ ἔποψιν πληθυσμοῦ καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, ἀπέχουσα τῆς πρώτης περὶ τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας νοτιανατολικῶς. ἔχει οἰκογενεῖας περὶ τὰς 480. Ἐκκλησίαν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καλῶς ἀνοικοδομηθεῖσαν τῷ 1814 μετ' ἀξιολόγου ἐπίσης εἰκονοστασίου φέροντος χρονολογίαν 1815. Σχολεῖον τῶν ἀρρένων ἄνωθεν τῆς κωμοπόλεως καλῶς ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας οἰκοδομηθὲν τῷ 1902, ὡς καὶ Παρθεναγωγεῖον ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως κείμενον. ἔχει δύο ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα καὶ παράγει τὰ αὐτὰ τοῦ Πολιχνίτου προϊόντα, ἦτοι ἔλαιον, γεννήματα, γλυκάνισον, καὶ σῦκα περὶ τοὺς 1000 στατήρας ἐτησίως. ἔχει τρεῖς ἐπιστήμονας ἰατροὺς μετὰ φαρμακείου.

Δυτικῶς τῆς κωμοπόλεως εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἐκεῖθεν ρέοντος ἄλμυροποτάμου, εὐρίσκεται ἐπὶ ὑψώματος ἠρειπωμένος Πύργος, Παληόπυργος κοινῶς καλούμενος, ἐκ πελεκητῶν ἐντοπιῶν λίθων ἐκτισμένος, πλάτους 14 μέτρων περίπου καὶ ἀγνώστου ὕψους, διὰ τὴν φθορὰν αὐτοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον, κτίσμα τῶν Γατελούζων, ὡς ἐκ πολλῶν εἰκάζεται τοῦτο, καὶ ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ἀποτυπώματος ὀπλῆς ἵππου ἐπ' αὐτοῦ, ὃ περ

ἔσώζετο μέχρι πρό τινων ἐτῶν, ὃν τὸ ἡγεμονικὸν σύμβολον σὺν τοῖς ἄλλοις, τῶν ρηθέντων Γατελούζων.

Κάτωθεν τῆς Βρυσιάς παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγ. Φωκᾶ φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ, καὶ ἐπιγραφή ἐπὶ μαρμάρου «ΔΙΟΝΝΗΣΙΩΙ ΤΩΙ ΒΑΚΧΩΙ» ὡς καὶ εὐδιάκριτα σημεῖα περιφράγματος λιθοστρώτου λιμένος ἀρχαίας ἐποχῆς. Οὐ μακρὰν δ' αὐτοῦ περὶ τὸ ἐξωκκλήσιον τῆς Ἁγ. Αἰκατερίνης ὡς καὶ ἐν τῇ πλησίον αὐτοῦ θέσει τῇ καλουμένῃ Πηγαδοῦλι, πλεῖστα ὄσα καθ' ἐκάστην ἀνακαλύπτονται ἀρχαίας ἐποχῆς λείψανα, ἅτινα ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν καὶ παραδεχθῶμεν τὰ ὑπὸ τινων λεγόμενα ὅτι ὑπῆρξέ ποτε πόλις αὐτόθι Βρίσα καλουμένη, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἢ σημερινῆ κωμόπολις Βρυσιάς. Ἐν τινι οἰκίᾳ αὐτόθι ὑπάρχει λίθος ὀρθογώνιος μαρμαρίνος, φέρων τὰς λέξεις «ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΗ ΧΡΗΣΤΗ ΧΑΙΡΕ». Κατὰ τινὰς μάλιστα ὑπῆρχεν αὐτόθι μέχρι πρό τινων ἐτῶν πλᾶξ φέρουσα τὴν λέξιν Βρίσα ὡς ὄνομα τῆς πόλεως. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη χρήζει μελέτης καὶ ἐξερευνήσεως ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων εἰς τὸ μέλλον.

Ἐπίνειον τῆς Βρυσιάς εἶνε τὰ λεγόμενα Βατερᾶ.

Βασιλικιώτης. — ἔχει οἰκογενεῖας περὶ τὰς 280 ὧν αἱ 50 ὀθωμανικαί, Ἐκκλησίαν τὰ Γενέθλια τῆς Θεοτόκου καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Προϊόντα παράγει τὰ αὐτὰ τοῦ Πολιχνίτου. ΒΑ. δ' αὐτοῦ εὐρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς Πύργρας(1).

Λισδόρι. — Κεῖται ΒΔ. τοῦ Βασιλικιώτου. ἔχει οἰκογενεῖας περὶ τὰς 220 ὧν αἱ 30 ὀθωμανικαί. Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Προϊόντα παράγει τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τοῦ Βασιλικιώτου καὶ Πολιχνίτου. Εἰς ἀπόστασιν 20 λεπτῶν τῆς ὥρας ΝΑ. τοῦ χωρίου εὐρίσκονται τὰ θειοῦχα θερμὰ μεταλλικὰ ὕδατα.

(1) Πλησίον τῆς Πύργρας ΝΑ. ἐκτείνεται ἡ περιοχὴ τοῦ γνωστοῦ μεγάλου κτήματος τῆς Ἀγλαδερῆς, ἀνήκοντος ἄλλοτε τῷ ἀσιμνήστῳ Δ. Βερνανδάκη νῦν δὲ τῷ ἐν Μυτιλήνῃ Ὑποπροξένῳ τῆς Γαλλίας κ. Α. Σιμαντήρη, ὅστις μεγάλας καταβάλλει προσπάθειάς πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν αὐτοῦ. Φρόνηται δ' ὅτι θέλει καταστήσει προϊόντος τοῦ χρόνου τὸ καλλίτερον κτήμα ἐν ἀπάσῃ τῇ νήσῳ ὑπὸ ἔποψιν ἐπιστημονικῆς καλλιέργειας καὶ ἀπολαβῆς.

Βούρκοι. — Ἄνω καὶ Κάτω πρὸς Α. τῆς Βρισιᾶς, ὧν οἱ μὲν ἔχουσιν οἰκογενείας 50 καὶ ἐκκλησίαν τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς, οἱ δὲ 60 καὶ ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Βαρθολομαίου μετὰ προκαταρκτικοῦ Σχολείου. Προϊόντα ἔχει τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τῶν προηγουμένων χωρίων.

Ἀμπελικό. — Κεῖται πρὸς Β. τῶν Βούρκων εἰς ὕψος 465 μ. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 120. Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Νικολάου καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσι, τὸ ἔλαιον καὶ ὀλίγα γεννήματα. Αὐτόθι ἐν μέσῳ τοῦ χωρίου εὐρίσκεται ἀρχαῖός τις καλῶς ἐκτισμένος τετραγώνου σχήματος Πύργος, ὕψους 16 μέτρων περίπου, περὶ οὗ οὐδὲν παραδόξως ἢ παράδοσις τῶν κατοίκων ἀναφέρει. Φρονεῖται δὲ παρὰ πολλῶν ἐν τῇ νήσῳ, ὅτι ὁ Πύργος οὗτος ἐκτίσθη κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους, πρὸς προφύλαξιν τῶν κατοίκων ἐκ τῶν πειρατῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐκ Ψαρρῶν, περὶ ὧν πολλὰ τὰ δυσάρεστα καὶ τραγικὰ ἢ τοῦ Πλωμαρίου παράδοσις ἀναφέρει.

Αἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ Καλλονῆς

Ἀχυρῶνα. — Ἡ κοινῶς καλουμένη Καλλονή. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 460, κειμένη περὶ τὸ μέσον τῆς γραφικῆς καὶ εὐφόρου ὁμωνύμου πεδιάδος. Εἶναι ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου Μηθύμνης ἐξ ἀγνώστου ἐποχῆς, ἢ ὡς τινες εἰκάζουσιν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος, ἔχουσα δύο ἱεροὺς ναοὺς, τὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἔνθα καὶ ἡ ἱερὰ Μητρόπολις μετὰ τῆς ἐκτεταμένης αὐτῆς περιοχῆς, καὶ τὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἐν μέσῳ τῆς κωμοπόλεως. Κέκτηται σχολεῖον Ἑλληνικὸν καὶ δημοτικὸν ἔξωθεν, εἰς ἀπόστασιν 15 λεπτῶν τῆς ὥρας ἀπ' αὐτῆς κείμενον, δαπάνη τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Λειμῶνος οἰκοδομηθὲν τῷ 1882, ὡς καὶ τῶν θηλέων ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως κείμενον. Ἰατροὺς ἐπιστήμονας ἔχει δύο μετὰ φαρμακείου.

Προϊόντα παράγει πολλὰ καὶ διάφορα· τὰ πρωτεύοντα δ' ἐξ αὐτῶν εἰσι, τὰ γεννήματα, τὸ ἔλαιον, αἱ σταφυλαί, οἱ ὑδροπέπωνες, ὁ βάμβαξ καὶ τὸ σησάμιον. ἔχει τρία ἀτμοκίνητα ἐλαιοτρι-

βεῖα, καὶ ἀγορὰν ἀρκούντως ἐκτεταμένην, Φόρος κοινῶς καλουμένην, χρησιμεύουσαν ὡς ἐμπορικὸν κέντρον ὄλων τῶν πέριξ αὐτῆς κειμένων χωρίων. Ἐπίνειον αὐτῆς περὶ τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας ἀπέχον εἶνε ἢ Ἁγία Ἄννα, ἐν ᾧ εὐρίσκονται ἱκανὰ καταστήματα καὶ ἀποθήκαι, χρήσιμα τοῖς μεταβαίνουσιν ἐκεῖσε χάριν ἐμπορίας καὶ συναλλαγῆς ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τῆς περιφερείας. Αὐτόθι ὡς καὶ ἐν Πολιχνίτῳ καὶ Παρακοίλοις ταριχεύονται αἱ ὄνομασταὶ σαρδέλλαι τῆς Καλλονῆς, ὡς καὶ τὰ θαυμασία καὶ γλυκύτατα κεφαλούρια, τὰ κοινῶς καλούμενα «Βουβαρίσια». Ἐπὶ τοῦ πρὸς δυσμὰς πλησιέστερου βουνοῦ τῆς Καλλονῆς, τοῦ καλουμένου Ἴσσα, ὑπάρχει ὠραία καὶ μαγευτικὴ τοποθεσία «Καλὴ Λαγκάδα» καλουμένη, ἐν ἣ εὐρίσκονται ἐρείπια τινα οἰκοδομῶν καὶ ἐξωκλήσιον τῆς Παναγίας ἐντὸς σπηλαίου, ἐν ᾧ μόλις διακρίνονται εἰκονογραφίαι τινὲς Βυζαντινῆς τέχνης, ἀγνώστου ἡμῖν ἐποχῆς. Λέγεται ὅτι ὁ ἄλλοτε ποτε ἐν Καλλονῇ διαμένων τοπάρχης τῆς νήσου Μπεκῆρ Ἁγᾶς, αὐτόθι εἶχε τὰ ἑαρινὰ του καταλύματα. Αὐτόθι ἐπὶ τινος λόφου εὐρίσκονται καὶ ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου ἀγνώστου ἡμῖν ἐποχῆς. Ἐκ τῆς Καλῆς Λαγκάδος διήρχοντο ἄλλοτε, πρὶν ἢ κατασκευασθῆ ἢ ἀπὸ Μυτιλήνης μέχρι Σιγρίου ἀμαξιτὴ ὁδὸς, οἱ τῶν δυτικῶν χωρίων κάτοικοι, ὀνομάσαντες τὴν θέσιν ταύτην οὕτω κατ' εὐφημισμὸν, οὖσαν ἐκ φύσεως ἀνώμαλον καὶ δύσβατον.

Ἐν τῇ περιφερείᾳ Καλλονῆς βορειοδυτικῶς τοῦ Ἀχυρῶνος ἀνωθεν τοῦ χωρίου Δάφια, ἐν μέσῳ μικρᾶς κοιλάδος κεῖται ἡ τοῦ Λειμῶνος Σταυροπηγιακῆ(1) μονή, ἀνοικοδομηθεῖσα τῷ 1526 ὑπὸ τοῦ θαυμασίου ζηλωτοῦ τῶν καλῶν, Ἁγίου Ἰγνατίου, Μητροπολίτου Μηθύμνης κατόπιν, διηρημένη εἰς τρία συνηνωμένα διαμερίσματα περιλαμβάνοντα πολλὰ κελλῖα(2) ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων κατὰ τὸ δεύτερον διαμέρισμα, τὸ καὶ Καθολικὸν καλούμενον, ὑπάρχει ὁ Ἱερὸς ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν, καλλίστης κατασκευῆς, ῥυθμοῦ Βυζαντινοῦ μετὰ εἰκονοστασίου καὶ ἀγιογραφῶν ἀξίων προσοχῆς. Κέκτηται ἀξίαν λόγου βιβλιοθήκην μεθ' ἱκανῶν ἀρχαίων καὶ πο-

(1) Ὡς Σταυροπηγιακὴ ἢ μονὴ τοῦ Λειμῶνος ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Πατριαρχείων, ἐποπτευομένη ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς Μητροπολιτῶν τῆς ἐπαρχίας.

(2) Τὸ πρῶτον μέρος χρησιμεύει διὰ τοὺς προσκυνητὰς καὶ ἰδίᾳ τὰς γυναῖκας, αἵτινες ἐμποδίζονται ὑπὸ τῆς διαθήκης τοῦ Ἁγίου Ἰδρυτοῦ τοῦ νὰ εἰσέρχονται εἰς τὸ καθολικὸν τῆς Μονῆς, ὡς καὶ οἱ ἄνδρες εἰς τὸ τῶν γυναικῶν.

λυτίμων συγγραμμάτων, έντύπων τε και χειρογράφων, ως και αρ-
κετήν κτηματικήν περιουσίαν, αφιερωθείσαν αυτήν υπό του Ἁγίου
Ἰδρυτοῦ, και τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν τῶν περι αὐτήν κοινοτήτων.
Λογίζεται δὲ ἐκ τῶν πρώτων καλῶς συντηρουμένων κοινοβίων Μο-
νῶν τοῦ ἡμετέρου Γένους⁽¹⁾. Μέλη αὐτῆς ἀριθμοῦνται νῦν 13 ἱερο-
μόναχοι, ὧν τινες και ἐκτὸς τῆς Μονῆς πολλάκις εἰς διαφόρους τῆς
νήσου κοινοτήτας ἐφημερεύουσι κατὰ τὸ σύνηθες, 6 ἱεροδιάκονοι
και 20—25 μοναχοί, εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας τῆς Μονῆς ἀσχολού-
μενοι. Προϊόντα παράγουσι τὰ κτήματα αὐτῆς και ἰδία τὰ τῶν
μετοχείων Κλωπεδῆς και Ἁγ. Ἀναργύρων ἱκανὰ, εἰς γεννήματα,
ἔλαιον, τυρὸν, σταφυλὰς κλπ, χρησιμοποιούμενα εἰς τὰς πολλα-
πλὰς ἀνάγκας αὐτῆς, οὔσης ὑποχρεωμένης, συνφδὰ τῷ πνεύματι
τῆς διαθήκης τοῦ θεοῦ αὐτῆς Ἰδρυτοῦ⁽²⁾ πλὴν τῶν ἰδίων αὐτῆς
ἐξόδων, νὰ συντηρῇ τὴν ἐκεῖ πλησίον κειμένην γυναικείαν μονὴν
τῆς Μυρσινιωτίσσης καλουμένην, ἐν ἣ ἡ μονάζουσιν 25—30
συνήθως μοναχαὶ εἰς διάφορα τῆς ὑφαντουργίας ἔργα λίαν ἐπι-
τηδεῖως ἀσχολούμεναι⁽³⁾, νὰ διατηρῇ δι' ἐξόδων αὐτῆς σπουδα-
στὴν ἐν τῇ θεολογικῇ τῆς Χάλκης Σχολῇ, νὰ ἐλεῇ κατὰ τὸ ἐνὸν τοὺς
καθ' ἐκάστην προσερχομένους ἐν αὐτῇ ἐνδεεῖς, νὰ χορηγῇ τὸ πλεῖ-
στον τῶν ἀπαιτουμένων χρημάτων πρὸς κανονικὴν λειτουργίαν και
συντήρησιν τῆς ἔξωθεν τῆς Ἀχυρῶνος δαπάνη αὐτῆς οἰκοδομηθεί-
σης «Λειμονιάδος» Σχολῆς κλπ. Πρὸ τινων δ' ἐτῶν, ἡγουμενεύον-
τος τοῦ πανοσιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου Κυπριανοῦ, ἀπέκτησεν ἡ
μονὴ και ἀξιόλογον ἀτμοκίνητον ἐλαιοτριβεῖον, λίαν ὠφέλιμον αὐτῇ
τε και τοῖς περι αὐτὴν χωρίοις⁽⁴⁾.

(1) Εὐχαρίστως πληροφοροῦμεθα, ὅτι πρόκειται ν' ἀνοικοδομηθῇ ἡ ἀνα-
τολικὴ πλευρὰ τῆς μονῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νέας Ἀρχιτεκτονικῆς, ὅπερ μεγά-
λως θέλει συντελέσει εἰς τὴν εὐπρέπειαν και τὸν καλλωπισμὸν αὐτῆς.

(2) Τὸ συγκανθρωπικὸν και φιλόφρονον τοῦ πνεύματος τῆς διαθήκης τοῦ
Ἰδρυτοῦ ἐν ταῖς δειναῖς και κρίσιμῖς ἐκείναις περιστάσεσι και ἐποχαῖς εἰνέ-
τι, ἀληθῶς, προσοχῆς και θαυμασμοῦ ἄξιον.

(3) Ἐν τῇ γυναικείᾳ Μονῇ τῆς Μυρσινιωτίσσης εὐρίσκειται ὁ τάφος τοῦ
Ἁγ. Ἰδρυτοῦ, τῇ 14ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1568 τελευτήσαντος, ἡ δὲ Ἁγία Αὐτοῦ
κάρα και ἡ ποιμαντορικὴ ράβδος ἐν τῇ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Λειμῶνος, ἐν ἣ
κατ' ἔτος τὴν 14 Ὀκτωβρίου ἡμέραν τῆς τελευτῆς τοῦ Ἁγ. Ἰδρυτοῦ τελεῖται
πανήγυρις πάγκοινος ἐκ μέρους τῶν κατοίκων τῆς νήσου.

(4) Τὰ τῆς μονῆς τοῦ Λειμῶνος ἐν ἐκτάσει ἀναφέρονται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ
ἐκ Καλλονῆς λογίου κ. Σ. Καρυδάνη ἐκδοθείσῃ τῷ 1900 περιγραφῇ αὐτῆς.

Δάφια. — Ἀνωθεν τῆς Ἀχυρῶνος ΒΑ. ἔχει οἰκογε-
νείας περι τὰς 180, ὧν αἱ 60 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους και σχο-
λῆς προκαταρκτικῆς. Ἐκκλησίαν τῆς Ὑπαπαντῆς και σχολεῖον
τῶν ἀρρένων. Ἐν αὐτῇ εὐρίσκειται ὁ ἀνθυποδιοικητῆς (Μουδίου)
τῆς περιφέρειας και αἱ διοικητικαὶ και δικαστικαὶ ἀρχαί. Ἐκ τοῦ
χωρίου τούτου κατήγετο ὁ ἄλλοτε Μητροπολίτης Σμύρνης, ὁ δια-
πρεπῆς και διακεκριμμένος Ἱεράρχης Χρῦσανθος.

Σουμούρια. — Χωρίον ὀθωμανικόν, ἔχον 30 περι-
που οἰκογενείας.

Τζουμαλί. — (Ἁγιος Κοπμᾶς). Ὀθωμανικὸν ὠσαύ-
τως χωρίον, ἔχον 40 περίπου οἰκογενείας⁽¹⁾

Ἀργιανά. — Χωρίον ἐπίσης ὀθωμανικὸν ἔχον 25
περίπου οἰκογενείας.

Κεράμι. — Χωρίον χριστιανικόν, κάτωθεν τῆς Ἀ-
χυρῶνος ΝΑ. κείμενον. ἔχει οἰκογενείας περι τὰς 140, ἐκκλησίας
δύο· τὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, και τὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου
νεόδμητον, και σχολεῖον τῶν ἀρρένων.

Παπλανά. — Πρὸς Ν. τοῦ ἀνωτέρου χωρίου εἰς μι-
κρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν κείμενον. ἔχει οἰκογενείας
περι τὰς 90, και ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Καλλονῆς ὑπῆρχον ἄλλοτε πλεῖστα χωρία,
ἐκλιπόντα νῦν ὀλοτελῶς, ὁ Φάραγξ, πατρὶς τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου,
τὰ Φκιόλια, ὁ Ἀμπελιώτης, τὰ Τριάντα, ὁ Ἁγιος Λέτης, ἡ Γέρνα κτλ.

Παράκοιλα. — Ἐκ τῶν ὠραιότερων χωρίων τῆς νή-
σου, κατάφυτον ἐκ Πορτοκαλεῶν και ἄλλων διαφόρων ὀπωροφό-
ρων δένδρων, μετ' ἀφθόνων ὑδάτων ΝΔ. τῆς Ἀχυρῶνος κείμε-
νον. ἔχει οἰκογενείας περι τὰς 340, ὧν αἱ 120 ὀθωμανικαὶ
μετὰ τοῦ καταλλήλου τεμένους και σχολείου παρ' αὐτῷ. Ἐκκλη-
σίας δύο· τὴν τῶν Ταξιαρχῶν, και τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων νεόδ-

(1) Τὸ χωρίον τοῦτο ἦν ἐδρα τῶν δύο τῆς νήσου πανισχύρων τοπαρχῶν,
Βεκήρ-Ἀγᾶ και Ὀμέρ-Ἀγᾶ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα.

μητον και σχολειον των αρρενων. Τα προϊοντα αυτου εισιν, ολιγα γεννηματα, ελαιον, σταφυλαι, και τα πεφημισμενα πανταχόσε πορτοκαλια. Εν τη περιοχη των Παρακοιλων και ιδία εν τη θεσει τη καλουμένη Χώρα, απαντωνται ερειπια παλαιων χωριων αγνωστου ημιν εποχης. Αυτοθι λειτουργουσι νυν και δυο ατμοκίνητα ελαιοτριβεία.

Αγία Παρασκευή. - Κεῖται ΒΑ. της Καλλονης, οὔσα ἡ πλουσιωτέρα και πολυανθρωποτέρα κωμόπολις της περιφερείας. Αριθμει νυν περι τας 860 οικογενείας. Έχει εκκλησίαν την ευρυχωροτέρα της νήσου επ' ονόματι των Ταξιαρχων τιμωμένην, και εκκλησιδιον της Αγίας Παρασκευης εις τους προποδας του παρακειμένου λόφου, εντός βραχώδους καλως λελαξευμένου σπηλαίου. Διατηρεῖ ἀπο πολλων ετων Ἑλληνικὴν Σχολήν, καλως λειτουργουσαν, και τα απαιτούμενα προκαταρκτικὰ εκπαιδευτήρια αρρενων και θηλέων. Προϊοντα έχει πολλά και διάφορα, ὧν πρωτεύουσι τὸ ελαιον, τὰ γεννηματα, αἱ σταφυλαι και ὁ τυρός. Ἡ Κοινότης αὐτη ὡς και ἄλλαι τινες Κοινότητες των δυτικων χωριων της νήσου, μεγάλως υπεφερεν ἄλλοτε εκ της ελλείψεως ποσίμου ὕδατος, ἀλλὰ τῷ 1898 διὰ του γενναίου κληροδοτήματος του ἀειμνήστου αὐτης τέκνου, Ἀποστόλου Βαφειάδου, διακεκριμένου ἰατροῦ, μεγάλως ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπρέψαντος, κατεσκευάσθη ὕδραγωγεῖον, διοχετεῦον διὰ σιδηρων σωλήνων ἀφθονον πόσιμον ὕδωρ καλλίστης ποιότητος ἐξ ἀποστάσεως μιᾶς και ἡμισείας περιπου ὥρας εκ της περιφερείας των Γελείων. Εκ του κληροδοτήματος δὲ του ἀοιδίμου τούτου ευεργέτου της Κοινότητος, ἀνερχομένου εις δυο χιλιάδας Ὀθωμανικὰς λίρας, ὠκοδομήθη ἐν τη εἰσόδῳ της κωμοπόλεως και ὠραῖος λουτρῶν, κατὰ ῥητὴν του μακαρίτου ἀπαίτησιν, οὐ τὸ ὄνομα ὡς Μεγάλου της Κοινότητος Ευεργέτου ἀναγράφεται ὑπερθεν της ἐξωθύρας του ἐν λόγῳ λουτρῶνος, ὡς και ἐπὶ της σιδηρᾶς κρήνης του κεντρικοῦ ἱεροῦ ναοῦ της Κοινότητος. Ὁ αὐτὸς ἀείμνηστος φιλογενέστατος ἰατρὸς κατέθηκεν ἐν τη Ἑθνικῇ Τραπεζῇ της Ἑλλάδος 10 χιλιάδας ὀθωμ. λίρας, ὅπως εκ του τόκου αὐτων σπουδάζωσιν δυο κατὰ διετίαν νέοι ἐν τη Βιομηχανικῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνων.

Ἡ Κοινότης αὐτη διακρίνεται ἀνέκαθεν διὰ τὸ φίλεργον και

λιτὸν των κατοικων αὐτης⁽¹⁾ πολλά ἐν τῷ μέλλοντι ὑπισχνουμένη. Έχει δυο ατμοκίνητα ελαιοτριβεία εκ των ἀρίστων συνεταιρικῶς ὑπὸ τινων εκ των ἐγκρίτων αὐτης πολιτων ιδρυθέντα, και πολλους ελαιομύλους. Παράγει δ' ελαια ἱκανὰ σήμερον μεγάλως ἱκανοποιουντα τους κατοίκους αὐτης.

Πρὸς νότον της Ἀγίας Παρασκευης, ἀνωθεν της ἀπο Μυτιλήνης εις Καλλονὴν ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, και πρὸς τὸν μυχὸν του κόλπου εὐρίσκεται ἡ ῥωμαντικὴ τοποθεσία ἡ κοινῶς καλουμένη «Τὰ Μέσα» ἔνθα και ὁ ὑπὸ του Goldewey περιγραφόμενος περιήκουστος ἀρχαῖος ναὸς της Ἀφροδίτης. Ἡ τοποθεσία αὐτη Τσιφλίκι παρὰ τοῖς πολλοῖς καλεῖται σήμερον. Αυτοθι ὡς και εις πλεῖστα ἄλλα μέρη του Πυρραίου ὄρους απαντωνται ερειπια οικοδομῶν μεταγενεστέρας εποχης, ὡς και φρέατα καλως ἐκτισμένα μαρτυροῦντα την ὑπαρξιν κωμων και χωριων αὐτόσε ἄλλοτε. Εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν ἀπο της Ἀγ. Παρασκευης πρὸς δυσμὰς κεῖται ἡ Κρεμαστή, ἐκτεταμένη παραπόταμος φαραγγώδης τοποθεσία, και παρ' αὐτην ἡ Χωλοπεδὴ και ἡ ὁμώνυμος τοξοειδῆς γέφυρα.

Κολουμηδάδος. — Κεῖται Β.Α. της Ἀγίας Παρασκευης. Έχει οικογενείας περι τας 180. Ἐκκλησίαν του Ἀγ. Ἰωάννου του Θεολόγου και σχολειον των αρρενων. Τα προϊοντα αὐτου εισιν, ελαιον και ὀλίγα γεννηματα. Εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτου ἀπόστασιν εὐρίσκονται οἱ καλούμενοι «βράχοι του δράκου», οὓς ὑπερεπήδησε τὸ πάλαι Μηθυμναῖὸς τις ἀθλητῆς, κατὰ τὴν κοινὴν παράδοσιν. Ἐν τη περιοχῇ του Κολουμηδάδου ὑπάρχουσιν ερειπια ἀρχαίου ναοῦ του Ἀπόλλωνος ἀνήκοντος εις τὴν ἀρχαίαν δευτερεύουσαν πόλιν Νάπην κατὰ τὸν Goldewey.

Αἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ Μανδαμάδου

Μανδαμάδος. — Ἐκ των τὰ μᾶλλα διακρινομένων

(1) Ἐν Μαινεμένη της Μ. Ἀσίας εὐρίσκονται τινες ἐξ Ἀγίας Παρασκευης καταγόμενοι, κατορθώσαντες διὰ της φιλεργείας και δραστηριότητος αὐτων σπουδαίαν ν' ἀποκτήσωσι κτηματικὴν περιουσίαν εις χωράφια και τσιφλίκια, φημιζόμενοι καθ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη διὰ τὴν φιλεργίαν και τιμιότητα αὐτων.

κωμοπόλεων ἐν τῇ νήσῳ ἐντὸς μικρᾶς κοιλάδος κειμένη, εἰς ὕψος 140 μέτρων ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 790. Ἱεροῦς ναοὺς δύο, τὸν τοῦ Ἀγ. Βασιλείου, ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως πλησίον τῆς ἀγορᾶς κείμενον, καὶ τὸν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν τῇ πρὸς βορρᾶν, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως τοποθεσία τῇ καλουμένη «Λεσβάδος» ἐν μέσῳ περιτοιχίστου περιοχῆς μετ' εὐρυχώρων καὶ ἀναπαυτικῶν δωματίων χάριν τῶν προσκυνητῶν.

Ἡ ἐν αὐτῷ ἀνάγλυφος ἐξ ἐβένου εἰκὼν τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ⁽¹⁾ μεγάλης ἀπολαμβάνει τιμῆς καὶ εὐλαβείας παρὰ τῶν κατοίκων. Τελεῖται δ' αὐτόθι κατ' ἔτος πανήγυρις πάγκοινος, τῶν Ταξιαρχῶν, καὶ τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων, καθ' ἣν πολλοὶ τῶν κατοίκων τῆς νήσου καὶ τῆς κατέναντι Ἀνατολῆς προσέρχονται. Συντηρεῖ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, ὃν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς νήσου καὶ δημοτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων, ὡς καὶ 2 ἐπιστήμονας ἰατρούς. Παράγει ἔλαιον, γεννήματα, σάπωνα, τυρὸν, καὶ τὰ γνωστὰ πανταχοῦ κουμάρια τὰ κοινῶς καλούμενα Μανταμαδιώτικα, ὧν τὰ συστατικὰ συντελοῦσιν ἰδιαζόντως εἰς τὸ νὰ ψυχραίνωσι τὸ ὕδωρ κατὰ τὴν τοῦ θέρους ἐποχὴν. Κέκτηται τρία ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα καὶ ἀλευροποιεῖα, ὡς καὶ σαπωνοποιεῖα δύο ἐκ τῶν ἀρίστων ἐν τῇ νήσῳ. Ἔχει λιμένας τρεῖς, ὧν οἱ σπουδαιότεροί εἰσι ὁ Παλαιὸς καὶ ὁ Νέος, (Γενὴ λιμᾶν) ἐν οἷς εὐρίσκονται καταστήματά τινα καὶ ἀποθηκῆ⁽²⁾. Ἡ Κοινότης τοῦ Μανδαμάδου πολλοὺς ἀνέδειξε κατὰ διαφόρους ἐποχὰς λογίους Ἀρχιερεῖς καὶ ἄλλους εὐπαιδευτοὺς ἄνδρας, ἰατροὺς καὶ διδασκάλους: τὸν ἀπὸ Σερρῶν Μυτιλήνης Πορφύριον, μεγάλως δρᾶσαντα εἰς τὰ τῆς νήσου πράγματα κατὰ τὸ διάστημα τῆς Ἱεραρχίας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1829—1838, τὸν δεινὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς διδάσκαλον καὶ ποιητὴν Καλλίνικον, τὸν ἰατροφιλόσοφον Ἰωάννην τὸν Φωτιάδην, τὸν ἐν Ἀθήναις ἄλλοτε διαπρεπῆ Καθηγητὴν τῆς Λατινικῆς φιλολογίας Παναγιώτην Εὐστρατιάδην, τὸν ἔγκριτον

(1) Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς εἰκόνης ταύτης τοῦ Ἀρχιστρ. Μιχαήλ οὐδέν τι θετικὸν καὶ βέβαιον γνωρίζομεν. Αἱ περὶ ταύτης δὲ γνώμαι καὶ ιδέαι τινῶν οὐδόλως στηρίζονται, ὡς μήπου ὑπὸ τινος τῶν χρονογράφων ἢ καὶ αὐτῆς τῆς παραδόσεως πιστοποιούμεναι.

(2) Ὑπάρχει αὐτόθι καὶ ἕτερός τις μικρὸς λιμὴν, Ἀνοικτὸς καλούμενος, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ποταμοῦ καὶ τοῦ Ἀσπροποτάμου κείμενος ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ἄλλοτε χωρίον τι ἐρημωθὲν, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν κατοίκων ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν.

δημοσιογράφον καὶ πολιτευτὴν ἀοίδιμον Ὀδυσσεᾶ Ἰάλεμον, τὸν Σταυράκην Ἀναγνώστου, τὸν Εὐστράτιον Παρασκευαΐδην, τὸν μακ. Κωνστ. Στεφανίδην, καθηγητὴν τῶν μαθηματικῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τῷ Γυμνασίῳ Μυτιλήνης, τὸν ἐλλόγιμον Σπυρίδωνα Ἀναγνώστου συγγραφέα τῶν γλωσσολογικῶν τῆς νήσου κλπ.

Εἰς μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Μανδαμάδου πρὸς ἀνατολὰς ἐν τῇ παραλίᾳ ὑπάρχει ἐντὸς ναΐσκου, ἐπ' ὄνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τιμωμένου, μαρμαρίνη πλάξ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐστρωμένη φέρουσα εἰς Αἰολικὴν διάλεκτον τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν ΔΑΜΟΣ ΒΟΓΙΩΝΟΣ ΑΝΤΙΝΟΔΩΡΩΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗΙ ΚΟΙΝΑ ΑΝΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΠΟΛΛΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΑΡΕΤΑΣ ΕΝΕΚΑ ΚΑΙ ΕΥΝΟΙΑΣ ΤΑΣ ΕΑΥΤΑΝ.

Ἐν δὲ τῇ πρὸς μεσημβρίαν καταφύτῳ καὶ τερπνῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένη Πλατάνη, ὡς καὶ εἰς ἄλλα τινὰ μέρη ἐγγὺς καὶ πόρρω αὐτῆς κείμενα, ἱκανὰ φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομῶν, ἐξ ὧν εἰκάζεται, ὅτι πυκνὸς ὑπῆρχε τὸ πάλαι αὐτόθι συνοικισμὸς, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ πέραν αὐτῆς κειμένη θέσει Καβακλί, ἔνθα πολλὰ ἀπαντῶνται ἀρχαίας ἐποχῆς λείψανα, μελέτης καὶ ἐξερευνήσεως χρήζοντα. Φρονεῖται δὲ παρὰ τινων ὅτι αὐτόθι ἔκειτο ἡ ἀρχαία δευτερεύουσα τῆς νήσου πόλις Αἴγειρος εἰς ἣν ἀνήκεν ἴσως καὶ τὸ ἐν τῷ ἐκκλησιδίῳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου εὐρισκόμενον ψήφισμα.

Ἐν τῇ αὐτῇ θέσει Καβακλί, ἣτις ἄγνωστὸν πῶς Μητρόπολις ὑπὸ τοῦ λαοῦ καλεῖται σήμερον, ὑποτίθεται, ὅτι ἔκειτο καὶ τὸ ἐν τῷ ἀρχαίῳ τῆς Μυτιλήνης κώδικι ἀναφερόμενον χωρίον Γεῖρος, οὗ ἐρείπια ἱκανὰ οἰκιῶν φαίνονται ἐν τῇ ὑποτιθεμένη αὐτοῦ θέσει. Ὀλίγον δ' ἀπωτέρω τοῦ Μανδαμάδου πρὸς μεσημβρίαν ὑπῆρχεν ἄλλοτε χωρίον τι Μανούλος καλούμενον, οὗ οἱ κάτοικοι μετέφησαν εἰς τὰ πλησιόχωρα χωρία Κάπην καὶ Κλειοῦ.

Κουκμήδος. — Χωρίον ὀθωμανικὸν Β. Α. τοῦ Μανδαμάδου κείμενον καὶ περὶ τὰς 30 οἰκογενείας ἀριθμοῦν. Εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένη Σκαλοτὰ φαίνονται ἐρείπια τινα παλαιοῦ χωρίου.

Κάπη. — Κεῖται Β. Α. τοῦ Κουκμήδου. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 340 ὧν αἱ 100 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ. Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου καὶ σχολεῖον

ἀρρένων καὶ θηλέων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσι ἔλαιον καὶ τυρός. Ἐκ Κάπης κατήγετο ὁ ἄλλοτε Μητροπολίτης Μηθύμνης Σωφρόνιος ἀρχιερατεύσας τῷ 1842 ὡς προελέχθη.

Κλεζοῦ. — Κεῖται εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς Κάπης ἀπόστασιν. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 260 ὧν αἱ 80 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ. Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγ. Τριάδος καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσι ὀλίγα γεννήματα, ἔλαιον, καὶ τυρός.

Συκαμινιά. — Ἐκ τῶν καλῶν καὶ εὐάνδρων χωρίων τῆς Λέσβου ἐπὶ ὑψηλῆς καὶ ὠραίας τοποθεσίας κείμενον εἰς ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης 314 μέτρων. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 320 ὧν αἱ 60 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ. Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγ. Φωτεινῆς καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων ὡς καὶ ἐπιστήμονα ἰατρόν. Προϊόντα παράγει ἔλαιον, ὀλίγα γεννήματα καὶ τυρόν.

Εἰς ἡμισείας ὥρας ἀπόστασιν πρὸς Βορρᾶν κεῖται τὸ ἐπίνειον αὐτοῦ, ἐν ᾧ εὐρίσκονται ἀποθῆκαί τινες καὶ ἀτμοκίνητον ἔλαιοτριβεῖον ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς νήσου.

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἔχουσι τὴν καταγωγὴν αὐτῶν, ὁ ἄλλοτε σκευοφύλαξ τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων μακ. Σεραφεῖμ, ὁ τέως διεριμηνεὺς (Δραγουμάνος) τοῦ αὐτοῦ θρόνου Ἰνουκέντιος καὶ ὁ καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν ἐν τῇ Ἐμπορικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης Κων)πόλεως Εὐστρ. Γεωργιάδης. Οὐχ' ἦττον δὲ καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἔμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν ἱκανοὶ νῦν διαπρέπουσιν ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, μεγάλως συντελοῦντες εἰς τὴν ὀσημέραι ἀνάπτυξιν καὶ προαγωγὴν αὐτοῦ καὶ ἰδίᾳ ὁ ἐν Καίρῳ τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ πολλῶν ἡδὴ ἐτῶν καλῶς ἐγκατεστημένος Εὐστράτιος Καλλιγένης.

Γέλοια. — Κεῖται πρὸς Ν. τῆς Σκαμινιάς. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 260 ὧν αἱ 60 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ. Ἐκκλησίαν τῶν Ταξιαρχῶν καὶ σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσι τὸ ἔλαιον, διάφορα ὠραῖα καὶ ἐκλεκτὰ ὀπωρικὰ καὶ τυρός.

Τμήμα Μολύβου

Μόλυθος. — Κεῖται ἐπὶ ὑψηλῆς καὶ εὐαερόνυ τοποθεσίας βραχάδους λόφου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποῦ εὐρίσκεται τὸ φρούριον αὐτῆς, Ἐνετικῆς, ὡς φαίνεται, κατασκευῆς. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 880, ὧν αἱ 430 ὀθωμανικαὶ μετὰ δύο τεμενῶν καὶ σχολείου ἐκ τῶν πρώτων «Ρουσιτιέ» ὡς καὶ παρθεναγωγεῖον ἐσχάτως συστηθέν. Ἱεροὺς ναοὺς ἔχει τρεῖς, τὸν τῶν Ταξιαρχῶν, τὸν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ τὸν τῆς Ἁγίας Κυριακῆς. Σχολεῖον Ἑλληνικὸν ἀπὸ πολλῶν ἡδὴ ἐτῶν συστηθέν, καὶ προκαταρκτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων ὡς καὶ ἐπιστήμονας ἰατροὺς 4 μετὰ 2 φαρμακείων. Συνδέεται τηλεγραφικῶς μετὰ τῆς Μυτιλήνης ὡς καὶ μετὰ τοῦ Σιγρίου καὶ Καλλονῆς. Προϊόντα παράγει γεννήματα, ἔλαιον, τυρόν, καὶ εὐγευστα λαχανικά.

Ἐν Μολύβῳ παρέμενον ἄλλοτε ὁ θρησκευτικὸς τῆς ἐπαρχίας ἀρχηγὸς ἐξ οὗ καὶ Μηθύμνης ὁ ποιμενάρχης οὗτος ἔκτοτε κέκληται, ἀλλ' αἷτια σπουδαῖα, φαίνεται, ἄγνωστα ἡμῖν ὀλοτελῶς, ἠνάγκασάν τινα τῶν Ἀρχιερέων τῆς ἐπαρχίας νὰ μεταθέσῃ τὴν Μητρόπολιν αὐτοῦ εἰς Καλλονὴν, ἔνθα καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὑφίσταται.

Ἐν Μολύβῳ διαμένουσιν ὁ ὑποδιοικητὴς (Καϊμακάμης) καὶ ἀπασαί αἱ λοιπαὶ Κυβερνητικαὶ καὶ Δικαστικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Καζᾶ. Αὐτόθι παρέμενον ἄλλοτε ἀπεσταλμένοι τινὲς ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας (Καζᾶ—Βεκιλίδες) καλούμενοι, ἐξ ὧν οἱ μᾶλλον διαπρέψαντες κατὰ τοὺς ἐσχάτους χρόνους ἦσαν, Τζαννέτος καὶ Κοῦκος οἱ ἐξ Ἐρεσσοῦ, Χ' Γιαννάκης ὁ ἐκ Μολύβου, Εὐαγγελινὸς Ἰωσήφ, καὶ Παυλῆς Μαρζέλος οἱ ἐκ Βατούσης, Χ' Ἀναγνώστης ὁ ἐκ Σκαμινιάς, Φωτάκης καὶ Πασαδέλης οἱ ἐκ Τελωνίων, καὶ Χ' Νικολῆς ὁ ἐκ Πέτρας.

Ἡ κοινότης τοῦ Μολύβου διακρίνεται πάντοτε διὰ τὸ εὐάνδρον καὶ αὐστηρόν τῶν ἡθῶν αὐτῆς. Ὁ ἐν Ἀθήναις ἀποβιώσας τελευταίως διαπρεπὴς ἰατρός καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου φιλόπατρις καὶ φιλογενὴς Γ. Καραμήτσας ἐκ Μολύβου κατήγετο, ὡς καὶ ὁ κατὰ τῷ 1831 Μητροπολίτης Μηθύμνης Ἰάκωβος.

Ὁ μακρὰν τοῦ Μολύβου πρὸς τὴν Β. Α. παραλίαν ἐν τῇ ὠραίᾳ καὶ ῥωμαντικῇ τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ Εὐταλοῦ, εὐρίσκονται τὰ θειοῦχα (ὡς νομίζονται) θερμὰ ἰαματικὰ ὕδατα τῆς πόλεως, τὰ καὶ παρ' ἀρχαίοις γνωστὰ, ἅτινα μεγάλως ὑπὸ τῶν κατοίκων συχνά-
9

ζονται κατά την του θέρους εποχήν. Ἐκ τῆς τοποθεσίας ταύτης ἔλαβε τὸ ψευδώνυμον αὐτοῦ ὁ ἐκ Μολύβου καταγόμενος καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ διαμένων νῦν γνωστὸς τοῖς πᾶσι λόγιος, Κλεάνθης Μιχαηλίδης, Ἀργύρης Εὐταλιώτης αὐτοκαλούμενος.

Χάλικας. — Κεῖται πρὸς Δ. τῆς Συκαμνιάς. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 120, ὧν αἱ 50 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ. Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τῶν γειτονικῶν χωρίων.

Ἀργενός. — Πρὸς Δ. τοῦ Χάλικα. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 110 ὧν αἱ 15 ὀθωμανικαί. Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Παράγει ἔλαιον, ὀλίγα γεννήματα καὶ κάστανα. Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου τούτου ὑπάρχουσι καὶ ἀρχαιότητές τινες, ὡς ἐβεβαιώθημεν τελευταίως.

Βαφειός. — Κεῖται Ν. Δ. τῆς Ἀργένου, ἔχον οἰκογενείας περὶ τὰς 100 ὧν αἱ 35 ὀθωμανικαί. Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Τὰ προϊόντα καὶ τούτου εἰσὶν ὀλίγα γεννήματα καὶ ἔλαιον.

Ἵψηλομέτωπον. — Κεῖται ἐπὶ ὄραίας καὶ μαγευτικῆς τοποθεσίας Β. Α. τῆς Στύψης καὶ κάτωθεν τοῦ ὄρους Λεπετύμνου εἰς ὕψος 350 μέτρων. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 200 ὧν αἱ 50 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ. Ἐκκλησίαν τῶν Ταξιαρχῶν καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ χωρίου τούτου, ὑπάρχουσι τοποθεσίαι τινὲς θαυμάσιαι καὶ ῥωμαντικώταται μετ' ἀφθόνων ὑδάτων καὶ δένδρων σκιερῶν, ὁ Ἀσλάνης, ἡ Ποταμιὰ, ἡ Γάνγια κλπ. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσὶν ὀλίγα γεννήματα καὶ ἔλαιον φημιζόμενον ὡς λίαν εὐγευστον καὶ λεπτόν. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ὀρμῶνται τινὲς τῶν ἐμπόρων καὶ βιομηχάνων ἐν Ἀδραμυττίῳ, Μυτιλήνῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ χωρίον τοῦτο ὀσημέραι ἐλαττοῦται, τῶν κατοίκων πολλοὶ ἐν Ἀδραμυττίῳ ἀποκαθιστάμενοι.

Στύψη. — Κεῖται πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἵψηλομετώπου εἰς ὕψος 240 μέτρων, λογιζομένη ἐκ τῶν πρώτων κοινοτήτων τῆς Ἐ-

παρχίας σήμερον. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 560. Ἱεροὺς ναοὺς δύο, τὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ τὸν τῆς Παναγίας, καὶ σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων καλῶς λειτουργοῦντα. Προϊόντα παράγει γεννήματα, βαλανίδιον, τὸ καλλίτερον ἐν τῇ νήσῳ, καὶ ἱκανὸν ἔλαιον, μεγάλως ἐπιδοθέντων τῶν κατοίκων αὐτόθι εἰς τὴν ἐλαιοπαραγωγὴν ἀπὸ τινων ἐτῶν. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἔχει τὴν καταγωγὴν τοῦ ὁ ἐκ τῶν διαπρεπῶν Ἀρχιερέων τῆς ἡμετέρας Ἱεραρχείας Μητροπολίτης νῦν Ἀμασείας Γερμανὸς Καραβαγγέλης. Κέκτηται ἀτμοκίνητον ἐλαιοτριβεῖον ἐκ τῶν ἀρίστων σήμερον.

Ἀχιλλειοπηγάδα. — Χωρίον ὀθωμανικὸν ἄνωθεν τῆς Πέτρας κείμενον καὶ ἀριθμοῦν 20 μόλις οἰκογενείας⁽¹⁾.

Πετροτζλῆκε. — Πρὸς νότον τῆς Ἀχιλλειοπηγάδας. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 60 ὧν αἱ δέκα ὀθωμανικαί. Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Κυριακῆς.

Πέτρα. — Ἐκ τῶν ὄραιότερων καὶ διαπρεπεστέρων κοινοτήτων τῆς ἐπαρχίας, παραθαλασσίως κειμένη. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 220, ὧν αἱ 10 ὀθωμανικαί. Ἱεροὺς ναοὺς τρεῖς, τὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀρχαιότερον, τὸν τῆς Παναγίας ἐπὶ ὑψηλοῦ μονολίθου ἐν μέσῳ αὐτῆς κειμένου, οὗ ἡ ἀνάβασις γίνεται δι' 114 βαθμίδων σκαλιστῶν, καὶ τὸν τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων νεόδμητον. Κέκτηται Ἑλληνικὴν (νῦν ἐξάτακτον τοῦ νέου συστήματος) σχολὴν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν καλῶς λειτουργοῦσαν, καὶ Παρθεναγωγεῖον. Προϊόντα παράγει οἶνον, ἔλαιον, ὀλίγα γεννήματα, τυρὸν, δπώρας διαφόρους, καὶ ἄφθονα λαχανικά. Κέκτηται δύο ἀτμοκίνητα ἐλαιοτριβεῖα, ὡς καὶ δύο σαπυνοποιεῖα ἐκ τῶν ἀρίστων ἐν τῇ νήσῳ.

Ἐκ τῆς κοινότητος ταύτης κατάγονται πολλοὶ τῶν γνωστῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων τῆς νήσου, ἐν οἷς διακρίνονται πρὸ πάντων, ὁ ἔθνοφιλῆς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Πανεπιστημίου καθηγητῆς κ. Νεοκλῆς Καζάζης, ὁ ἐν Σμύρνῃ διακεκριμένος χειρουργὸς ἰατρὸς κ. Εὐριπίδης Ἐλευθεριάδης, καὶ ὁ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει διαπρέπων διδάκτωρ τῆς φιλολογίας κ. Ἰωάννης Διαμαντόπουλος.

Λαφιῶνας. — Κεῖται Ν. Δ. τοῦ Πετροζίκι. Ἔχει οἰ-

(1) Ὑποτίθεται ὅτι τὸ ὄνομα τῆς τοποθεσίας ταύτης ἐδόθη ἐκ τοῦ ἥρωος Ἀχιλλέως, ὅστις μεταβαίνων εἰς Τρωάδα εἶχε στρατοπεδεύσει αὐτόθι.

κογενείας περί τὰς 120. Ἐκκλησίαν τῶν Ταξιαρχῶν, καὶ σχολεῖον τῶν ἁρρένων.

Σκουτάρος. — Κεῖται ΝΔ. τοῦ χωρίου Λαφιῶνα. Ἔχει οἰκογενείας περί τὰς 290. Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, καὶ σχολεῖον τῶν ἁρρένων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσιν, ὀλίγα γεννήματα, ἔλαιον, μέλι, τυρὸς καὶ λαχανικὰ παραγόμενα ἰδίᾳ ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Ἄναξο ἐν ἣ ἀπαντῶνται ἐρείπια τινὰ ἀρχαίων οἰκοδομῶν.

Κλαπάδος. — Ὀθωμανικὸν χωρίον ἔχον οἰκογενείας περί τὰς 60 μετὰ τεμένους καὶ σχολεῖου παρ' αὐτῷ

Φύλια. — Ἐκ τῶν ἀρίστων κοινοτήτων τῆς νήσου περί τὴν ἀρχαίαν Ἐρμοπύλην⁽¹⁾, εἰς ὕψος 305 μ. κειμένη. Οἰκογενείας ἔχει περί τὰς 480 ὧν οἱ 120 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολεῖου παρ' αὐτῷ. Ἐκκλησίαν τῶν Ταξιαρχῶν καὶ σχολεῖα τῶν ἁρρένων καὶ θηλέων. Τὰ προϊόντα αὐτῆς εἰσὶ, γεννήματα, ἔλαιον, βαλανίδιον, σταφυλαὶ καὶ τυρὸς, οὗ ἔξαγωγή γίνεται ἱκανῆ εἰς πολλὰ τῆς νήσου μέρη ἀπὸ τινων ἤδη ἐτῶν. Ἐξωθεν τῆς κωμοπόλεως ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας κεῖται τὸ νεκροταφεῖον, μετὰ ἐκκλησιδίου τῆς Ζωροδόχου Πηγῆς, δαπάνη τοῦ μακαρίτου Ι. Βαρδαξόγλου οἰκοδομηθὲν πρό τινων ἐτῶν. Ἐσχάτως ᾠκοδομήθη αὐτόθι δαπάνη τῆς Κοινότητος καὶ ἀτμοκίνητον ἐλαιοτριβεῖον.

Ἄνεμώτια. — Κεῖται Ν. Α. τῆς Φύλιας εἰς ὕψος 350 μέτρων. Ἔχει οἰκογενείας περί τὰς 260 ὧν αἱ 50 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολεῖου παρ' αὐτῷ. Ἐκκλησίαν τῆς Μεταμορφώσεως, καὶ σχολεῖα τῶν ἁρρένων καὶ θηλέων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσιν, γεννήματα, ἔλαιον, βαλανίδιον, ἱκαναὶ σταφυλαὶ καὶ τυρὸς, οὗ ἱκανῆ νῦν ἔξαγωγή γίνεται ἐν τῇ νήσῳ. Τὸ χωρίον τοῦτο μέγας ἀναπτύσσεται οἰκονομικῶς καθ' ἑκάστην χάρις εἰς τὴν δραστηριότητα τῶν κατοίκων αὐτοῦ. Κέκτηται δὲ καὶ ἀτμοκίνητον ἐλαιοτριβεῖον ἀπὸ τινων ἐτῶν.

Τσοκαλοχώριον. — Πρὸς βορρᾶν τῆς Βατούσης

(1) Ἀπὸ μεταξὺ Φύλιας καὶ τῆς Μονῆς τοῦ Λειμῶνος κειμένη ἐπὶ τοῦ Πυλαίου, ἐλάχιστα παρουσιάζει ἴχνη τῆς πάλαι ποτὲ ὑπάρξεως αὐτῆς. Αὐτόθι ὑπὸ τὴν γῆν ἐν βράχοις λαξευτοῖς εὐρίσκονται δεξαμεναὶ τινες ἱκανῆς ἐκτάσεως.

κειμένον ἀριθμεῖ περί τὰς 480 οἰκογενείας ὧν αἱ 220 ὀθωμανικαὶ μετὰ δύο τεμενῶν καὶ σχολεῖου (Ροσιέ). Ἔχει ἐκκλησίαν τὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ ἐκκλησιδίου τῆς Παναγίας ἐν μέσῳ αὐτοῦ. Σχολεῖα ἁρρένων καὶ θηλέων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσιν γεννήματα, ὀλίγον ἔλαιον, ἱκανὸν βαλανίδιον καὶ τυρὸς. Κάτωθεν αὐτοῦ εὐρίσκονται τὰ ἐπίνεια Καλὸς—Λυμνιῶνας (Γσαμοῦρ λιμᾶν) καὶ τὰ Κόκκινα βορειοδυτικῶς, πλησίον τῶν ὁποίων εὐρίσκεται τὸ λεγόμενον Παληόκαστρο, ἐνθα εὐρίσκονται ἐρείπια φρουρίου καὶ ἄλλα τινὰ λείψανα ἀρχαίας ἐποχῆς.

Βατούσα — Κεῖται ἐν μέσῳ τῶν βουνῶν Κορατσῶνα⁽¹⁾ καὶ Ἀγιουλᾶ, καὶ τῶν λόφων Νέλμπου (Ὀλύμπου) καὶ Σταυροῦ, ἐπὶ ὠραίας καὶ μαγευτικῆς τοποθεσίας, εἰς ὕψος 250 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀριθμεῖ περί τὰς 460 οἰκογενείας. Ἔχει ἱεροὺς ναοὺς ἐκ πελεκητοῦ λίθου ᾠκοδομημένους δύο, τὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Κωμοπόλεως πλησίον τῆς ἀγορᾶς κείμενον, καὶ τῶν Ταξιαρχῶν ἔξωθεν αὐτῆς πρὸς δυσμᾶς. Παραπλεύρως δ' αὐτοῦ ἐπὶ ἐκτεταμένης περιοχῆς εὐρίσκεται ἡ καλῶς ἐκ πελεκητοῦ ἐπίσης λίθου ᾠκοδομημένη τῶν ἁρρένων Ἑλληνικὴ καὶ δημοτικὴ σχολή, μετὰ βιβλιοθήκης, ἀριθμούσης ἱκανὰ συγγράμματα, ἀφιερωθέντα ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων Ι. Τάξη, Γρηγορίου Γώγου τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, Γρηγορίου Μαρασλῆ, καὶ ἄλλων ἐγχωρίων. Συντηρεῖται δὲ νῦν, κατὰ τὸ πλεῖστον, ὡς καὶ ἡ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς κωμοπόλεως εὐρισκομένη σχολὴ τῶν θηλέων τῆς μακ. Χ' Τάξεως, ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ φιλομούσου καὶ φιλοπάτριδος ἀειμνήστου αὐτῆς τέκνου, Γρηγορίου Γώγου, οὗτινος ἡ γενναία δωρεὰ ἐκ δύο χιλιάδων Ἀγγλικῶν λιρῶν συνετέλεσεν ἐμμέσως εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Κοινότης καὶ πόσιμον ὕδωρ ἀρίστης ποιότητος, οὗ κατεπεύγουσαν εἶχεν ἀνάγκην ἀνεκαθεν, μετοχετευθὲν ἐξ ἀποστάσεως μιᾶς περίπου ὥρας ἀπὸ τοῦ Κορατσῶνα. Ἐπιστήμονας ἰατροὺς ἔχει δύο μετὰ φαρμακείου.

Ἡ Κοινότης τῆς Βατούσης διακρίνεται ἀνεκαθεν ἐν μέσῳ τῶν δυτικῶν τῆς νήσου χωρίων ἐπὶ φιλομουσίᾳ καὶ προοδευτικότητι, ἱκανοὺς ἀναδείξασα μέχρι τοῦδε διαπρεπεῖς λογίους καὶ Ἀρχιερεῖς, οἱοὶ, ὁ ἄλλοτε Μητροπολίτης Ἰκονίου Μελέτιος, ὁ πρόφην Ἐρκε-

(1) Ἴσως ἐκ τοῦ κορακῶν κορακῶνος (κορακῶνας) τροπῆ τοῦ κ εἰς το κατὰ τὸ σῆνηδες, ὡς πολλῶν ἐμφωλευόντων αὐτόθι κορακῶν πάντοτε.

κίου Ἰγνάτιος, ὁ προορηθεὶς ἐλλόγιμος Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Γῶγος, ὁ ἡμέτερος πρὸς πατρὸς θεῖος μακ. Ἰωάννης Τάξης, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῇ Θεολογικῇ καὶ Ἐμπορικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἀρχαῖος καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μακ. Ἀντώνιος Χαρίλαος, ὁ γνωστὸς ἐν τῇ νήσῳ παθολόγος ἰατρὸς μακ. Γεώργιος Γῶγος, ὁ νῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπρέπων λόγιος Ἀβραάμ Μαλιάκας, ὁ ἐλλόγιμος δημοσιογράφος μακ. Π. Γῶγος, ὁ τέως ἐκ τῶν προϊσταμένων τοῦ Ἀγ. Ὄρους ἐν Καριαῖς Παν. κ. Σπυρ. Βατοπεδινὸς κλπ.

Προϊόντα παράγει ὀλίγα γεννήματα, ἔλαιον σταφυλᾶς καὶ περὶ τὰς 5—6 χιλιάδας στατήρων βαλανιδίου ἐτησίως. Ἐνεκεν δὲ τῆς φυσικῆς ἀνεπαρκείας τοῦ τόπου πρὸς διατροφήν τῶν κατοίκων ἀναγκάζονται οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ν' ἀποδημῶσιν ἀλλαχοῦ πρὸς πορισμὸν, καὶ ἰδίᾳ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, καὶ εἰς πολλὰ τῆς κατέναντι Ἀνατολῆς μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ εὐδοκιμοῦσιν ἀνέκαθεν. κατορθώσαντες τινες ἐξ αὐτῶν νὰ σχηματίσωσι καὶ περιουσίας λόγου ἀξίας σήμερον.

Ἐν τῇ Κοινότητι ταύτῃ κατὰ μοναδικὴν καὶ θαυμασίαν κοινωνικὴν διὰ τὰ μέρη μας ἐξαίρεσιν, ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς ἢ χρῆσις τῶν ποτῶν εἰς τὰ καφενεῖα αὐτῆς πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῆς μέθης προερχομένων συνήθως διαπληκτισμῶν καὶ τῶν λυπηρῶν θανασίμων ἐκείνων πολλάκις ἐπιθέσεων μεταξὺ τῶν ἐγχωρίων, ὅπερ εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ἐὰν ἐμιμῶντο καὶ αἱ λοιπαὶ τῆς νήσου κοινότητες, ἐπ' ἀγαθῶ τῶν κατοίκων τῆς νήσου. Κέκτηται δύο κοινοτικὰ ἐλαιοτριβεῖα, ὧν τὸ ἐν νεόδμητον μετὰ πιεστηρίου μηχανικοῦ, ὡς καὶ ξενῶνα μετὰ καφενεῖου παραπλεύρως τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἐπὶ ῥωμαντικῆς τοποθεσίας χάριν τῶν διαβαινόντων ἐκεῖθεν ἐκ Σιγρίου, Ἐρεσσοῦ, Τελωνείων καὶ λοιπῶν γειτονικῶν χωρίων.

Ὅτε αἱ συντεχνίαι (ισνάφια) ἴσχυον πανταχοῦ τῆς ἡμετέρας Αὐτοκρατορίας, οἱ Βατούσιοι ἀπὸ τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος ἀπετέλουν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ Βουδρουμ χάνι, μεγάλην συντεχνίαν τῶν ῥαπτῶν τῶν ἐπιτοπίων ἐνδυμάτων, ἥτις μεγάλως ἐσήμαινε παρὰ τοῖς Κρατοῦσι, προνομιούχος οὖσα πάντοτε τῆς ὑπαλληλίας τῶν ταχυδρομῶν (τατάριδων) οὔτινες μεγάλως ἴσχυον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν. Ἡ συντεχνία αὕτη πολλοὺς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διακεκριμένους συμπολίτας, ἀνέδειξεν οἱοί: ὁ τῶν Ἀνακτόρων Κων -

πόλεως Προμηθευτῆς ἄλλοτε, Βελισάριος Κουγιούμ-τσόγλους, οἱ προλεχθέντες ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπαρχίας, ἄλλοτε, Καζαβεκιλίδες, Εὐαγγελινὸς, Ἰωσήφ καὶ Παυλῆς Μαρζέλος (Μπασάκος). Οἱ ἔμποροι τζοχῶν ἐν Βαλιδὲ Χανίφ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀδελφοὶ Τάξη Μηνᾶς καὶ Γεώργιος, ὁ Ἀντώνιος Παπάζογλους κλπ. Ἡ κομόπολις αὕτη ἦν ἔδρα μιᾶς τῶν μικροτέρων ὑποδιοικήσεων τῆς νήσου κατὰ τοὺς προγενεσιτέρους χρόνους, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐξ αὐτῆς καὶ τῶν χωρίων Ἀνεμώτιας, Ρέμας, Φτερούντας καὶ Χειδύρων «Βατούσα μουκατασί» ἀναφορικῶς τῆς δεκάτης καλουμένη μέχρι πρό τινος.

Εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς Βατούσης ἀπόστασιν πρὸν νότον κάτωθεν τῆς Ρέμας πρὸς τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἀγ. Γεωργίου εὐρίσκοντο μέχρι πρό τιμον ἐτῶν ἐρείπια οἰκιῶν, ἀνήκοντα εἰς χωρίδιόν τι Βαχώνη καλούμενον, ὡς καὶ ἕτερα τοιαῦτα ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ἐν Πέρα-Κλησιά καὶ εἰς Παύλια (Ἐπαυλις) ἐξ οὗ καὶ νεπαυλις (νέα ἔπαυλις) ἕτερα ἄνωθεν αὐτῶν τοποθεσία, ἐκ τῶν ὁποίων εἰκάζεται ὅτι ἀπετελέσθη βαθμηδὸν ἢ κομόπολις Βατούσα. Οὐ μακρὰν δὲ τῶν ἀνωτέρω τοποθεσιῶν, ἥτοι εἰς Καστέλια καὶ Βίγλαις, ὑπῆρχον καὶ σκοπιαὶ τινες ἐκ τῶν συνήθων ἐν τῇ νήσῳ, ἐξ ὧν καταδεικνύεται ὅτι ἡ περιφέρεια Βατούσης ἦν πυκνῶς συνφικισμένη ἄλλοτε.

Φτεροῦντα — Κεῖται εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς Βατούσης ἀπόστασιν, ἐντὸς καταφύτου μικρᾶς κοιλάδος. Ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 280 ὧν αἱ 150 ὀθωμανικαὶ μετὰ ὠραίου τεμένους⁽¹⁾ καὶ τοῦ καταλλήλου σχολείου παρ' αὐτῷ. Ἴερὸν ναὸν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσιν ὀλίγα γεννήματα, κάστανα, ἀπίδια καὶ διάφορα ἄλλα ὀπωρικά. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου πολλοὶ ἀνεδείχθησαν ἐν Σμύρνην ξυλέμποροι, ἱκανὰς σχηματίσαντες περιουσίας. Ἄνωθεν τῆς Φτεροῦντας εὐρίσκεται τὸ ἄλλοτε Μονήδριον τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου (Καλάμη) ἀνήκον νῦν τῇ Κοινότητι Βατούσης.

Ρέμα. — Χωρίον ΝΔ. τῆς Βατούσης κείμενον ἔχει

(1) Τοῦ Τεμένους τούτου ἱκανὰ ὑπάρχουσι κτηματικὰ ἀφιερῶματα δι' ὧν ἀνέτως συντηρεῖται τὸ τε Τέμενος, καὶ ἡ παρ' αὐτῷ Σχολή.

οικογενείας περί τὰς 70, καὶ Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Τὰ μόνα αὐτοῦ προϊόντα εἰσὶν ὀλίγα γεννήματα καὶ σταφυλαί. Τινὲς τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τούτου ἐν Σμύρνη συνήθως παρεπιδημοῦντες κατώρθωσαν διὰ τῆς φιλεργείας καὶ δραστηριότητος αὐτῶν ν' ἀποκτήσωσιν ἱκανὰς περιουσίας, τὸν ξυλέμπορον ἰδίᾳ μετερχόμενοι. Ἐκ τούτων δὲ τινες καὶ οὐκ ὀλίγον τῇ Πατρίδι αὐτῶν ἐδείχθησαν εὐεργετικοί, καὶ ἰδίᾳ οἱ ἐν Ἀθήναις ἀναδειχθέντες ξυλέμποροι μακαρίται ἀδελφοὶ Γρηγόριος καὶ Ἀντώνιος Δηληγιάνη, τοῦ μὲν, ἀδρᾶ δαπάνη συντελέσαντος εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς πατρίδος των, τοῦ δὲ, διὰ διαθήκης αὐτοῦ φιλοτίμως διαθέσαντος τὸ χρηματικὸν ποσὸν 300 εἰκοσαφράγκων πρὸς συντήρησιν τῆς ἀριστουστάτου αὐτόθι Σχολῆς.

Χυδῆρα. — Κεῖται πρὸς Ν. τῆς Ρέμας ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας εἰς ὕψος 270 μέτρων. Ἔχει οικογενείας περί τὰς 190 ὧν αἱ 50 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολείου 'παρ' αὐτῶ. Ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσὶν ὀλίγα γεννήματα, ἔλαιον, ὀλίγον ἐπίσης βαλανίδιον καὶ τυρός. Ὁ κατὰ τὸ 1889 ἐπισυμβὰς σεισμὸς μεγάλως εἶχε βλάβη καὶ τὸ χωρίον τοῦτο, ὡς προανεφέραμεν, ἔξαναγκάσας πολλοὺς τῶν κατοίκων νὰ ἐκπατρισθῶσιν εἰς Σμύρνην καὶ Μαγνησίαν ἔνθα τινὲς καὶ διακρίνονται ὡς ξυλέμποροι καὶ κτηματῆαι σήμερον. Ἐκ τοῦ χωρίου δὲ τούτου κατάγεται ὁ γνωστὸς διακεκριμένος καλλιτέχνης Ζωγράφος Γ. Ἰακωβίδης.

Τσίθρα. — Τὸ χωρίον τοῦτο εἰς μικρὰν ἀπὸ τῶν Τελωνείων ἀπόστασιν Ν. Α. ἄνωθεν τοῦ ποταμοῦ Βούργαρι κείμενον, ἠρίθμει ἄλλοτε, ὡς αἱ κατηρειπωμένοι οἰκιῶν σωρεῖται τοῦτο τρανῶς μαρτυροῦσι πολλὰς οἰκιῶν ἑκατοντάδας, Ἐπισκοπὴ οὖσα, καθ' ἃ λέγεται, μιᾶς τῶν δύο τῆς νήσου Μητροπόλεων δι' ὅπερ καὶ ἡ ἐν Μολύβῳ Ἀρχὴ «Τσίθρα μουκατεσι» (Δεκατία Τσίθρας) ἀποκαλεῖ τὴν περὶ αὐτὴν τῶν Τελωνείων μέχρι Χυδῆρων περιφέρειαν τοῦ τόπου. Ἔχει νῦν περί τὰς 30 οικογενείας καὶ ἱερ. ναὸν τοῦ Ἁγ. Νικολάου. Εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν πρὸς δυσμὰς κάτωθεν τοῦ ἐλαιῶνος, εὐρίσκεται ἡ τῆς Περιβολῆς μικρὰ γυναικεῖα Μονή, ἧς τὰ καθέκαστα ἐν τῇ τῆς τοῦ Κρουκόπου Μονῆς ἀναφέρονται κατόπιν.

Τελώνεια — Ἐκ τῶν μεγαλειτέρων κωμοπόλεων τῆς ἐπαρχίας, ἀριθμοῦσα περί τὰς 630 οικογενείας. Ἱεροὺς ναοὺς ἔχει δύο· τὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, καὶ τὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων, ὡς καὶ ἐπιστήμωνα ἱατρόν. Προϊόντα παράγει γεννήματα, ἔλαιον, ἱκανὸν βαλανίδιον, σῦκα καὶ τυρόν.

Κάτωθεν τῶν Τελωνείων πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης εὐρίσκεται ὁ Κάμβος τοῦ Φλοῦ καλούμενος, μετὰ τῶν θερινῶν κατοικιῶν τῶν πλείστων οικογενειῶν τῆς κωμοπόλεως, τὸ ἐπίνειον Γ α β α θ ἄ ς μεθ' ἱκανῶν ἀποθηκῶν, καφενειῶν καὶ οἰκιῶν καὶ τὰ ψυχρὰ καθαρτικὰ ὕδατα τῆς Λιώτας, ὧν τὰ εἰκότα ἐν τῷ οἰκείῳ αὐτῶν τόπῳ ἀνεφέραμεν.

Κατὰ τὸν ἐπισυμβάντα καταστρεπτικὸν σεισμὸν τῷ 1889 μεγάλην εἶχεν ὑποστῆ καταστροφὴν καὶ ἡ κωμόπολις αὕτη, καθ' ἣν εἶχε γίνεαι σκέψις τότε περὶ μετοικήσεως εἰς Γαβαθᾶν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀσύμφωνον τῶν κατοίκων δὲν ἐπραγματοποιήθη ἀτυχῶς ὁ κοινωφελὴς καὶ σωτήριος οὗτος σκοπός. Ἡ κωμόπολις αὕτη κέκτηται νῦν καὶ ἀτμοκίνητον ἐλαιοτριβεῖον.

Ἄλλοτε ἐν τῇ ἀρκούντως αὐτόθι πεδινῇ καὶ καταλλήλῳ πρὸς γεωργίαν τοποθεσίᾳ τῇ καλουμένῃ Λάψαρνα, παρήγοντο ἀφθονοὶ δημητριακοὶ καρποὶ, ἐπαρκεῖς διὰ τε τὴν ἰδίαν κωμόπολιν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν χωρία, Βατοῦσαν, Φτεροῦνταν καὶ Ρέμαν, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ ρηθέντος σεισμοῦ τῷ 1889 ἠλαττώθησαν κατὰ πολὺ δι' ἔλλειψιν τῶν ἀπαιτουμένων γεωργικῶν χειρῶν αὐτόσε.

Πρὸς δυσμὰς τῶν Τελωνείων ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τοῦ ὄρους Ὁρδύμνου εὐρίσκεται τὸ Ὑψηλὸν Μοναστήριον, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐξ οὗ καὶ ἐπωνυμεῖται, φέροντος χρονολογίαν τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ 1100 μ. Χ. καὶ τῶν πέριξ κελλίων μετ' ἀρχαίας βιβλιοθήκης. ἱκανὰ ἀριθμούσης συγγράμματα καὶ χειρόγραφα. Διαμένουσι δ' ἐν αὐτῷ, πέντε ἱερομόναχοι, εἷς ἱεροδιάκονος, καὶ 25—30 μοναχοὶ εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας τῆς μονῆς ἀσχολούμενοι. Ἐξωθεν τοῦ περιβόλου αὐτοῦ εὐρίσκεται τὸ νεκροταφεῖον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ παρεκκλήσιον, ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Πάντων τιμώμενον, οὗ ἡ οἰκοδομὴ καὶ αἱ τοιχογραφίαι πολλοῦ λόγου εἰσὶν ἄξια. Προϊόντα παράγει ἱκανὰ, ὧν τὰ κυριώτερά εἰσι τὰ γεννήματα, τὸ βαλανίδιον, καὶ ὁ ἐκλεκτὸς αὐτοῦ τυρός, ὃν παρὰ

Πρὸς νότον τῆς κωμοπόλεως ἐπὶ γηλόφου χωροῦντος πρὸς τὴν θάλασσαν κείνται τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἐρεσσοῦ, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι αὕτη ἔξετείνετο μέχρι τοῦ λιθοκίστου αὐτῆς λιμένος, ὅστις τυγχάνει σήμερον πλήρης ἄμμου καὶ πετρῶν

Πρὸ τινων ἐτῶν ἡ Κοινότης Ἐρεσσοῦ, ἀδεία τῆς Σεβ. Αὐτοκρ Κυβερνήσεως, εἶχε συμβληθῆ μετὰ τινος ἀρχιτέκτονος πρὸς ἐκκαθάρισιν τοῦ ἀρχαίου λιθοκίστου τούτου λιμένος τῆς πόλεως, ἀλλ' ἄγνωστον τίνος ἔνεκεν μένει εἰσέτι ἀπραγματοποίητον τὸ σωτήριον καὶ κοινωφελὲς τοῦτο ἔργον. ὅπερ σὺν ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ ὠφελείαις θέλει ἐπισπεύσῃ καὶ τὴν ἀπὸ τινος νῦν χρόνου εὐτυχῶς μελετωμένην μετοίκησιν τῶν κατοίκων ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως πρὸς τὴν θάλασσαν, ἧς τὰς ὠφελείας ἀναφορικῶς τῆς ἐμπορικῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου τοῦ τόπου, ἤρξαντο ἀπὸ τινων ἤδη ἐτῶν συναισθανόμενοι οἱ κάτοικοι, κατωρθώσαντές τινες ἐξ αὐτῶν τελευταίως, ν' ἀναπτύξωσιν ἀξίας λόγου ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις μετὰ τῆς Σμύρνης, Χίου, Μυτιλήνης, καὶ ἄλλων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς γειτονικῶν τόπων, εὐδοκίμως καὶ τελεσφόρως μετὰ τῶν ἐμπορικῶν τούτων κέντρων συναλλαττόμενοι.

Λέγεται, ὅτι ἡ Ἐρεσσός ἦν ἐπισκοπὴ τῆς Μητροπόλεως Μυτιλήνης ἄλλοτε. Ἀναφέρεται δ' ἐν τινι ἐγγράφῳ τῆς Μονῆς τοῦ Λειμῶνος, ὅτι Ἐπίσκοπός τις τῆς Ἐρεσσοῦ Θεόδωρος καλούμενος, μεταθὰς τῷ 1324 κατ' ἐντολὴν τοῦ τότε Μητροπολίτου Μυτιλήνης Γρηγορίου, εἰς τὸ περὶ τὰ Βασιλικὰ χωρία κείμενον μονήδριον τοῦ Ἀκρωνησιώτου, ἐνεκαινίασε τὸν ἱερὸν αὐτοῦ ναὸν, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Τὰ Δεσποτικὰ λεγόμενα κτήματα ἐν Ἐρεσσῷ, ἅτινα ἐπὶ τῆς πρώτης Ἀρχιερατείας τοῦ αἰοιδίμου Μητροπολίτου Μυτιλήνης Μεθοδίου εἶχον περιέλθει εἰς τὴν κατοχὴν τῶν σχολείων Ἐρεσσοῦ, ἀνήκον, ὡς ἐκ πολλῶν τοῦτο εἰκάζεται, τῇ ἰδίᾳ Ἐπισκοπῇ. Ἐν τῇ παραλίᾳ Ἐρεσσοῦ δεικνύεται ὁ τάφος τοῦ γνωστοῦ ὑμνογράφου καὶ ποιητοῦ τοῦ Μεγ. Κανόνος, Ἀνδρέου Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης, ὃς ἐπιστρέφων ἐκ Κων)πόλεως ἀπεβίωσε καθ' ὁδὸν καὶ ἐτάφη αὐτόθι.

Ἐπισκεφθεὶς πρὸ τινων ἐτῶν τὴν κωμόπολιν Ἐρεσσοῦ ὁ αἰμνηστος Δ. Βερναρδάκης, εὗρεν αὐτόσε, ὡς ἀπὸ τοῦ στόματός Του ἠκούσαμεν, πολλὰς λέξεις καὶ συνηθείας ἀρχαιοτάτας Ὀμηρικὰς, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν τάξιν τῶν ποιμένων, ὡς ἔλεγεν. Εἰς τὰς αὐτόσε δὲ μέχρι τοῦδε ἀνευρεθείσας ἀρχαιότητας πολλὴν ἔδιδε σημασίαν ὁ

αἰοιδίμος, δι' ὃ οὐκ ἐπαύετο συνιστῶν πάντοτε τοῖς Ἐρεσσοῖς, ἵνα φυλάττωσιν αὐτάς τε καὶ τὰς ἐν τῷ μέλλοντι ἀνευρεθησομένας τοιαύτας, ὡς ἱερὰ καὶ πολύτιμα τῆς προγονικῆς ἡμῶν εὐκλείας κειμήλια.

Ἐξ Ἐρεσσοῦ κατήγοντο οἱ ἐν Μολύβῳ ἄλλοτε ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπαρχίας (Καζαβεκιλίδες) διαπρέσαντες, Τζανέτος καὶ Κοῦκος, ὧν αἱ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς νήσου ἐπιτυχεῖς καὶ θαυμάσιαι τότε ἐνέργειαι, καὶ ἰδίᾳ αἱ τοῦ τελευταίου αἰμνήστου Ἰωάννου Κούκου παρὰ τῇ Σ. Α. Κυβερνήσει τῷ 1840-1846 ἐν τῇ μετὰ τοῦ γνωστοῦ διοικητοῦ τότε τῆς νήσου διαφορᾷ εἰσὶν πολλοῦ λόγου ἀξίαι, μέλλουσαι νὰ πληρώσωσι σελίδα τινὰ τῆς συγγρόνου ἱστορίας τῆς Λέσβου. Ἐξ Ἐρεσσοῦ κατήγετο καὶ ὁ ἐν Ἀγγλίᾳ διαπρέσας ἄλλοτε ἰατρὸς Χ. Λουκίδης. Ἐρέσσιος δ' ἐπίσης τυγχάνει καὶ ὁ νῦν Γυμνασιάρχης Μυτιλήνης ἐλλόγιμος κ. Ἐμ. Δαυτῖδ, ὡς καὶ ὁ τοῦ ἰδίου Γυμνασίου γραμματεὺς κ. Ἰάκωβος Ἀναστασιάδης, τελειόφοιτος ἐκ τῶν πρώτων τῆς Μεγ. τοῦ Γένους Σχολῆς, διδάξας ἐπὶ τριακονταετίαν ὄλην, ὡς Σχολάρχης συνεχῶς, καὶ εὐδοκίμως, ἐν τῇ τῶν Βατουσιῶν ἀρχαίᾳ καὶ κεντρικῇ Ἑλλ. Σχολῇ.

Εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς Ἐρεσσοῦ ἀπόστασιν ἐντὸς φάραγγος κείται ἡ μικρὰ μονὴ τοῦ Πιθαρίου, ὑπαγομένη τῇ δικαιοδοσίᾳ τῆς Μητροπόλεως Μυτιλήνης. Διαμένουσι δ' ἐν αὐτῷ συνήθως δύο ἱερομόναχοι, εἷς ἱεροδιάκονος καὶ ὁ μοναχοὶ, οἵτινες ἀόκνως καὶ ἐπιμελῶς καλλιεργοῦσι τὰ τῆς Μονῆς κτήματα, παράγοντα γεννήματα, τυρὸν καὶ βαλανίδιον περὶ τοὺς 300 στατήρας κατ' ἔτος. Σύγκειται δὲ ἡ ὄλη οἰκοδομὴ ἐξ εὐαριθμῶν τινῶν κελλίων καὶ ναοῦ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ περιβόλου αὐτῆς, ἐπ' ὀνόματι τῶν Ταξιαρχῶν τιμωμένου.

Μεσότοπος. — Κεῖται πρὸς Α. τῆς Ἐρεσσοῦ. ἔχει οἰκογενείας περὶ τὰς 390 ὧν αἱ 40 ὀθωμανικαὶ μετὰ τεμένους καὶ σχολείου παρ' αὐτῷ. Ἐκκλησίας δύο· τὴν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, καὶ τοῦ Ἀγ. Δημητρίου, καὶ σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων, ὧν τὸ πρῶτον ὠκοδομήθη δαπάνῃ τῶν αὐτόθεν καταγομένων καὶ ἐν Σμύρνη ἐμπορευομένων ἄλλοτε, ἀδελφῶν Χ. Βασιλακάκη Βασιλείου καὶ Γρηγορίου. Παράγει ὀλίγα γεννήματα σταφυλὰς, ἔλαιον, βαλανίδιον περὶ τὰς 2,000 στατήρων, καὶ τυρὸν ἱκανὸν, τῆς κτηνοτροφίας ἀρκούντως ἀναπτυχθείσης νῦν ἀπὸ τινος αὐτόθι.

Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τούτου εἰς Σμύρνην κατ' ἔτος μεταβαίνοντες μετέρχονται λίαν εὐδοκίμως αὐτόσε τὰ τοῦ

βαφέςως καὶ ξυλουργοῦ ἔργα, προτιμώμενοι αὐτόσε καὶ ἀλλαχοῦ πάντοτε διὰ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῶν ἐμπειρίαν καὶ ἰκανότητα· πολλοὶ δὲ τούτων κατώρθωσαν ν' ἀναδειχθῶσιν ἀγιογράφοι ἐκ τῶν καλῶν σήμερον.

Ἐν Μεσοτόπῳ εἶχεν ἀναφανῆ ἄλλοτε κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἔκτακτός τις φυσικὸς ποιητὴς Ἰω. Κελαϊδίτης καλούμενος, ὃν μεγάλως ἐπαινεῖ ὁ γνωστὸς τοῦ Γένους ποιητὴς, Ἀλέξανδρος ὁ Σοῦτσος, ἐν Σμύρνῃ συναντήσας αὐτόν.

Ἄγρα. — Κεῖται ΒΑ. τοῦ Μεσοτόπου ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας εἰς ὕψος 340 μέτρων. Ἐχει οἰκογενείας περὶ τὰς 350 ὧν αἱ 90 ὀθωμανικαὶ μετὰ ὠραίου τεμένους καὶ τοῦ καταλλήλου σχολείου. Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καὶ σχολεῖον τῶν ἀρρένων. Τὰ προϊόντα αὐτοῦ εἰσι γεννήματα, ἔλαιον καὶ τυρὸς, διακρινόμενος διὰ τὴν ἀρίστην αὐτοῦ ποιότητα καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον.

Ἐξ Ἄγρας κατήγετο ὁ ἄλλοτε ἐν τῇ νήσῳ διαπρέψας πρακτικὸς ἰατρὸς Γεώργιος (Γιῶργος), περὶ οὗ πολλὰ τὰ καλὰ ἐν τῇ Λεσβιάδι αὐτοῦ ἀναφέρει ὁ Σ. Ἀναγνώστου. Καὶ ἐκ τῶν αὐτόθι δὲ συμπολιτῶν ὀθωμανῶν πολλοὶ εἰς μεγάλα ἀνῆλθον κυβερνητικὰ ἀξιώματα ἐν Μυτιλήνῃ, Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἀλλαχοῦ.

Κάτωθεν τῆς Ἄγρας ΝΑ. ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ κόλπου τῆς Καλλονῆς κεῖται ἡ Ἀποθήκα, ἐπίνειον ὄλων τῶν περὶ αὐτὴν δυτικῶν τῆς νήσου χωρίων, μετὰ λιμένους ἀρκούντως εὐρυχώρου καὶ ἀσφαλοῦς ἐν ᾧ εὐρίσκονται καφενεῖα τινὰ καὶ ἀποθήκαι, ἐξ ὧν ἴσως ἐκλήθη καὶ τὸ ἐπίνειον.

Εἰς 20 λεπτῶν τῆς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Ἄγρας πρὸς Δ. εὐρίσκεται ἡ μικρὰ πολίχνη Λεῦκα, ἀριθμοῦσα περὶ τὰς 30 χριστιανικὰς οἰκογενείας, οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τῆς ὁποίας μεταβαίνουνσι τὸν χειμῶνα εἰς Σμύρνην πρὸς πορισμὸν, τὸ ἔργον τοῦ κτίστου καὶ ξυλουργοῦ μετερχόμενοι.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 9, στίχος 9 ἠφαιστιογενῆ ἀντὶ ἠφαιστειογενῆ.	Σελ. 25 στιχ. 1 ᾠκησε ἀντὶ ᾠκισε.
Σελ. 10 στίχ. 3 ὑπάρχουσιν ἀντὶ ὑπάρχουσαι.	Σελ. 26 στιχ. 2 Ἰστάσπους ἀντὶ Ὑστάσπους.
Σελ. 10 στιχ. 25 Θασσίου ἀντὶ Θασίου.	Σελ. 26, στιχ. 9 Ἐξάνδρου ἀντὶ Ἐρξάνδρου.
Σελ. 10 στιχ. 27 ποικιλόχρῳον ἀντὶ ποικιλόχρῳον.	Σελ. 26 στιχ. 16 εὐώδωσιν ἀντὶ εὐόδωσιν.
Σελ. 11 στιχ. 10 ποικιλόχρῳα ἀντὶ ποικιλόχρῳα.	Σελ. 27 στιχ. 11 ἔνεκεν ἀντὶ ἐνεκεν.
Σελ. 14 στιχ. 7 λύτρα ἀντὶ λίτρα.	Σελ. 27 στιχ. 13 ἐξεπέμφθησαν ἀντὶ ἐξεπέμφθησαν.
Σελ. 14 στιχ. 20 διακεκριμένος ἀντὶ διακεκριμένος.	Σελ. 28 στιχ. 15 ἐπιβεβαίωσαν ἀντὶ ἐπεβεβαίωσαν.
Σελ. 16 στιχ. 16 τῆς ἀντὶ τοῖς.	Σελ. 30 στιχ. 19 ἐνέβαλλε ἀντὶ ἐνέβαλε.
Σελ. 18 στιχ. 23 τὸν ἀντὶ τῶν.	Σελ. 31 στιχ. 28 Κλαιενέτου ἀντὶ Κλαιενέτου.
Σελ. 19 στιχ. 4 φιλοξενεῖαν ἀντὶ φιλοξενίαν.	Σελ. 32 στιχ. 6 ἐκπλεύσει ἀντὶ ἐκπλεύση.
Σελ. 19 στιχ. 6 τοῖς ἀντὶ ταῖς.	Σελ. 32 στιχ. 9 ἀπαλάπτουσιν ἀντὶ ἀπαλλάπτουσιν.
Σελ. 19 στιχ. 11 Τρωιάδος ἀντὶ Τρωάδος.	Σελ. 32 στιχ. 27 Δημότοκος ἀντὶ Δημόδοκος.
Σελ. 23 στιχ. 5 ἰδιοτεύει ἀντὶ ἰδιοτεύει.	Σελ. 48 στιχ. 7 1562 ἀντὶ 1462.
Σελ. 24 στιχ. 13 Εὐσέβειον ἀντὶ Εὐσέβιον.	Σελ. 49 στιχ. 16 Ἀλκαῖος ἀντὶ Ἀλφαῖος.
Σελ. 24 στ. 24 ἐπιχειρίσεων ἀντὶ ἐπιχειρήσεων.	Σελ. 51 στιχ. 21 "τὴν μικρὰν Ἑλλάδα,, ἀντὶ "τὴν μικρὰν Ἰλιάδα,,

Τὰ λοιπὰ τῶν παροραμάτων ὅσα ἐξ ἀφορμῆς ἀνεξαρτήτου τῆς θελήσεως ἡμῶν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ συμπληρώσωμεν δι' ἔλλειψιν χρόνου, ἀφίενται τῇ εὐμενῇ συγκαταβάσει καὶ ἐπιεικείᾳ τῶν Κυρίων Ἀναγνωστῶν.

SISMA
MEGABRO
collo

Εὐρίσκεται ἐν Καίρῳ παρὰ τοῖς Κοῖς Εὐριπ. Ἀναστασιάδῃ
καὶ Τιμ. Ἀθηναίῳ. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παρὰ τῷ Κῳ Βερβερέλῃ.
Ἐν Σμύρνῃ παρὰ τῷ Κῳ Ἰωάννῃ Διαμαντοπούλῳ καὶ ἐν Μυτι-
λήνῃ παρὰ τοῖς Κοῖς Ἰακώβῳ Ἀναστασιάδῃ καὶ Δ. Καπαδέλῃ.

Τιμᾶται δὲ Γρῆσ. ἀργυρᾶ 10